szél-járás

X. ÉVFOLYAM 4. szám • 2017. december

Görföl Jenő főszerkesztő (Pozsony)
Balassa Tamás (Mosonmagyaróvár)
Böröndi Lajos (Feketeerdő)
Deák Ernő (Bécs)
Ferenczy Klára (Baden bei Wien)
Farkas István (Dunasziget)
Hornyák István (Pozsony)
Kepe Lili (Lendva)
Kovács László (Egyházgelle)
Tuba László (Mosonmagyaróvár)
Végh László (Somorja)

Szerkesztőség:

Bratislava - Pozsony, Námestie 1. Mája 10/12, 815 57 Bratislava. E-mail: csemadok @csemadok.hu

Feketeerdő, Erdőalja u. 11. 9211. borondi@falu-tv.hu, mosonvarmegye@gmail.com

Wien - Bécs, Schwedenplatz, 2/I/8. Levélcím: A-1011 Wien, Postfach 358. E-mail: becsi-naplo@aon.at.

A Pro Patria Honismereti Szövetség megbízásából kiadja: Mosonvármegye Lap- és Könyvkiadó, 9211 Feketeerdő, Erdőalja u. 11. E-mail: mosonvarmegyekft@gmail.com Felelős kiadó: *Böröndi Lajos*. Számlaszám: Kisalföld Takarékszövetkezet: HU90 5950 0155-1108 5733 0000 0000 SWIFT:TAKBHUHB

Előfizethető a fenti bankszámlára való utalással, előzetes vagy utólagos számlázással. Egy szám ára: 800 Ft, Szlovákiában 1,5 euró. Előfizetési díj egy évre: 3200 Ft, Szlovákiában (6 euró), Ausztriában és Szlovéniában 15 euró.

ISSN: 2060-3886

Megjelenik a Palatia Nyomda és Kiadó Kft. gondozásában (9026 Győr, Viza u. 4.). Felelős vezető: Radek József ügyvezető.

Neszméri Tünde *Felvidéki mese a tücsökről és a hangyáról* 3

irodalom

Bence Lajos *Jövendőmondó újévre (vers)* 4
Tönköl József *Dombokra csődült leveleket* 5
Száraz Pál *A nap asszonya (elbeszélés)* 6
Fellinger Károly *Mag, Búcsú, Mechanikusan (versek)* 9
Nagygábor Margit *Eljön a nap, Búcúszás (versek)* 10
Nagy Erika *Mindennapi furcsaságok (tárca)* 11
Olasz Valéria *Hazai réten, Dal (versek)* 14
Deák Ernő *Tisztelgés Nikosz Kazantzakisz (18883-1957) emléke előtt* 15
Kerék Imre *Visszhang, Anyám sírjánál, Orgonák, Virágok tavaszi kertben (versek)* 20

honismeret

Fehér Márta *A szabadkai ferences templom és kolostor* 21
Vásárhelyi Judit *Szenci Molnár Albert dokumentumok az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében* 31
Thullner István *Mosonmagyaróvár 1945 és 1956 között* 38

barangoló

Görföl Jenő *Tátva (marad) a szám* 48

képzőművészet

Borbély Károly *Angyalok tánca (Petrla Ferenc festészetéről)* 55
Murányi Veronika *Túl a hallgatag határon (Beszélgetés Hollósy Katalin grafikus-és zománcművésszel)* 58

közművelődés

Gál Sándor *Az Anyanyelvi Konferencia (Emlékek és dokumentumok)* 63

szélfúvás

Vásárhelyi Judit *Tápláló áldott forrás (Véget értek a Szenci Molnár Napok)* 81

szél-járás2017-4.p65 1 2017.12.04., 17:22

•	*Életem állomásai – Münchenben*	82
Bedi Kata	*Múzeumi körkép*	82

recenzió

Száraz Pál	Zobor – Leletmentő könyv, szlovákul	84

Mosonvármegye Lap-és Könyvkiadó

Szenc város

SZENC- ÉS VIDÉKE TÁRSULÁS
ZDRUŽENIE SENEC A OKOLIE

BETHLEN GÁBOR Alap

Megjelenik a Bethlen Gábor Alap támogatásával

NYUGAT TAKARÉK

epp képviselőcsoport európai parlament

szél-járás2017-4.p65 2 2017.12.04., 17:22

Neszméri Tünde

Felvidéki mese a tücsökről és a hangyáról

Alig töltöttem be a felnőtt kort, amikor megtörtént a magyar pártok egyesülése, és mi akkor egy ifjúsági szervezetet alapítottunk, azzal a szándákkal, hogy a fiatalokat is összefogjuk. Naivak voltunk, hittünk. Hittük, tényleg mi leszünk a példa mások számára. Példa abban, hogy együtt is lehet.

Nem így történt. Sőt. A mi egységünk sem tartott sokáig, még egy évtizedet sem élt meg. Úgy tűnik, mégsem lehet, mert a pénz hatalma felül ír mindent. A tücsök csak hegedül és mégis jól jár.

Nem az a gond, hogy a politikai egység felbomlott, hanem az, hogy ezzel a társadalomban is mély szakadék keletkezett. Olyan szakadék, amely még a családok életébe is beleszólt. Persze most hátra dőlhetnénk, és mondhatnánk, hogy minek hagyjuk. De az emberi lélek nem olyan, mert az hagyja. Hagyja, hogy külső tényezők is befolyásolják. Hogy olyanok is beleszóljanak, még ha közvetve is, akiknek semmi közük a mi családunkhoz, a mi közösségünkhöz. Engedtük, hogy a politika beleszóljon a családok életébe. Az a politika, amelyiket a pénz irányít, azzal szemben, amelyik komolyan gondolja a segíteni vágyást.

Almási Éva író felteszi a költői kérdést: Van megosztottság. De talán úgy kéne viselkedni, hogy ne legyen. Lehet széthúzni, de abból mi lesz?

Ez a kérdés sokkal súlyosabb, ha egy amúgyis megosztott társadalomban élő nemzeti közösségről van szó, amelyiknek azzal is meg kell küzdenie, hogy a többségi társadalom elfogadja. Elfogadja ittlétét, múltját, jelenét és jövőjét. Ha pedig még saját közösségét, családját is megossza egy kisebbség, akkor akaratlanul is elindul a lemorzsolódás útján. Azt pedig talán mindannyian tudjuk, hova vezet ez az út.

Ez az út azt is jelenti, hogy az őseink által verejtékkel-vérrel kiépített világ felbomlik, eltűnik. Sajnáljuk? Sajnálják?

Antoine de Saint-Exupéry szerint: „Ha sajnálkozunk, még mindig ketten vagyunk; a szánalom még mindig megosztottság. De van a kapcsolatoknak egy olyan magasságuk, ahol a hálának, szánalomnak nincs értelme többé. Itt már úgy lélegzik az ember, mint egy kiszabadult rab.”

Rabok lettünk, saját szánalmunk rabjai. Saját politikusaink szemétdombon kialakított játszóterének apró kellékei. Amelyen apró hangyácskák vagyunk. Olyasmik, mint a tücsök és a hangya jól ismert meséje La Fontaine történetében. Azzal a különbséggel, hogy míg a tücsök itt is csak muzsikál, meg is gazdagszik rajta, míg a hangya hiába dolgozik szorgalmasan a játszótérré alakult halmon, szegény marad, elhagyatott, kiszolgáltatott. A kiszolgáltatott hangyácska, hiába szorgalmas, fentről néz le rá a tücsök és jót nevet, talán a vonóval még a fejére is koppint, hogy milyen jól bevette a mesét. Ha pedig a mesét bevette, a rabszolgává vált, és a gondolkodni képtelen hangyácskákat jól el lehet majd adni. És mit tesz a hűséges kis szorgalmas hangya? A hatalmas tücsköt követve, apró pénzért eladja azt, amit addig fontos volt neki. Anyanyelvét, kultúráját, hagyományait. A maradék, amelyik meg ezt nem tette meg, azon vitatkozik, kinek a felelőssége, hogy a még meglévő javakat segítse. Talán azé, akivel a tücsök szövetkezett? Vagy azé, aki javadalom nélkül maradt, és csak a tükörbe nézhet bele emelt fejjel, mert javait megtartotta. Nem adta el.

És mit mond a többségi társadalom a kisebbség vezérének? Azt, amit Kosztolányi Dezső fordításában La Fontain hangyája mond a tücsöknek: „Daloltál? rendbe van, komám, // Akkor ma táncolj, szaporán.” De milyen az a tánc…?

szél-járás2017-4.p65 3 2017.12.04., 17:22

Bence Lajos

Jövendőmondó újévre

Isten verd meg
a magyart: ne nagyon,
ne nagyon.
Jókedvvel bőséggel:
volt elég, van elég.
Nyújts feléje védőn
kart, ha elfáradt,
ha pohárral küzd,
küzd eleget magával –
sértetlen ne hagyd,
de ne akard, ne akard!

Adj, mit adni ritkán
adsz, békét és reményt,
bakancsunkra sarkantyút,
lovunkra patkót,
lábunkra kamáslit,
az úton ne érjen
bennünk semmi vész.

Kosarunknak feneket,
poharunknak jó nedűt,
Isten áldja a gazdát,
terhétől szabadítsd,
minden kártól foszd
meg őt, ha elköszönünk,
ha végre elmegyünk!

szél-járás2017-4.p65 4 2017.12.04., 17:22

Tönköl József

Dombokra csődült leveleket

Most, mikor messze vagy és egyre közelebb,
és álmos a reggel, didergő, most,
mikor a hódító varjak az ágaskodó fákat fellobogózzák.

Mindennap április – mi kellett volna még?
válaszolhatnál: szoba, sublót, szekrény, gyeplő,
te mit csinálsz, mondd,
ha a Cigánytó iszapjában ludak nyaka feszül,
ha hazudnak mind az izzásra hevült csillagok?

Most, most –
mederben, és átkel, a vízhez érve, csónakon a hold,
mikor bűnösök vagyunk, nagyon bűnösök.
Dombokra csődült leveleket éget az ősz,
az álmatlan egek csapkodó hangjait összefüstöli,
ne hagyd, hogy az érdes arcokat újságpapírral letakarja.

Most vissza –
csont sarjadása, duzzadt rügyek iránt,
hangyák hordta homokvárba, aranyba, bronzba,
hadonászó kézzel hantokon kizöldelt legényzászlók fölé.

szél-járás2017-4.p65 5 2017.12.04., 17:22

Száraz Pál

A Nap Asszonya

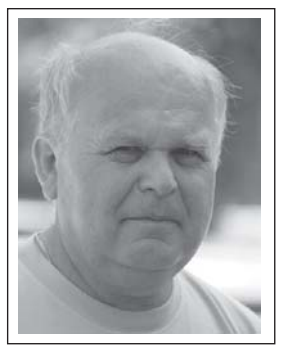

Yamabe, a japán katonatiszt, aki csapatával elsőnek érkezett abba a kínai városba, ahol majd este a többi csapatok is összegyülekeznek, megmosakodott, elvégezte imáit, aztán felkerekedett, hogy néhány emberével átkutassa a környéket. Itt-ott füstölgött még néhány romba dőlt épület gerendázata és a nagyfolyói utcában – Yamabe szállásáról ezt tisztán lehetett látni, –- néhány idegen szedegette fel szétdobált holmiját. Az ellenség ugyanis menekülés közben sem mulasztotta el, hogy a fehér idegenek lakásaiból elhordjon minden hozzáférhető értéket.

– Nem értem, mire való volt mindez – szólt hátra Yamabe a katonáihoz, – hiszen egy ujjal sem nyúltunk a városhoz! Csak jöttünk, s az ellenség a bekerítés elől menekült. Miért kellett ezt a sok kárt okozni az ártatlanoknak? De… mi ez?

Nagyobb épület előtt álltak meg. Belülről női énekszó foszlányai szűrődtek ki az utcára és az egyik ablak fehér függönye kissé megmozdult.

– Tovább, - parancsolta a tiszt, – itt nincs mit keresnünk. Látom: ez egy leányotthon, vagy efféle.

Az európaiak utcájába fordultak be. Most látták csak, hogy az ellenség alapos munkát végzett itt! Az utcán, zongorafedéltől, falióráig és estélyiruha-foszlányokig a női kalapig mindenféle holmi hevert. Asszonyok és gyerekek szedegették, ami még menthetőnek látszott. Egyik ház előtt öregúr, bronznyeles botjára támaszkodva, irányította a gyűjtést. Ez az óra ezé, az a lábas azé – az öregúr mindenkinek a holmiját személyesen ismerte. Valahol valaki a zongoráját hangolta az egyik emeletes házban, amely mögött napsugaras, virágokkal teli kert terült el.

Yamabe kissé elérzékenyülve vette ezt tudomásul. Hiszen a polgári életben ő is muzsikus, mégpedig a javából, aki néhány forró sikert is elkönyvelhetett már az istenek jóvoltából.

Mihelyt az öregúr észrevette a katonákat, olyan mozdulatot tett, mintha be akarna menekülni a legközelebbi kapu aljába. De aztán meggondolta magát.

– Ha szabad érdeklődnöm… önök is fosztogatni jöttek vagy a védelmünkre sietnek?

– A vihar elmúlt, – válaszolta Yamabe szelíden – nincs mitől tartania. Nagy a kár?

– Hát, ami azt illeti, elég tekintélyes.

– Itt hagyom három katonámat, majd segítenek a holmik betakarításánál, és ha szükség van rá, esetleg a még itt rejtőzködő rablókkal szemben is megvédik önöket. Két óra múlva vonuljatok be a táborba – szólt oda embereinek, ő maga pedig tovább bandukolt.

Hirtelen valahonnan halk jajgatás hallatszott, ütések zuhogtak. Valaki aprókat sikoltott, és egy nő, hangosan kiabált:

– Haza ne gyere legalább nyolc adag tealevél nélkül! Bánom is én, akárhol szeded!

– De tiszteletreméltó anyósom, hiszen tudod, hogy a tealevélért ki kellene mennem a hegyekbe, ott pedig még a rablók rejtőznek.

Annak, aki jajgatott, csilingelő tiszta volt a hangja. Yamabe nem pazarolta az időt. Behatolt a házba, ahonnan a lárma hallatszott. Csúf, görbült hátú, mocskos, öreg kínai asszony botozott egy

szél-járás2017-4.p65 6 2017.12.04., 17:22

fiatal leányt, aki piros kimonóban volt és a kimonó tele volt szép sárgára festett napocskákkal. A bot szaporán zuhogott a leány hátán és a vénasszony rikoltozása is egyre hevesebbé vált.

– Ne verj, tiszteletreméltó anyósom – könyörgött a leány – csak nem akarod, hogy a rablók elvigyenek? Legalább egy napot várj, aztán szívesen megyek dolgozni.

– Mi történik itt? – kiáltotta el magát a japán tiszt, mire a vényasszony nagy sikoltozással bemenekült a ház belsejébe. Yamabe, odament a lányhoz, felemelte és megsimogatta éjfekete, olajos hajkoronáját.

– Jöjj velem – szólt hozzá – és mondd meg a nevedet. Megvédelek!

– Hszieh Ding vagyok, a Nap Asszonya, így hívnak utcaszerte – szipogta a fiatal, mintegy tizenhat-tizenhét esztendős, egész testében reszkető teremtés. – Szegények vagyunk és anyósom már most munkába akar küldeni… Hová viszel idegen?

– Itt a szomszédban láttam egy leányiskolát, majd ott elhelyezlek.

– De oda nem engednek be engem!

– Ha ilyen rossz az anyósod, miért nem hagytad ott – kérdezte Yamabe útközben. – S ki a férjed?

– Nincs férjem, csak eljegyzett menyasszony vagyok négyesztendős korom óta. Majd ha megnövök, a vőlegényem családjának valamely tagja nőül vesz engem. Ha háború ki nem tör, már régen asszony vagyok. Így azonban egyelőre csak a Nap a férjem, míg az igazi meg nem jön.

– És kinézted már magadnak a jövendőbelidet?

– Ehhez nincs jogom. Annak a családnak bármelyik férfitagja arra kényszeríthet, hogy felesége legyek, akár tetszik, akár nem.

Yamabe ismerte ezeket a maradi kínai szokásokat, amelyek elhagyatottabb helyeken ma is divatoznak. Íme, ennek a boldogtalan leánynak olajozzák a haját, aminek az a következménye, hogy tíz év múlva vagy kihull az utolsó szálig, vagy megszürkül. Minek is egy huszonnyolc esztendős asszonynak szépség? Ebben a korban a kínai asszonyok már a család kimondott rabszolgái.

Az intézmény kapuja csak többszöri, erélyes dörömbölésre nyílt meg arasznyira. Addigra a tisztje köré gyülekezett a három katona is. Kínai leányzó dugta ki a kis nyíláson kerek arcát, amelyen vastagon ült a festék és a púder.

Yamabe szélesre tárta az ajtót, aztán eltolta a bejáratból a nőt.

– Helyet a Felkelő Nap katonáinak – mondotta mosolyogva – átkutatom az intézetet. Zene és nevelőtanár vagyok, senkit sem akarok bántani. A Nap Asszonyát idehoztam, helyezze el kérem, a többi leány között…és most vezessen! Hol az intézet igazgatója?

Köpcös, nem éppen kifogástalan ruházatú, de annál hangosabb nőszemély rontott most neki a kis társaságnak.

– Ime, Tien-Tei asszony a mi jó igazgatónőnk – mutatott rá a kapunyitó leány.

– Igen? Akkor mondja meg neki, maradjon csendben, vagy távozzék, különben letartóztatom. Menjünk!

Néhány szó után a hölgy ijedten hallgatott és a társaság végigment egy gondozott kerten, amelyben ibolyák és sárga nádszerű kóróvirágok nyíltak. Itt dolgozott néhány lehetetlenül elfűzött, fáslizott leány. Yamabe már tudta, mit kell tennie.

– És most a katonáimmal együtt beülünk ide a lugasba, – így szólt a tolmács szerepét játszó kapunyitó leányhoz – ti pedig elsősorban visszavonultok fürdőhelységetekbe és teljesen lemossátok arcotokról ezeket a festék és púderlárvákat.

A tolmács belsejében, mintha az öröm jóleső melege szaladt volna át.

– Ha a mosakodással végeztetek, a hajatokat hozzátok rendbe. Ki az olajjal belőle! Van szappanotok és meleg vizetek? Igen? Nos, akkor tessék kimosni az olajt a hajból. Nálad, Nap Asszonya, majd én.

szél-járás2017-4.p65 7 2017.12.04., 17:22

Kihúzta szuronyát és annak borotvaéles pengéjével elnyisszantotta a derékkötőt. A leány megkönnyebbülten húzta ki magát. – Hiszen ez jó…nagyon jó…

– Ha az eddig parancsolt műveletekkel készen vagytok, oldjátok le a lábfejkötelékeket. Egy óra múlva az egész intézet mezítláb jelentkezik előttem.

Mindezeket a leány megmagyarázta az öregasszonynak, aki rikácsolva rohant el és kiszaladt a házból. A házban megelevenedett minden. A fiatal leánykák ijedten szaladgáltak össze-vissza és rendben elvonultak, hogy a japán tiszt kívánságának eleget tegyenek. Néhány perc múlva nem botütések, hanem a meleg víz zuhogó hangját lehetett hallani. Most nem az a szomorkás ének keringett a házban, hanem valami indulóféle. Eddig rabszolgák, adásvételi tárgyak voltak, nem emberek. A japán tiszt parancsa felszabadította bennük mindazt, aminek minden a világban élő nő csak örvendezni tud.

Egyszerre mindenfelől előugráltak és örömmel telve szaladtak a lugas felé, amelyben a tiszt valami katonai kérdésről magyarázott katonáinak. Szépen sorba álltak. A sor előtt állt megnyúlva, kicsinosodva a Nap Asszonya és az, aki kaput nyitott a felszabadulásnak!

– Érzitek, mit jelent a szabadság? – szólt hozzájuk Yamabe szelíden. – Az istenek folyton ajándékozzák, az emberek folyton visszaélnek vele. Költözzön be szívetekbe az ének, a muzsika, a szerelem: mától kezdve ti ketten vezetitek az intézményt, és én majd elküldök hozzátok néhány idősebb japán tanítónőt, akik a mai életre, munkára oktatnak benneteket… És ha megengeded Hszieh Ding – fordult a Nap Asszonyához – téged… gyakran meglátogatlak, ha utam erre visz. Ding, és akkor… ha akarod… én akarok lenni az a Hold, amely a szeretet fényével besugározza lábnyomaidat…

Sarkon fordult és katonáival együtt eltávozott. A leányok könnyezve néztek utána. Tudták, hogy Yamabe gondoskodni fog róluk. De még táncolni akartak előtte, a Felszabadulás Táncát akarták eltáncolni tiszteletére. A kapunyílásból kukucskáltak Yamabe és katonái után. S mikor ezek befordultak egy másik utcába, visszaléptek imaszobáikba, hogy megköszönjék szabadítójuknak az isteneknél.

szél-járás2017-4.p65 8 2017.12.04., 17:22

Fellinger Károly

Mag

Amit nem lehet elképzelni,
abban ott van már a mi kis világunk,
belekerül, akár
gombócba a szilva.

Kiszedik belőled a vallomást,
mint az epeköveket,
amiket nagyanyám
a műtétje után
élete végéig őrzött,
azokkal temették el,
a végakarata szerint.

Búcsú

Az örök dolgok
ki vannak téve az időnek,
visszatérnek,
akár a szabadság,
aminek nincs ujjlenyomata.
Fehér kesztyűben
éli le az életét,
amit nem fog a por,
sem a halhatatlanság.

Mechanikusan

Megértem a felejtésre,
álmomban most először
voltam idősebb halott apámnál,
aki fiatal legény volt,
s én adtam neki kölcsön
pár liter benzinre,
hogy eljuthasson
motorkerékpárjával a lányhoz,
aki már egy életen át
csak rá várt,
s aki az anyám lett.

szél-járás2017-4.p65 9 2017.12.04., 17:22

Nagygábor Margit

Eljön a nap

amikor istentisztelet helyett
a templom melletti kocsmában
hallgatnak igét az emberek
amikor kő arcú hangos gyermekek
terpeszkednek a járműveken
amikor bevásárlóközpontok nyílnak
búza helyett a végtelen földeken
amikor a baltás gyilkos s bankrabló
lesz a hős
eszményi ideál helyett
amikor elárvult lelkek bolyonganak
metropoliszok kígyózó útvesztőiben
s a nagy haszonélvezetű gépezet
bedarál mindent
s kiokádja a lényeget
amikor eljönnek a senkik
hogy megmondják a valakiknek
mit lehet, s mit nem lehet
akkor mint temetések előtt
megkondulnak a harangok
tenni már semmit nem lehet.

Búcsúzás

Alattam a kelták földje,
a Hold fehéren ragyog,
s ahogy távolodsz egyre,
vaspánt szorítja a szívem.
A Föld letakart arcú halott.

szél-járás2017-4.p65 10 2017.12.04., 17:22

Nagy Erika

Mindennapi furcsaságok

Akaromka

Hogy milyen egy gyerek, amelyik hisztizik az üzletben, sokan tudjuk, mert átéltük. Nem volt könnyű időszak, de szerencsére mögöttünk tudjuk. A gyerekeink felnőttek, az unokák közül a nagyobbik is túlesett már rajta. A minap, az egyik üzletláncban vásároltam, és érdekes jelenet ütötte meg a fülem. Egy kissé túlsúlyos gyerek sikítva bömbölte, hogy „anya, én ezt akarom, vedd meg!”

Az anya türelmesen magyarázott, hogy miért nem, de a gyereket ez nem hatotta meg, csak olaj volt a tűzre minden szó. Az én türelmem már elfogyott volna, főleg azért, mert vagy tízen nézték a magából kikelt srácot. Kínos jelenet volt, de Kevinkét ez egyáltalán nem zavarta. Annyira nem, hogy egy jó nagyot bele is rúgott az édesanyja sípcsontjába. Szegény asszony egy lábon ugrált, mint a gólya, majd lehajolt és könnyeivel küszködve simogatta sajgó végtagját. A gyerek kitartó volt, nem adta fel, elmarkolta az áhított vonatot, és úgy szorította magához, mint aki soha többé nem szeretné elengedni. „Az enyém, az enyém“, csak hajtogatta maga elé nézve, de szeméből egy csepp könny sem buggyant ki, pedig úgy üvöltött, hogy attól tartottam, az árutól roskadó polcok összeomlanak, mint a kártyavár.

Szegény asszony, gondoltam, ezt valahol jól elszúrtad. Majd olyan történt, amire egyáltalán nem számítottam. A fiatal nő hirtelen fúriává változott, ő is bömbölni kezdett, majd kezébe vett egy babát a polcról és hangosan azt kiabálta, hogy „én meg ezt akarom, vedd meg nekem Kevin!“ Már attól tartottam, hogy ő is bokán rúgja a srácot. Szerencsére ez kimaradt a repertoárból, helyette sírást imitálva prüsszögte, hogy „ha nem veszed meg, akkor este nem készítem el neked a sajtos puffancsot, amit kértél, helyette eheted a száraz kenyeret!“

Kevinke hirtelen elhallgatott, a szája azonban görbe maradt, s becsukni is elfelejtette. Szerintem legalább egy percig meg sem mozdult, és a vonatot még mindig szorosan ölelte magához. Majd csoda történt, odaballagott a polchoz, visszatette a játékot. Az anyja elé áll, és azt mondta neki, teljesen normális hangnemben, hogy „ha nem kérem a vonatot, csinálsz nutellás palacsintát is?“

Pár perc jelenet után helyre állt a béke, a pénztárhoz mentek, majd szem elől tévesztettem őket. Hogy gyakori lehet közöttük a hasonló jelenet, csak sejteni vélem, s most már azt is tudom, hogy Kevinke plusz kilói nem véletlenül lógnak a hasán úszóguminak álcázva.

Ez egy ilyen nap volt

A tavaszi felmelegedés már napok óta beindult, s ez a mai nap a szó szoros értelmében igazán forróra, eseménydúsra sikeredett. Reggel, a gépem előtt ülve, egy hatalmas puffanás rázott fel békés nyugalmamból, majd kirohantam megnézni, hogy mi is történt. Szomorú látvány fogadott. Há-

szél-járás2017-4.p65 11 2017.12.04., 17:22

rom autó futott egymásba, egy gyönyörű, hófehér Mercedes jóvoltából. Vagyis már egy cseppet sem volt gyönyörű, fogta is a fejét a fiatal férfi, miután kiszállt az autóból. Még jó, hogy fogta, mert a kényszerből két autó között dekkoló Suzuki vezetője, egy ízig vérig harcias amazon kis híján leharapta a nyakáról teste legékesebb részét, miután a vádakkal szemben, miszerint gyorsan hajtott, hevesen tiltakozott. A nő hisztériás rohamot kapott, ízes, mátyusföldi kiejtéssel üvöltözött, ami nem is volt csoda, hiszen egy idős asszony, akiről mint kiderült az édesanyja volt, és szívbeteg, valamint egy kicsi gyermek is volt az utasok között. A kicsi visított, nyilván nem tudta mi történt, csak érezte, ez nem egy természetes folyamat, a néni pedig sokkos állapotban csak hajtogatta: azt hittem, hogy felrobbantunk…

A mercis pasi pedig szólni sem bírt, s bár egyértelmű volt, hogy ő okozta a galibát, kezdtem sajnálni. Elbambult, na, van ilyen, nem? Még szerencse, hogy az első autó vezetője, amelyik a legkisebb kárt szenvedte, képes volt arra, hogy higgadtságra intse a baleset szenvedő alanyait, miután mentőt, rendőrt hívtak. Bevallom, magam lepődtem meg a legjobban, hogy pár perc elteltével a tűzoltók már a helyszínen voltak, s nyomban utánuk a mentő is megérkezett. Mindenkit átvizsgáltak, még azt is, aki határozottan azt hajtogatta: nem fáj semmim, nincs semmi gond. Nénit elvitték, a többiek pedig egy hosszú tortúra elé néztek, miután a helyszínelők is megérkeztek. Órák teltek el, mire letisztult a terep.

Na, ennek vége, gondoltam, de sajnos tévedtem. Hivatalos ügyet intézni a városba mentem, és már a szememnek és a fülemnek sem akartam hinni, amikor egy érdekes esemény rajzolódott ki előttem. Egy lakótelepen azt látom, hogy a városi rendőrök egy személykocsi vezetőjét, egy tisztes őszes halántékú férfit igazoltatnak. Vagyis csak szerettek volna igazoltatni, mert nem ment minden úgy, ahogy szerették volna, vagy amihez hozzászoktak. Hoppá, az autó félig a járdán, félig az úttesten parkolt, tilos helyen, mivel szemben volt parkoló, nem is kicsi. Első látásra úgy tűnt, ott lakik. A másodikra is. Vagy talán csak azt akartam hinni. Hogy miért foglalkoztam ezzel, magam sem tudom. Nem mindegy az nekem? Hogy makacs egy ember volt, az biztos, mert nem mutatott hajlandóságot arra, hogy igazi rendőrnek nézze az egyenruhást, annak ellenére, hogy ők nyomatékosan bizonygatták, ők azok, és igen, nekik joguk van arra, amit tesznek. Hogy miért volt makacs a tilosban parkoló szabálysértő? Azért mert nem adta át a papírjait, pedig kérték, követelték. Sőt, úgy gondolta, nem tárgyal velük, sőt, még az ajtót is becsukja. Na ne, ezt azért mégsem kellett volna. Nyilván az ajtó súrolta az egyik rendőr mellét, mert ezek a szavak kanyarodtak be a kíváncsisággal küzdő hallójáratomba: Megütött, engem, egy rendőrt? Szálljon ki! Szálljon ki azonnal, mert megbánja!

Makacs ember, jaj de nagyon makacs! Nem szállt ki, az istennek se, és igen, megbánta. Vagy nem. Szinte egy mozdulattal kirántották a volán mögül, hű, ezek aztán az erős csávók! Ellenkezett, küzdött hősiesen, de nem kellett volna, csak a tüzet szította az olajjal. Rányomták az autója motorházára, nagyon értették a dolgukat, nyilván sok krimit néztek életükben. Mindkét kezét hátracsavarták, és már vártam, hogy kattanjon a bilincs. Na, most lebuktam, én is a krimikre bukom. Nem jött be, ez most elmaradt, lehet azért, mert otthon felejtették, vagy mert a férfi oldalbordája bősz fenevadként kiszaladt a lakóházból és sipítozni kezdett éles hangon: Mit csinálnak? Jaj, mi ez? Egy fiatal férfi is szembe szállt velük, bátor fickó volt az biztos, nem értette, mire ez az agresszív viselkedés, mikor a férfi nem tett semmi olyat, amiért ezt érdemelte volna. Volt dulakodás, kiabálás, de valahogy nem volt kedvem maradni, s megvárni a végkifejletet. Főleg azután nem, hogy egy csapat tagjaként bámészkodó egyén ekképpen véleményezte az ominózus esetet: Ni má, a gádzsók rosszabak mint mi vagyunk…ölik egymást…

A melegre fogtam, hogy van valami a levegőben, mert az nem normális, ami ma történik. Meleg ide, meleg oda, a napnak még nem volt vége. Három óra tájékán ismét fékcsikorgás hallatszott, és már meg sem lepődtem, amikor azt látom, hogy a reggeli ütközés helyszínével átellenben egy újabb luxuskocsi

szél-járás2017-4.p65 12 2017.12.04., 17:22

vált áldozattá, okozója egy Fábia, hogy nem sül ki a szeme, akarom mondani a szélvédője a szégyentől. S nem fogják elhinni, ismét egy Merci volt. Ez nem az ő napjuk. A forgalom nem állt le, pár perc múlva a leálló sávba állt a két jármű, hogy elintézzék az elintézni valót. A merci vezetője, nyilván azért, mert ahhoz van szokva, hogy ő egy felsőbbrendű lény, leállt oda, ahol az alsóbb kaszthoz tartozó buszok sárgával kijelölt megállója van. Ha valaki azt hiszi, hogy a hölgyet ez zavarta, téved. A busz jött, jött, megérkezett, szeretett volna leállni, utasokat felvenni, dudált, próbálkozott, nem sok sikerrel. Egyszer csak valami csoda történt, a hölgy hajlandó volt arra, hogy úgy egy métert tolasson, de se többet, se kevesebbet. Még mit nem. Azért egy busz, az mégis csak busz.

Ez a nap is úgy indult, mint a legtöbb, lehetett volna szép, szebb, s még annál is szebb. De nem így történt, bár egy pillanatra a napocska rám pillantott, kacsintott egyet, s ezt én ígéretnek vettem, hogy ne aggódjak, lesz holnap is…

Ki a hóból, be a zöld kukoricába…

…mondták régen az öregek, amikor a tél múltával hirtelen, szinte egyik napról a másikra jöttek a meleg napok. Úgy, mint napjainkban. A minap arra jöttem rá, hogy ez a hirtelen időváltozás akkora hatással van egyes emberek józan ítélőképességére, hogy az már nevetséges. Hogy miről van szó? Íme az első eset:

A parkolóban megállt egy autó, és lassú, fájdalmas mozdulatokkal kilép belőle egy középkorú nő, a sofőr pedig az autóban marad, hogy megvárja az utasát. Vagy fél óra elteltével újra a parkoló mellett haladok el, ráismerek az akkor visszaérkező asszonyságra, aki kinyitja az egyik autó ajtaját, és szintén nehézkes mozdulatokkal belehuppan az ülésbe. Közben beszél, mondja a magáét, bár azt, hogy mit mondott, nem hallottam. Meg valahogy nem is érdekelt. Pár másodperc elteltével kivágódik az ajtó, és orrhangon visítja, hogy jaaaj…más autójába ültem be!

Most már értettem, hogy miért dudált az egyik sofőr olyan hosszasan és kitartóan. Azért, hogy figyelmeztesse az eltévelygett utasát, hogy ne hogy már más autójába üljön be. Azt, hogy milyen bamba arcot vághatott az a sofőr, aki arra eszmélt, hogy egy számára idegen ember foglalja el az anyósülést, nem láttam, de van elképzelésem. Hogy az ominózus eset csak szórakozottságból esett-e meg, vagy a hirtelen hőguta hatására, nem tudom, de azt igen, hogy akaratlanul is ellenállhatatlan nevetőgörcs tört rám.

Alig mentem ötven métert, és újabb fura dolog történt. Igaz, ezen már nem nevettem, s hogy miért nem, az a kis történetem végére kiderül. Főszereplő egy jól megtermett fiatal nő, anya, aki férjével és a többi porontyával a legkisebb, ki tudja hányadig gyermekét tologatta a babakocsiban. Majd megálltak, az asszony matatott valamit a gyerkőc lábánál, s egy reklámtáskát vett elő. Másodpercek töredéke elég volt arra, hogy a világ legtermészetesebb mozdulatával ledobja magáról a rajta lévő pulóverét, s ott álljon a nyílt utcán melltartóban. A táskából kivett felsőrészt magára öltötte, közben az emberek jöttek-mentek.

Annyit azért még hallottam, hogy megkérdezi párjától: ugye jól nézek ki?

Nagyon…

A harmadik történet sem fakasztott mosolyt az arcomra, ugyanis egy nagymama, vagy legalább is egy nagymama korban lévő hölgy egy kicsi fiúcska kezét fogva, szinte gondolkodás nélkül rálépett az autóktól hemzsegő főútra, és zebra ide, zebra oda, elindult felfedezni azt, hogy milyen érzés az, amikor az ember sarkát szinte legyúrja az autó kereke. Mindezt egy kisgyermekkel.

Noormáááális, Margit? – jutott hirtelen eszembe a Besenyő család egyik tagjának legendás mondata, bár ebben a helyzetben ezen nem kacagtam…

szél-járás2017-4.p65 13 2017.12.04., 17:22

Olasz Valéria

Hazai réten

Ezért a zöldért vagyok
képes még szeretni,
ezekért a lombokért,
hol ellenszélben is
kipattan a rügy,
hol szemöldökét
felhúzza az ég,
és nem hódol be tölgy
a pusztulásnak,
árnyat ad fáradt időnek,
és konokul hallgat,
ha faggatva nekidőlnek,
mert büszke magyar ez a táj is!
Sóhajtó gyökere, ha fáj is,
újra és újra kihajt,
csend az orvosa,
kérges sebeire
gyógyírt hoz a tavasz!
Ezért a zöldért vagyok
képes még szeretni!
Lám, nem fásult el a lélek!
Képes vagyok még
hittel leheveredni
szemben az éggel,
itt, a lombos árnyak alatt,
hazai réten!

Dal

Gyönyörű csöndbe zártalak
hogy magamnak megtartsalak
hogy megtartsalak
időbe betakarjalak.
Gyönyörű csöndbe zártalak
hogy az enyém maradj
hogy megmaradj
ha eljön az idő
kitakarjalak
gyönyörű csöndben
gyönyörbe zárjalak.

szél-járás2017-4.p65 14 2017.12.04., 17:22

Deák Ernő

Tisztelgés Nikosz Kazantzakisz (1883-1957) emléke előtt

Ifjabb éveim nagy élményét jelentette Zorba, a görög film, olyannyira, hogy – bár egyik diáktársam figyelmembe ajánlotta, de alig vettem kézbe a kölcsön kapott zsebkönyvet – csak a film többszöri élvezete után olvastam el Kazantzakisz 1946-ban megjelent regényét. Ezzel bezárult a kör: a film és a regény messzemenő egybeesése olyan világot, világképet lebbentett fel, ami szinte döntően hatott világnézetem alakulására. Csak ezek után az alapélmények után vettem sorjába alkotásait. A kép ugyan módosult, azonban meghatározó maradt számomra a zorbaszi világ, pedig akkor még nem ismertem sírfeliratát: *semmit nem remélek – semmitől nem félek – szabad vagyok*. Ehhez Krétába kellett utaznom (1978), és ott, Heraklionban felzarándokolni a Martinengo bástyán található síremlékéhez az idézett felirattal.

Nikosz Kazantzakisz 1957. október 26-án halálozott el Freiburgban, november 6-án helyezték nyugalomba Heraklionban.

2017. október 16-17-én kétnapos Kazantzakisz-napot rendeztek Bécsben az író halálának 60. évfordulója alkalmából, ennek keretében került sor a Zorba, a görög bemutatására is az I. kerületben lévő Metro moziban. Ritkaságszámba ment ennyi görögöt lelni egy helyen, méghozzá Görögországon kívül. Díszvendégként megjelent Görögország bécsi nagykövete és az itteni görög érsek. Nagy volt a tülekedés a mozi előterében. Várkozás közben klasszikus görög szépség tűnt fel, alig tudtam róla levenni a szemem. Mire a terembe léptem egyetlen szabad helyet találtam a hátulsó sorban, éppen a fiatal szépség mellett. Sikerült is elbeszélgetni vele; nagyon őszintén, kritikusan nyilatkozott híres honfitársáról: nyugtalan természet volt, egész életén át kutatott, keresett, nem találta a helyét. Regényei, így Zorba is, önéletrajzi fogantatású. A nagy keresésben eljutott a Szovjetunióba, s halála előtt Kínába is. Kommunista mivolta azonban nagyon átmenetinek bizonyult. Vallási téren szinte istentagadóvá vált, valójában szenvedélyesen kereste az Istent.

Zorba újbóli megnézése felszínre hozta korábbi emlékeimet, élményeimet. 1967-ben írtam az alábbi ismertetőt. Most előkerestem az integratio című folyóirat I/3/1967. számából. Elolvastam és úgy találtam, akkori elemzésem nem szorul kiigazításra. Ennek újraközlésével adózom Nikos Kazantzakis nagyságának és egyben emlékének.

Kezdetben lesz a szabadság…

„a legmagasabb pont, amit mi, emberek elérhetünk, sem a felismerésben, sem az erényekben, sem a jóságban, de még a győzelemben sem rejlik. Van valami, ami magasztosabb, hősiesebb – és kétségbeesettebb: az alázatosság borzongása bennünk. Ki is volt a bölcs, aki azt tanította tanítványainak, hogy cselekedjék, amit a törvény parancsol? A szükségszerűséget elfogadni, az elkerülhetetlent szabad akarattá nyilvánítani – emberileg a megváltásnak talán ez az egyetlen módja – siralmas ugyan, más azonban

szél-járás2017-4.p65 15 2017.12.04., 17:22

nincsen. Úgy tűnik, kötelességünk újra és újra kérdéseket támasztani és minden erőnkkel újra és újra feleletet találni. Minden feleletünk minden korban a legvégső határ, gát, amely megóv bennünket a szakadékba zuhanástól."

Gondolatainak alapeleme nem a kiábrándultság – soha nem jut el a nihilizmusig – az életben nincsen holtpont – a lényeg meghatározása körül gyűrűzik írói munkássága.

Elrejtett gondolatok, nyugtalanság, súlypontkeresés, a döntésből áradó szellemi fölény – ezek jellemzői. Regényformában bölcselkedik, filozófiává avatja az irodalmat: cselekménynélküli, bizonyos tekintetben tématlan mondanivalójának alapvonása a belső küzdelem: tett és gondolat (azaz természetes élet és elmélet) között eljutni a végső következtetésig. Neki azonban nincsenek végső következtetései. Bizonnyal szellemi utóda Herakleitosznak, mert bár soha nem mondja ki, jelenéseiben mégis fővonásként szerepel mottója, a mondás: *pantha rei* – elég bizonyosság számára az, hogy ne fogadjon el semmiféle dogmát, ellenben pozitív viszonyuljon a mások esetleg merőben ellentétes vélekedéséhez. Minden élet másképpen alakul, vagy a jó magyar közmondással élve: *Ahány ház, annyi szokás.* Nevetséges lehet számára az egyszerű, primitív ember, mégis elfogadja, mert hús-vér-valóságból fakad, vagy pedig egész élet verejtéke, és ezt okvetlen többre becsüli az iskolamesterek könyvszagú, élettelen, félművelt böfögésénél. Megdönti a könyvek abszolút hatalmát, minden csak annyiban fontos és igaz, amennyiben élettel átitatott, minden más egyéb mellékes és részben hamis is.

A személy kritikus valóságából indul ki. El kell jutnunk a bizonyságig. Így kezdődik világsikert aratott regénye, Alexisz Zorbasz (1946). Minden cselekménye ellenére sem mondható másnak az egész mű, mint impozáns dialógusnak, tele drámai, nem egyszer tragikus vonással. Az individuum küzdelme: a könyvek kiábrándító molyszaga után lábat vetni az életben. Ehhez azonban nem elégséges a könyvtári bölcsesség. Valahogy úgy vélekedik: aki az életben meg akarja vetni a lábát, vállalnia kell az életharcot, ami nem más, mint szükségszerű akadályok keresése és leküzdése. Az élet értelme (ha egyáltalán szabad Kazantzakisznál élni ezzel a kifejezéssel) csakis valami kalandszerű vállalkozás lehet, amibe belebukhat ugyan az ember, azonban megmenti a tragédiától (a megszűnéstől) az a tudat, hogy végsőfokon nem ez volt emberi mivoltunk maradéka, – az ember mint személy nem cselekedeteinek rezultátuma. Mi marad hátra? Ha minden összeomlik, van még a nevetés: a legpimaszabb emberi dac elemek és istenek ellen. Nem tudsz megtörni, mit hát neked a sors, halál, isten vagy bármi, ami vagy aki az ember megsemmisítésére törekszik.

Regényének főhőse (a kifejezés nem egészen állja meg a helyét) Alexisz Zorbasz, a minden furfangon, csalódáson és kalandon fölényeskedő macedon (félig meddig) csavargó. Zorbasz azonban inkább az életet képviseli, ill. testesíti meg a regényben, ő a természetes élet hangja a könyvteóriákkal szemben. Egy fiatal entelektüell papír- és tintatömegekből kiábrándultan választ keres magának. Tudja, eddigi életkörnyezetében , azaz a könyvek világában nem kaphat többé választ semmilyen kérdésre sem. Elhagy hát mindent, hogy önálló vállalkozóként „szerencsét próbáljon" Kréta szigetén. Kissé feltűnik az ellentmondás a valódi szándék és a vállalkozás csődje között. Egyik meghitt beszélgetés alkalmával elárulja, a „Főnök" Zorbasznak a nagy titkot: a barnaszéntelep kiaknázása végeredményben csak kulissza, amellyel a falu lakóit kell ámítani, különben elüldözik őket. A valódi szándék inkább útkereseés, meditáció a szabadságban, egyszóval feleletvárás a természetes élettől. Végül, amikor minden összeomlik, táncot ropva nevet Sorbasz főnökével művük esetlenségén. Bár tragikus vonás, mégis feloldódik a tragikum, és a nevetés is veszít életmentő értékéből, ha a "Főnök" bohémságára gondolunk: kétségtelen, mindent megtett Sorbasz a drótkötélpálya működéséért, ellenben már eleve úgy látjuk a vélekedés értelmét: ha nem sikerül a vállalkozás, arrébb áll Sorbasz is és természetesen a „Főnök" is.

A mű lényege azonban mégis a beszélgetésben rejlik, mint jut el a „Főnök" Zorbasz nem egyszer

szél-járás2017-4.p65 16 2017.12.04., 17:22

cinikus megjegyzései által valami színtiszta józansághoz: igen, az élet végeredményben börtön, kegyetlen, igazságtalan, de főképpen rövid, mégsem ebben rejlik az esszencia, hanem a sejtésben: az élet anyag és szellem keveredése, az egyik nem tud meglenni a másik nélkül. Kazantzakisz a realitást keresi, nem részesítheti tehát előnyben sem az anyagot, sem pedig a szellemet. Valahogyan egynek kell tekinteni mindkettőt, szellem és anyag csupán az *usia* különböző megjelenési formája.

Kazantzakisz leszámol az illuziókkal, de ez nem jelenti azt, hogy nem látja be szükségszerű jelenlétüket. Az élet nagy tarkaság, és a sokaságban látszat uralkodik. Konklúzió nélküli elmélkedéseiben csupán egyetlen pozitív viszonyulást lehet felfedni: hamisak az ideák, vissza kell térni a természetes élethez; mondhatnánk, csak a gyakorlati élet képes hús-vér-gondolatokat szülni az emberben. Útja tehát mintegy Arisztotelészé: legfeljebb az élet általános jelenségeiből lehet helyes következtetésekre jutni; teljesen helytelen, ha absztrakt ideák után akarjuk értékelni a pisztrángszerű életet. Ezért a tanítás: minden eszmétől, minden ideológiától meg kell szabadulnunk és így előítéletek nélkül, az élet sokoldalúságának tudatában teheti meg az ember az első lépést.

Zorbasz meglepő válasza: ember és szabadság egy. Ahol ez még nem vált valóra, ott hatnia kell a „felvilágosításnak", amely ugyan Sorbasz szerint hasztalan, sőt, értelmetlen, mert egyenesen bűnös cselekedet az egyszerű embereket kiráncigálni barlangvilágukból, hiszen (és erre különös hangsúlyt kell fektetnünk) sallangtól, babonáktól, vallási egyoldalúságtól való szabdulás korántsem megváltó aktus.

A szabadság lényege az előítéletektől való mentesség. Hogy valaki odáig eljusson, le kell vetnie gyugalmát, tisztába kell lennie nem egyszer tehetetlen egyedüllétével, mert a szabadság vállalásának pillanatában ránk szakad a világ; nincsenek többé istenek és dogmák, de még egyszerű, parolajellegű jelszók sincsenek, amelyek segítségével előbbre juthatunk az élet cselvetéseiben. „Alexis Zorbasz" dialógus, kezdetkeresés megnyugtató válasz nélkül. Kazantzakis merész ugyanakkor, amikor az élet-

szél-járás2017-4.p65 17 2017.12.04., 17:22

ről, emberekről, vallásról stb. kell találó képet alkotnia, ellenben szerfölött óvatos, ha ú.n. értékítéletet kell kimondania. „Alexisz Zorbasz” nyugtalan útkeresés, a sallangtól való szabadulás merészsége minden kijelentésében és szinte csak elrejtve találjuk meg a szintézist: kibontakozásunk egyetlen útja a nagy életritmus megtalálásában rejlik, ennek kell átadni magunkat, ebben kell feloldódniuk az ellentéteknek.

Kazantzakisz mintegy kimondja a tézist: fejlődésünk útja a szabadság. Józan kijelentés, hiszen nem ígér a nagy oltárfosztások helyébe semmit, legfeljebb kielégíthetetlen nyugtalanság vár ránk, amidőn már önállóan kell megállnunk helyünket. A valóság tudomásulvételével nem elégszik meg, egyrészt el kell jutnunk a valóság, az anyag *transsubstantió*jához, másrészt a szellemet kell átitatnunk anyaggal, valóságos élettel, de ezen túlmenőleg vállalnunk kell döntésünk követezményeit.

Kazantzakisz megbotlik Isten létezésének problémájában, minden kételye, sőt, tagadása ellenére sem tudja magát túltenni rajta. Különböző alakot, sőt, érzést ölt isten az emberben, csak tudomául kell venni, fel kell fedezni: isten végsőfokon nem személy, nem az emberen kívülálló lény, hanem bennünk élő lelkiállapot.

„Krisztust újra és újra keresztre feszítik” [Akinek meg kell hallnia], így hangzik nagy regényének címe (1948). Míg Sorbasz végsőfokon inkább feleleteiben éli ki magát (hiszen a munka, amit végez csupán „jómulatság“ számba vehető), addig az utóbbi műben eljutunk a szabadság korszakához. Korszakon nem szabad történeti időt érteni, hiszen a cselekmény éppen a még török fennhatóság allatt álló Görögországban játszódik le; nem, a szabadság korszaka valami belső folyamatot, fejlődést jelent.

Talán reflektáljunk még egyszer „Alexis Zorbasz” összehordott érveinek súlypontjára: a szabadság nem mint végső stádium jelenik meg, hanem történelmi kezdetnek tekinthető. E kezdet a pozitív és negatív vélekedések, erkölcsi törvények avagy egyáltalán emberi viszonyulások nullára való redukálását célozza. Az ember túlteszi magát minden biológiai és (mondjuk így) ideológiai akadályon. Legjellemzőbb erre Zorbasz gyermekkori élménye, amikoris annyit zabált a lopott pénzen vett cseresznyéből, hogy megundorodott tőle. Azóta le tud mondani róla, azóta szabad. Ugyanígy vélekedik a szenvedélyekről, sőt, az izmusokról is. Patriótizmusa fanatikus gyűlölővé tette, ölt, rabolt, amíg a bolgár pópa meggyilkolása után nem józanította ki annak öt árvája. Azóta csak emberek vannak számára, a nemzetek megszűntek szemében mint számottevő mozgatóerők. Részben Sartre-ra emlékeztet: az undor, a csömör józanítja ki az embert.

A szenvedélyek ílymódon történő leigázásával feltétlen szemben áll a keresztény aszkétákkal. Mégis a kereszténységben pillantja meg azt az „ideát”, amely egyáltalán nem halott, csupán meg kell szabadítani a hisztóricizmustól, mintegy aktuálissá kell tenni. Nem ateistát kell tehát látnunk Kazantzakiszban, hanem forradalmárt, egészen fura módon szenvedélynélküli valakit, aki eljutott ahhoz a nagyszerű józansághoz, amely felüláll minden szenvedélyen, fanatizmuson, da ugyanígy hiányzik belőle a pesszimizmus vagy a nihilizmus. Kimondja, Nietzsche istengyilkoló haragja után csakis mi, emberek menthetjük meg az istent, csak mi szabadíthatjuk ki tehetetlen hallgatásából („Mentsétek meg az embert!”)

Új korszak prófétája lett ő ílymódon, lerakta az új hit alapját, ami Nietzsche szavaival élve jón és rosszon túl születik meg az emberben. Nem vet el semmit, sőt, ellenkezőleg, a kereszténységet mint legendát akarja ismét lüktető életté újjászülni; a szabadság korszaka nem a korlátlanságot, a teljes káoszt jelenti, hanem az emberszabta valóságalakítást, valahogy olymódon: az élet a cselekvés, a tett maga s a nullapontról elindulni csak akkor lehet, ha hiszünk, rendíthetetlenül hiszünk valamiben, legyen az látszatra akár teljes ostobaság.

Kazantzakisz móndanivalója, ill. testamentuma valami irracionalizmusba való menekülés; a hit dolga, a lehetetlenségben is hinni, a képtelenséget is elfogadni. Sorbasz és a „Főnök” dacoló nevetése után idejut a „Krisztust újra és újra keresztre feszítik” c. regényében.

szél-járás2017-4.p65 18 2017.12.04., 17:22

Tárgya egyúttal a legenda újjászületése is. A húsvéti passióra kiválasztott fiatalok látszólagos élete, azaz színészkedése, Krisztus és a tanítványok életének utánzása valóság lesz; az események végül is Manoliosz megölésébe torkollnak, akinek a Krisztus szerep jutott.

Önámításnak számíthatna a mű, ha nem lenne szerzője szinte az utolsó szóig következetes. Sorbasz vázlatos, fragmentális „életképei" után itt az eshetőségekkel számol le Kazantzakisz. Nem hirdet megváltást, csupán értelmet akar adni az értelmetlenségnek, nem bolondít, sőt, kijózanít, Krisztus megváltói szerepét kikapcsolja, ill. egészen másképpen magyarázza – valami Kempis Tamás-féle „Krisztus követés"-ben látja az ún. megváltás problémáját.

Grigorisz és Fotisz ugyanannak az egyháznak papjai, ugyanazt az Írást fogadják el érvényesnek, mégis, helyzetükből kifolyólag teljesen ellentétben állnak egymással, ellentétesen magyarázzák a Bibliát, míg Manoliosz egyszerű, Krisztust utánzó életével mintegy kiegyenlítést, középutat jelent, bár maga is Fotisz oldalára áll.

Mindkét fél megváltatlan marad a maga módján, a dolgok nem nyerik el materiális végkifejlésüket. Grigorisz elveszíti egyetlen leányát, Fotisz pedig menekültjeivel elhagyja a falut, félve a törökök bosszújától, akiket az ellenpárt, a falu gazdagjai hoztak nyakukra. Dolgok és események, akárcsak maga az élet, megfoghatatlanok, Sorbasz vaskos élettömkelege után minden látszatvalósággá lesz, egyedül a döntéshez való ragaszkodás, a hit marad meg, egyedül ez él és uralkodik az emberben.

Nikosz Kazantzakisz kételyeivel, tagadásával kétségtelen korának a gyermeke, éppenúgy nyugtalan keresésével is, egész beállítottságában, írói művében azonban eszmék és korok összesítője. Nem ad feleletet a nagy miértre, de miért nélkül is vallja, habár az élet céltalan, csábító, lenyűgöző, megéri tehát a harcot, megéri a kockázatot, hiszen (ha lehet egyáltalán célról beszélni) az élet célja, értelme nem a tagadás, de a dolgok vállalásán túlmenőleg a vállalkozás, a „jómulatság, férfimunka" – az élet értelme maga az élet.

szél-járás2017-4.p65 19 2017.12.04., 17:22

Kerék Imre

Visszhang

Egry József festménye alá

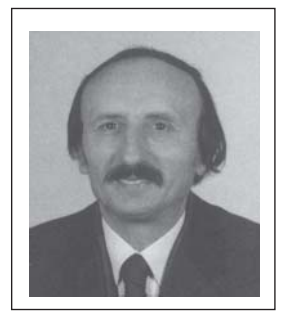

Nem rutinnal pingált csendélet,
vagy táj látképe itt, mi létre kel –
engem a végtelenben elvesző
kiáltás érdekel.

Anyám sírjánál

Havas sírhalmon lobogó
szál viaszgyertya: jácint. –
Rejtelmes, fanyar illat és
lángok közül anyád int.

Orgonák

Orgonafa, szelence-fa
sok illat bugája,
font sövény mellett pompázik
hószínben a párja.

Virágok tavaszi kertben

Fonnyadt tavalyi rózsák a hóban. –
Ez is költészet.
Szótlan.

De otthon fateknőben, lábasokban
lassúan kifeslő virágok:
nárciszok, tátikák, téltemetők,

s újuló Édenkertem
más ékei: árvácskák, tulipánok,

lobbanjatok tűzvésszé bennem!

szél-járás2017-4.p65 20 2017.12.04., 17:22

Fehér Márta

A szabadkai ferences templom és kolostor

Kulturális örökségről restaurátor- és szerzetesszemmel

Nem tudok betelni a város látványával. Szabadka annyira különös, annyi szépség van benne, naponta találok benne új csodaélményt. Egy ilyen kulturális sétára hívom most önöket, Szabadka egyik legmeghatározóbb épületébe, a ferencesek templomába és kolostorába. A szabadkai ferences rendház az idén ünnepli fennállásának háromszázadik évfordulóját. Gyermekként gyakran jártam a barátokhoz a nagymamámmal, a legszebb karácsonykor volt a templom, a hatalmas betlehemmel és égbenyúló karácsonyfáival, szinte tapintható az öröm, amit a Megváltó születése jelent. A Barátok temploma mesésen szép épület, a kolostor sejtelmessé teszi, akárcsak a tudat, hogy egykoron itt állt a szabadkai vár. Ezért is örültem meg, amikor meghallottam, hogy az Európai Örökség Napok városi rendezvénysorozatának ez lesz az egyik állomása, hiszen olyan varázslatos helyre lehetett belépni, ahová egyébként nem. Miközben megilletődve nézelődtünk, csodálatos történeteket hallhattunk a történelmi-kulturális túra vezetőjétől, Korhecz Papp Zsuzsanna restaurátortól, a Szabadkai Városi Múzeum munkatársától, Zdenko Gruber szerzetes, a kolostor gvárdiánja pedig nagyon közvetlen, szívélyes házigazdának bizonyult.

A 300 éve letelepedett ferencesek temploma és kolostora Szabadka meghatározó szellemi központja volt. Szekeres László, szabadkai régész, muzeológus, aki zsigereiben szerette a várost, és aki így vallott magáról: „Én régész vagyok! Egy ember, aki a múltból üzen a mának, aki szeretné megmutatni a városnak, miért szép szeretni és becsülni, tenni valamit”, nos, ő így írt erről az épületegyüttesről Szabadkai helynevek[1] című művében:

„A mai Szabadka története mindig szorosan fűződött ahhoz az épületkomplexumhoz, amely ma a Barátok templomát és a ferencesek kolostorát képezi. Egyrészt azért, mert környékén helyezkedett el a legrégebbi település, amelynek XI-XII. századi és későbbi nyomait a munkásegyetem alapozásai közben, 1960 nyarán gyűjtötték be a múzeumba. Másrészt pedig azért, mert az említett épületek helyén építették fel a XV. század második felében[2], a közeledő török veszély hatására (?) az arxot és a castrumot. Erődöt Szabadkán először Szerémi György, Szapolyai János udvari káplánja említ 1501-ben. Várról viszont biztosan csak 1504-ből vannak adataink, amikor az okiratok már rendre castrumot említenek. A várat nagy árok vette körül, amelynek nyomai 1960-ban szintén előkerültek. Ahhoz kétség nem fér, hogy a török hódoltság idején is az épen maradt vár és a körülötte levő terület volt Szabadka palánka központja (Evlia Cselebi 1665 körül). Török kori tárgyakat szintén a munkásegyetem alapjai helyén találtak, és egy korsót a Nagytemplom mögött is. A törökök kiűzetése után a várat, ahogy akkor hívták: kulát, amely feltehetően elhanyagolt állapotban volt, a Szegedről ide költözött Ferenc-rendi szerzetesek és a határőri kapitányok vették birtokukba. A kolostor háztörténete kastellumnak, kastélynak nevezi és arról tudósít, hogy ez egy háromszintes épület volt, melynek nyugati oldalán[3], annak északi és déli sarkán egy-egy torony is állt. 1695-ben egy kis kápolnát létesítettek benne[4]. A kastély

szél-járás2017-4.p65 21 2017.12.04., 17:22

mellett 1717-ben önálló lakóhelyet építettek a szerzetesek maguknak, amelyet residentiának ismert el a rendgyűlés. 1720-ban a kápolna előtt haranglábat is szerkesztettek két kis haranggal. A ferencesek folyamodványát, amelyben az egész kastélyt templomul kérték, egy királyi rendelet 1723-ban hagyta jóvá, mely szerint a kapitányoknak onnan 1724-ben ki kellett költözniök. A szerzetesek az épület átalakításához tüstént hozzá is fogtak, de azt véglegesen csak 1730-ban, a császári és udvari haditanács által kibocsátott rendelet értelmében kapták meg. Ekkor fogtak hozzá a ma is látható templom építéséhez (amelyet 1736-ban fejeztek be) azzal, hogy az északi tornyot lebontották, a délit pedig magasabbra emeltették és templomtoronnyá képezték ki. Ez a torony a mostani toronypár keleti tagja volt, és egészen 1910-ig[5] egyedül állt. Ekkor alakították át a templom homlokzatát és adták meg neki mostani, végleges alakját. A templom befejezése után (1736) hozzáfogtak a zárda építéséhez, de ez a munka nagyon lassan haladt. Így a homlokzatot csak 1763-ban kezdték építeni és az egész épületre 1765-ben került tető. Ezt követően 1910-ig nem is változtattak rajta."

szél-járás2017-4.p65 22 2017.12.04., 17:22

A szabadkai Községközi Műemlékvédelmi Intézet honlapján[6] pedig ez olvasható: *„Az írott forrásokban Szabadka először 1391-ben bukkan fel. 1407-ben faluként említik, 1428-ban már kisvárosként, hogy aztán 1464-ben ismét faluként kerüljön a feljegyzésekbe, mint a Hunyadi család tulajdona. Hunyadi Mátyás ugyanebben az évben Szabadkát az erdélyi Pongrácz családnak adományozza, szolgálataikért a törökök elleni küzdelemben. A főnemesek, akik Dél-Magyarország az Oszmán Birodalom elleni védelméért voltak felelősek, a XV. század hetvenes éveiben létrehoztak egy kisebb erődítményekből álló láncot, mélyen a Száva és a Duna mentén húzódó első védelmi vonal mögött. Erődöt emeltek Szabadkán, Zomborban, Kolutban[7]. Amint az a későbbi feljegyzéseknek köszönhetően pontosan tudható, a szabadkai erődöt a Pongrácz család építtette 1470-ben. A késő-gótikus építmény hozzávetőleges küllemét a település 1697-es vedutta alapján, valamint a földszinti termek a XVIII. század első feléből származó vázlatos rajza nyomán rekonstruálhatjuk. Az egyemeletes épület alapzata körülbelül 20-szor 20 méteres volt, a déli és az északi bejáratot tornyokkal erősítették meg, amelyek kiugrottak a homlokzat síkjából. Az erődítmény égetett téglából épült, a széleit kváderkövekkel erősítették meg. A tetőszerkezetről nem maradtak fenn feljegyzések. A földszintet két nagy észak-déli irányú teremre osztották. A termek között a kijáratokat összekötő folyosó húzódott. Az emeleten lévő helyiségek beosztását, mivel nincsenek forrásaink, nem tudjuk rekonstruálni. Az épületen belül a szintek között egyedül a déli torony falába vágott csigalépcső képezett közlekedési útvonalat. Ezt veszély esetén használták, míg békés időkben falépcsőket alkalmaztak. A középkori sáncok elhelyezkedéséről nincsenek megbízható adataink. A törökök 1541-ben foglalták el Szabadkát, és egészen 1686-os kiűzetésükig állandó helyőrséget tartottak fenn a városban. A felszabadítás után Szabadkára szláv katolikus népesség települt a mai Horvátország és Bosznia területéről, akik a mai napig megtartották a bunyevác népnevet, valamint szerbek a Bánságból, akikhez később csatlakoztak azok a nemzettársaik, akik a nagy népvándorlás idején Magyarország déli részén telepedtek le. Az erőd egyik felébe a tisztek költöztek be, míg a másikba a ferencesek. A földszint nyugati oldalán található helyiséget a barátok kápolnává alakították át, és itt tartották az istentiszteleteket.*

Miután az osztrák-török határ a Szávától és a Dunától délre mozdult, a település határőrhelyként jelentőségét veszítette. A tisztek kénytelenek voltak elhagyni az erődöt és azt teljesen átadni a ferenceseknek. A ferencesek 1730-ban szerződést kötöttek Kayer Mátyás budai mesterrel az erődítmény templommá való átépítésére. A munkálatok az év őszén kezdődtek meg. A szerződés alapján rekonstruálhatjuk a munkafolyamatot: lerombolták a kápolna és a folyosó közötti belső falat, így kiszélesítették a leendő templom főhajóját. A falakat megvastagították és pilaszterekkel erősítették meg, hogy elbírják a boltozatot. Lerombolták a kápolna északi falát is, így az ebben az irányban is kibővült, ide került az új szentély. Új bejáratot nyitottak a déli oldalon. A déli tornyot meghagyták, ajtót vágtak rajta[8], amely a későbbi rendházba vezet. Az északi tornyot romlott állaga miatt már korábban lebontották. A keleti tágas földszinti helyiség eltűnik a nagyszabású átépítés folyamán, helyén majd csak egy évvel a templom befejezése után, 1737-ben kezdődik a rendház építése. Kayer Mátyás elhunyt egy évvel a munkálatok befejezése előtt. A rendház építését ezután a szegedi Sax Zakariás építőmester vezette. Mai, neoromán küllemét a templom 1909-ben nyerte el, ekkor kibővítették a szentélyét és hozzáépítettek még egy tornyot. A tervező Aigner Sándor budapesti építész volt.”

1905-ben[9] emelik a szabadkaiak által különösen tisztelt Fekete Mária-kápolnát, melynek neoreneszánsz karrarai márványból készült oltárán helyezik el a Czestochowai-kegykép 17. századi másolatát.

A már korábban említett történelmi-kulturális túrán a közönség beléphetett a rendház ebédlőjébe, felmehetett az első emeletre, bejárhatta a folyósokat, az ablaküvegen át beleshetett a könyvtár homályába, leláthatott a ferencesek csodálatos kertjébe és megtekinthette a gazdag képgyűjte-

szél-járás2017-4.p65 23 2017.12.04., 17:22

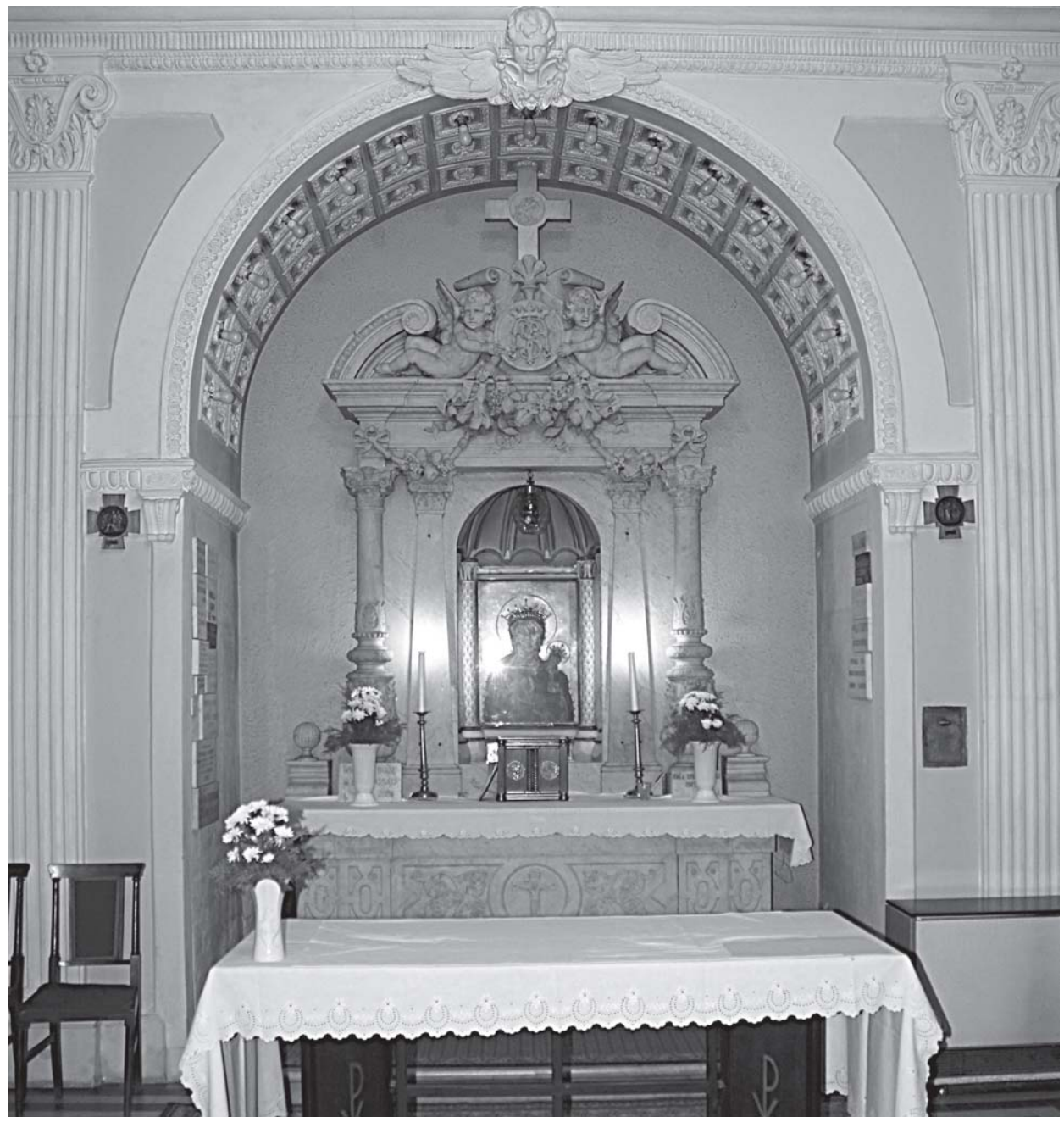

ményt. Mathias Hanisch késő barokk vándorfestő művei a város legkorábbi művészeti gyűjteményét jelentik. A 35 képből álló ferences portrésorozat egyedülálló a Kárpát-medencében. Restaurálásukkal, akárcsak az oltárképek megújításával dr. Korhecz Papp Zsuzsanna éveken át foglalkozott.

– *Milyen volt az első találkozás a barátok templomával? Mi az első emléke az épületről?*

– Az az igazság, hogy a szüleim engem nem vezettek templomba gyerekkoromban. A diplomázás után kerültem kapcsolatba a templommal és a ferencesekkel. 1995 nyarán kezdődött meg az ebédlő

szél-járás2017-4.p65 24 2017.12.04., 17:22

restaurálása. Az is lehetőségként merült fel, hogy én és Goran Bolic kollégám, aki akkor is a műemlékvédelmi hivatalban dolgozott, felvállalhatnánk ezt a munkát, viszont a hivatal és maguk a ferencesek is Dušan Nonin újvidéki nyugdíjas restaurátor mellett döntöttek, azért, mert ő sokkal rövidebb határidőt ígért – ami meg is látszik a munka végeredményén. De szerencsére azt sikerült elérni, hogy minket mint segédeket alkalmaztak, az ő honoráriumától függetlenül. Valójában így részt vettünk a munkában, a fixálásban és a konzerválásban, Nonin pedig erős lúggal a tisztítást végezte, végül átfestette az egész ebédlőt. Kutatásra egyáltalán nem került sor. Nagyon rossz állapotban voltak ezek a falfestmények, az ebédlőben felszálló pára miatt egészen felkagylósodtak. Sajnos az emeleti építkezések, a statikai mozgások a meglevő repedéseket újra előhozták. Most olyan ez az ebédlő, amilyen... A felújítási munkálatokat követően az ebédlőben levő képeknek a restaurálására már minket kért fel Hajek Gothard páter, aki az üggyel meg volt bízva. Goran Bolictyal indultunk neki, ő a konzerválásban vett részt, aztán végül is a befejezés rám maradt. A többi munkát már, a Szent Mihály-kép restaurálását rám bízták. Ez 1997-ben volt. A Szent György-kép restaurálását magam ajánlottam fel 1999-ben, majd pályázati eszközökből folytattuk a régi mellékoltárképekkel. Ez a munka valójában ma is folyik.

– Más munka is vár még önre a ferenceseknél?

– A Hanisch portrék nagyjából készen vannak, még két másolatot kell elkészíteni, az elajándékozott meg az elveszett képnek a másolatát. Maga ez a sorozat egy különleges sorozat, mert a Kárpát-medencében ilyennel nem találkoztam, általában 6-8 ilyen portré van a ferences kolostorokban, sok helyen, Esztergomban, Baján, Dunaföldváron, de hogy ennyi legyen belőle, ez kimondottan szabadkai történet, mert a szabadkai polgárok adományainak köszönhető.

– Ilyenkor kapcsolatba kerül a festményekkel, megszereti őket?

– Természetesen! A restaurálás melletti kutatómunkám innen indult. Egy másik barokk festő, Stettner Sebestyén[10] (1699–1758) képei teremtettek egy ilyen lehetőséget. Láttam, hogy erről semmilyen publikáció nem létezik, a horvát ferences irodalomban publikálták a szabadkai háztörténet adatait, de a művészettörténeti kutatások egyáltalán nem ismerik. Így szépen lassan a szabadkai képek restaurálása és ennek a munkának a publikálása hozta azt, hogy sikerült azonosítani magyarországi műveit, amelyekről senki sem tudta, hogy az övéi. Egyetlen műve sincs aláírva, opusa kizárólag stíluskritikai és technikatörténeti úton, valamint a fennmaradt szabadkai dokumentumokból volt azonosítható és felvázolható.

– Melyik részét szereti legjobban a munkájának? A restaurálást vagy a kutatást?

– Mind a kettőt. Olyan izgalmas, mintha az ember egy detektívregényben nyomozna. S akkor, amikor sokáig-sokáig kutakodik – ahogy a közmondás is tartja, aki keres, az végül talál – , egy ilyen nagyszerű felfedezés történik! Szerencsére a Szabadkai Városi Múzeum otthont adott ennek a kutatómunkának, olyan szempontból, hogy sikerült a programjába beleilleszteni ezeket a művészeket, kiállítást szervezünk nekik, a tárlat előkészületei alatt pedig én kutatok meg restaurálok. Pró-

szél-járás2017-4.p65 25 2017.12.04., 17:22

szél-járás2017-4.p65 26 2017.12.04., 17:22

bálunk állandóan pályázni, de annyi pénzt nem tudunk szerezni, hogy külsősöknek ki lehessen fizetni, én pedig úgy szervezem a munkámat, hogy a múzeumi feladatok, tehát az itteni művészeti osztály igényei vannak mindig az első helyen, az összes többi időmet pedig erre szánom.

– Van elég restaurátor Vajdaságban? Nincs, ugye?

– Nincs, talán csak Újvidéken, a tartományi székvárosban. Szerbiában mindössze néhány évvel ezelőtt indult el a restaurátorképzés. Nagyon sokáig az Iparművészeti Egyetem 3-4. évén lehetett választani a restaurátorképzést, ami gyakorlati órák formájában valósult meg. Itt Szabadkán hárman vagyunk. Ketten a műemlékvédelmi intézetben dolgoznak, ők főleg terepmunkát végeznek. Meg én vagyok itt a múzeumban. De ilyen, a művészettörténetet is összefogó, kutatásokat végző restaurátor egy-kettő van a Kárpát-medencében. Ez szerintem a kisebbségi létből fakad. Ilyen kollégám Mihályi Ferenc Erdélyből, meg Lángi József Magyarországról. Valójában nem átevezünk a művészettörténet vizeire, hanem ez egy újfajta, interdiszciplináris megközelítés, úgy hívják ezt a tudományt, hogy a művészet technika-története, s restaurátori, művészettörténeti és természettudományi tudást igényel. Nekem egy ilyen példaképem Manfred Koller bécsi – most már nyugalmazott – egyetemi tanár, aki a bécsi festőknek a vizsgálatát és kutatását végezte el ilyen szempontból, még a 80-as, 90-es években. Az én célom, hogy a XVIII. századi magyarországi mestereknek ugyanezt a megfogható, tehát opusukban, műveikben felkerekíthető kutatását elvégezzem vagy legalábbis szorgalmazzam. Adatbázist hoztunk létre a magyar képzőművészeti egyetemen, szakdolgozatok is születnek ebben a témában. Ahogy gyűlik az anyag, úgy folytatódik ez a munka. Nekem ez a szenvedélyem.

– A szabadkaiak, szabadkai iskolásoknak van-e lehetőségük megismerni a várost? A művészetét, a kulturális, építészeti múltját, örökségét?

– Szerintem a tanároktól függ. Ha őbennük egy kicsi érdeklődés van, igen. Sok kiadvány létezik, ezek mind beszerezhetőek. Gazdag helytörténeti irodalma van a városnak, az érdeklődők, ha nem is akarják megvenni, elmehetnek a könyvtár helyismereti részlegébe, a gyűjteményben ezek mind elérhetők. Mi a múzeumban nyitva állunk mindig, segítünk, ha valaki érdeklődik, szakszerű vezetést is vállalunk. Ha a múzeumba eljönnek, akkor is tájékozódhatnak. Igaz, hogy a helytörténeti kiállítás még nem kész, hiányzik a néprajzi, a történelmi meg a régészeti része, a biológiai viszont már elkészült. Ez alapján szépen megismerhető lesz Szabadka. Pozsonyban tapasztaltam, hogy a gyerekeket nagyon megfogta az az animációs kisfilm, ami a pozsonyi várról szól. Lehet, hogy érdemes lenne nekünk is ilyet csináltatni, valamelyik egyetem diákjaival, úgy oldható meg a legegyszerűbben. Az a legérthetőbb, főleg a kisebbek számára, ha ilyen bemutatóra le lehet ülni egy kuckóban egy kiállítás keretén belül.

– Enélkül nem megy, ugye? Olvastam egy cikket, miszerint a „képernyős” rövid információk előbb-utóbb teljesen kiszorítják az olvasást.

– Szerintem szükség van a modern eszközökre, technológiára. Akit komolyabban érdekel a dolog, klikkelés nélkül vagy után is érdeklődik, de sokakat épp ezzel tudunk „megfogni”. Kérdés persze, hogy mi ragad rájuk... Szerintem ezekkel a játékos foglalkozásokkal, amilyeneket csinálunk, biztos, hogy sokkal többet, jobban felfognak abból, amit látnak, mint korábban, amikor csak végigvezették őket egy-egy tárlaton. Meg régen az a rengeteg szöveg! Biztos, hogy nem olvassák végig. Épp csak néhány fogódzót kell megadni, aztán akit jobban érdekel, az úgyis kezébe veszi a katalógust.

– Gyerekei örökölnek valamit az ön munkájából, szenvedélyéből, művészetszeretetéből? Érdekli őket az, amit ön csinál?

– Mindenképpen. Most hogy restaurátor lesz-e valaki közülük, azt nem tudom. A legkisebb még

szél-járás2017-4.p65 27 2017.12.04., 17:22

nagyon kicsi, a legnagyobb díszlettervezőnek tanul, ez is rokonszakma. A kisfiunk, Miklós, teljesen történészi beállítottságú, nagyon sokat olvas, nagyon sok minden érdekli. A legfontosabb, hogy szeressék azt, amit csinálnak.

– Most amikor be lehetett lépni a rendházba, nagyon sokan voltak. Ez meglepte?

– Igen, nem számítottunk ekkora érdeklődésre. Zdenko páter, a szabadkai házfőnök annyira nyitott, jóindulatú és együttműködésre kész személyiség, hogy végeredményben ezt neki köszönhetjük. Ez eddig úgymond tabula rasa volt, néhány ember kivételével oda nem jártak be külső személyek.

A szabadkai ferencesek a szegedi ferences kolostor leányegyházaként működtek a 17. század utolsó évtizedétől. 1686-tól vezették az anyakönyveket, a Szent Mihály plébániát 1710-ben alapították. A szabadkai gimnáziumot is a ferencesek alapították 1747-ben. A 18-19. században folyamatosan 30-40 szerzetes élt Szabadkán, jelenleg mindössze négyen vannak: három ferences pap és egy laikus testvér. Zdenko Gruber, a kolostor gvárdiánja fontos feladatának tartja, hogy újra élő közösséget alkossanak a szabadkaiakkal.

– Újvidékről érkeztem Szabadkára, 2005 óta vagyok ferences szerzetes, 2011 óta Szabadkán. Szép itt, sok a munka, lehet dolgozni az emberekkel. Magyarokkal és horvátokkal foglalkozunk, a társadalom minden rétegével. Aki akar, talál munkát bőven!

– Hogy lett szerzetes?

– Mezőgazdasági egyetemet végeztem Újvidéken, agrárgazdasági szakon. Egyetemi tanársegéd kellett volna, hogy legyek, agrárpolitikával foglalkozva, ezt terveztem. Németországba mentem, ott mesterszakon folytattam a tanulmányaimat. De a tanulmányaim vége felé, a Bibliát olvasva találtam egy idézetet, és ez meghatározó volt számomra. A 40. zsoltárból idézek: *„Te nem kívánsz véres vagy ételáldozatot, de megnyitottad fülem a hallásra. Nem követelsz égő és engesztelő áldozatot, így szólok hát hozzád: Lásd, itt vagyok! A könyvtekercsben rólam írták, hogy teljesítsem akaratod. Parancsod, Istenem, örömmel tölti el szívemet.”* Isten meghív bennünket, hogy a törvényei szerint éljünk. S azon kezdtem gondolkodni, miként teljesíthetném Isten tervét másként, mint szerzetesként. (Egyébként lehet másként is, újságíróként vagy édesapaként is, például.) De én azon gondolkodtam, hol tehetek több jót, agrárpolitikusként vagy szerzetesként. Azt gondolom, agrárpolitikusként is rengeteg jót lehet cselekedni, de úgy gondoltam, szerzetesként még többet. Nagyon könnyen döntöttem, 28 éves voltam akkor. Az újvidéki ferences szerzetes akkor azt mondta nekem, először fejezzem be a tanulmányaimat, ne szakítsam meg, hiszen nagyon fontos dolog, hogy befejezzük az életünkben azt, amibe belefogtunk. Arra kért, ha a tanulmányaim befejezése után is így gondolom, akkor legyek szerzetes. Befejeztem hát a tanulmányaimat Németországban, s beléptem a ferences rendbe. Soha nem bántam meg!

– Hogyan tetszik önnek a városunk?

– Szabadka gyönyörű, de amit észrevettem, amin dolgozni kellene, hogy jobban együttműködjenek egymással azok az emberek, akik valami jó ügyért dolgoznak. Akik tisztességesen, becsületesen törekszenek jót tenni, így élni. Sok jó, alkalmas ember van. De ez az együttműködés hiányzik.

– Hányan élnek a kolostorban? Mivel telnek a napjaik?

– Négy ferences él most a kolostorban. Minden nap két szentmisét tartunk. Beszélgetünk az emberekkel, pasztorálást végzünk magyar és horvát nyelven is. Minden nap van valamilyen tevékenység, az az alapfilozófiánk, hogy egybegyűjtsük az embereket. Hiszen ha élő közösség van, akkor lehet dolgozni. Az Egyházat ugyanis az emberek alkotják, nem az épületek. Fiatalokkal, fiatal házaspárokkal találkozunk, gyerekekkel, filmesteket, imaesteket szervezünk, Taizéi imaórákat. Van egy hatalmas kertünk, abban dolgozunk. Az életünk, napjaink jelentős részét az imádkozás teszi ki.

szél-járás2017-4.p65 28 2017.12.04., 17:22

– Nemcsak gazdag festménygyűjteményük, hanem kivételes könyvtáruk is van.

– Nagyon gazdag könyvtárunk van, valamivel több mint tízezer példánnyal. 15 címszó a 16. századból, nagyobb mennyiség a 17-18. századból. Megkezdtük ezek digitalizálását, az eszéki Strossmayer egyetemmel együttműködve, de nagyon lassan haladunk. Ez lenne a módja annak, hogy ezt a gazdag könyvállományt elérhetővé tegyük mindenki számára. Ami a festményeket illeti, az is hatalmas kincs, amire a szabadkaiak büszkék lehetnek. Ezt is szeretnénk közkinccsé tenni, az Európai Örökség Napján ezért is szerveztünk vezetést, bárki eljöhetett, megnézhette. Szent Antal ünnepének alkalmából két hétre szintjén megnyitjuk. Van egy fényképgyűjteményünk az egykori Szabadkáról, az olasz kulturális központtal folytatunk tárgyalásokat, hogy évente tárlatot rendezzünk ezekből.

– Közkinccsé tehető mindez?

– Nyitni szeretnénk. Ez rengeteg munka, s én ennek nagyon örülök. Objektíven nézve ebbe minél több embernek kellene bekapcsolódnia, a kolostorunkat a saját otthonukként élve meg, hiszen valójában az is. Én itt leszek egy ideig, de azok az emberek, akik itt élnek, hosszabb ideig kötődnek Szabadkához, a kolostorhoz. Mindenkinek a lehetőségeihez képest hozzá kellene járulnia a barátok temploma és a kolostor életéhez. Nemrégiben egy nő jelentkezett, hogy a kertben szeretné a virágokat gondozni. Ez nagyon szép dolog! Van, aki a folyósokat takarítja, van, aki interjút készít. Tehát különbözőképpen lehet részt venni a kolostor életében. A városi szolgálatoknak, intézményeknek is így kellene megélnie, hiszen a Szabadkára érkező turisták számára a kolostorunk az első számú látnivaló, mivel az autóbuszparkoló mellettünk van. Rendbe kellene ezért tartani a ferencesek előtti teret, hiszen ez a városkép része! A kolostor nemcsak a miénk! A könyvtárban is lehetne munkát adni egy embernek, így az elérhetővé válna az emberek számára. Mi nem engedhetjük meg magunkat, hogy valakit fizessünk, de Magyarország, Horvátország, Szerbia megtalálhatná magát ebben a történetben, hiszen hatalmas kulturális kincs ez itt! Mi minden tőlünk telhetőt megteszünk, de segítségre szükségünk van. Bármilyen segítség jól jön! Hiszen azáltal, hogy valaki feltakarítja a

szél-járás 2017/4. sz.

szél-járás2017-4.p65 29 2017.12.04., 17:22

folyosót, lehetővé teszi, hogy én a hittanra készüljek, ahelyett, hogy söprögetek. Ez a közösségépítést is segíti! Mi szentmise után meghívjuk az embereket egy teára, kávéra. Beszélgetünk, együtt vagyunk, megismerjük egymást. Néhány ember például megszervezte, és pálinkát főztünk a kertben. Gyönyörű üvegjeink vannak, dió-, meggy- és kajszibarackpálinkához, a Fekete Madonna képével, a kolostor képével, milyen volt 300 évvel ezelőtt és milyen ma. Ez nagyszerű ajándék is lehet! De szélesebb kontextusban is jót tesz ez az élő közösség, hiszen itt akár a jövendőbelijét is megismerheti az ember! Csodás barátságok születhetnek, magányosság ellen is jó. Arra törekszünk, hogy keresztény, emberi hangulatot varázsoljunk a falak közé, a jó szándékból, a jóakaratból sok jó dolog születhet. Más intézményekkel is igyekszünk jó kapcsolatot kialakítani, a konzulátusokkal, más egyházakkal.

– *Milyen állapotban van az épület?*

– Nem tudjuk! Ehhez ki kellene dolgozni egy tanulmányt, amely hiteles képet nyújtana arról, milyen állapotban van az épület. Különböző méréseket, kutatásokat kellene végezni ahhoz, hogy kijelenthessük, a repedés egy természetes folyamat egy 300 éves épület esetében, vagy pedig komoly, sürgető probléma. Nem tudjuk. Próbálunk pénzt szerezni, hogy megrendelhessünk egy ilyen tanulmányt, de sikertelenül. Számos helyre pályáztunk, itthon és külföldön, de nem kaptunk támogatást. Van egy jogászunk, egy építészünk, akik önkéntes munkával segítettek ebben, mégsem jártunk sikerrel. Pedig ez lenne az első lépés, hiszen csak egy ilyen tanulmánnyal lehet felújítási, állagmegőrző munkálatokra, támogatásokra pályázni, ez a dokumentum lehetne a hivatkozási alap. Pedig látjuk, hogy komoly problémák vannak, az ebédlőben néhány évvel ezelőtt tettük le a járólapokat, s máris megrepedtek, egy hosszanti repedés fut végig a földön, ami kint az épületen folytatódik felfelé. Ezt minden bizonnyal a légköri vizek és a talajvíz okozzák, amelyek az alapon keresztül az egész épületrészt veszélyeztetik. A legfontosabb dolog a víz elvezetése lenne, jó csatornák felszerelése. Rendezni kellene az előttünk levő teret, hozzáférhetővé tenni a bejáratot a mozgáskorlátozottak részére. Tárgyaltunk a Köztisztasági és Parkosítási Közvállalattal, hogy ők gondozzák az előttünk levő kertet, hiszen ez a terület a városközpont képét is nagyban meghatározza. De ezzel sem jártunk sikerrel. Milyen jó lenne a templomot is kifesteni, hogy valóban szép legyen! Olyan szép dolgok vannak városunkban, amelyeket még fel kell fedeznünk! Ez pedig tőlünk függ! Húsvét előtt körüljártuk az út menti kereszteket, mintegy kétszáz van belőlük Szabadka körül! Ez is képezhetné a város turisztikai kínálatát! De ehhez arra van szükség, hogy mindenki tegye a dolgát, akarja közkinccsé tenni ezeket a csodákat, a magunkénak érezzük mindazt, ami Szabadkán van, és együttműködjünk.

A felvételeket Jugoslav Ivic és Franyó Antal készítette

[1] Szekeres László Szabadkai helynevek, Életjel könyvek 6., Életjel 1975.
[2] 1470-ben – Dr. Korhecz Papp Zsuzsanna megjegyzése.
[3] Középső tengelyében – Dr. Korhecz Papp Zsuzsanna megjegyzése.
[4] az istálló helyén – Dr. Korhecz Papp Zsuzsanna megjegyzése
[5] 1907-1909 – Dr. Korhecz Papp Zsuzsanna megjegyzése
[6] http://www.heritage-su.org.rs – Községközi Műemlékvédelmi Intézet, Szabadka
[7] Küllőd
[8] 1903-ban – Dr. Korhecz Papp Zsuzsanna megjegyzése
[9] Csak az oltárt, magát a kápolnát 1923-ban – Dr. Korhecz Papp Zsuzsanna megjegyzése
[10] Korhecz Papp Zsuzsanna: Stettner Sebestyén budai festőművész; Budimski slikar Sebastijan Štetner; Sebastian Stettner, Kunstmaler aus Buda. Városi Múzeum, Szabadka, 2012

szél-járás2017-4.p65 30 2017.12.04., 17:22

Vásárhelyi Judit

Szenci Molnár Albert dokumentumok az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében

Az Országos Széchényi Könyvtár – rövidítve OSZK – nemzeti könyvtár. Minden nemzeti könyvtárnak az a feladata, hogy összegyűjtse, megőrizze, feldolgozza és a kutatók, érdeklődő olvasók rendelkezésére bocsássa az adott nemzettel kapcsolatos dokumentumokat, az un. patriotikumokat. A *patriotikum* a *patria = haza* alapszóból képzett melléknév, amely jelentése, nemzethez tartozás. Egy-egy adott nemzet vonatkozásában mindig az egyes országok latin névformájából képezzük ezt a melléknevet. Amiképpen pl. Itáliához az Italicum, úgy Hungariához a Hungaricum kapcsolódik. Használjuk többes számban is hungarica-ként ezt a fogalmat, sőt magyarosan c helyett k-val is leírhatjuk. Az OSZK törzsállományának alapja gróf Széchényi Ferenc hungarika gyűjteménye, a *Bibliotheca Hungarica*, amelyet 215 esztendővel ezelőtt, 1802. november 25-én kelt adománylevelével ajándékozott a nemzetnek. Ebben 1300 nyomtatott könyv, több mint 1200 kézirat, több száz metszet, térkép és érem volt. S könyvtárunk céljának tekinti azóta is, hogy az alapító akaratát érvényesítve továbbgyarapítsa ezt a páratlan hungarika gyűjteményt. Mára az állomány meghaladta a 10 millió könyvtári egységet – egy egység a *Képes krónika*, de egy egység egy Szencet ábrázoló képeslap is.

Háromféle hungarikum–kategóriát különböztetünk meg: nyelvi hungaricumnak számít minden, részben vagy egészben magyar nyelven írott mű; területi hungaricum minden olyan dokumentum, amely a történelmi Magyarország területén bármely nyelven – akár latinul, németül, csehül vagy szlovákul íródott is. A harmadik hungaricum kategóriába tartoznak a Magyarországon született Hungarus szerzők külföldön, idegen nyelven született munkái. Ezen a három kategórián kívül még minden olyan dokumentum beletartozik az OSZK gyűjtőkörébe, amelynek a tartalma magyar vonatkozású.

Ezeket meggondolva, természetes, hogy Szenci Molnár Albert munkáit és a rá vonatkozó irodalmat – legyenek akár kéziratok vagy nyomtatott munkák, jelentek azok meg külföldön vagy Magyarországon – a magyar nemzeti könyvtár mindenkor nagy előszeretettel gyűjtötte, gyűjti és gyűjteni is fogja. Hiszen Molnár Albert egész életében azon munkálkodott, hogy magyar nyelvre lefordítsa és kiadja mindazokat az alapműveket, amelyek hiányát hosszúra nyúlt külföldi peregrinációja során megtapasztalta, és amelyek lefordítására és kiadására itthonról is sok ösztönzést kapott. Például a hanaui bibliakiadásának ajánlólevelében azzal indokolta e bibliakiadás negyedrét voltát, hogy „hogy az prédikáló székben felvihessék vélek(=magukkal) az Magyarországi anya szent egyházaknak prédikátori, kiknek egyedül ez ideig egyéb keresztyén nemzetek között a deák, vagyis latin könyvekből

Az előadás a Szenci Molnár Albert Napok idei rendezvényén hangzott el.

szél-járás2017-4.p65 31 2017.12.04., 17:22

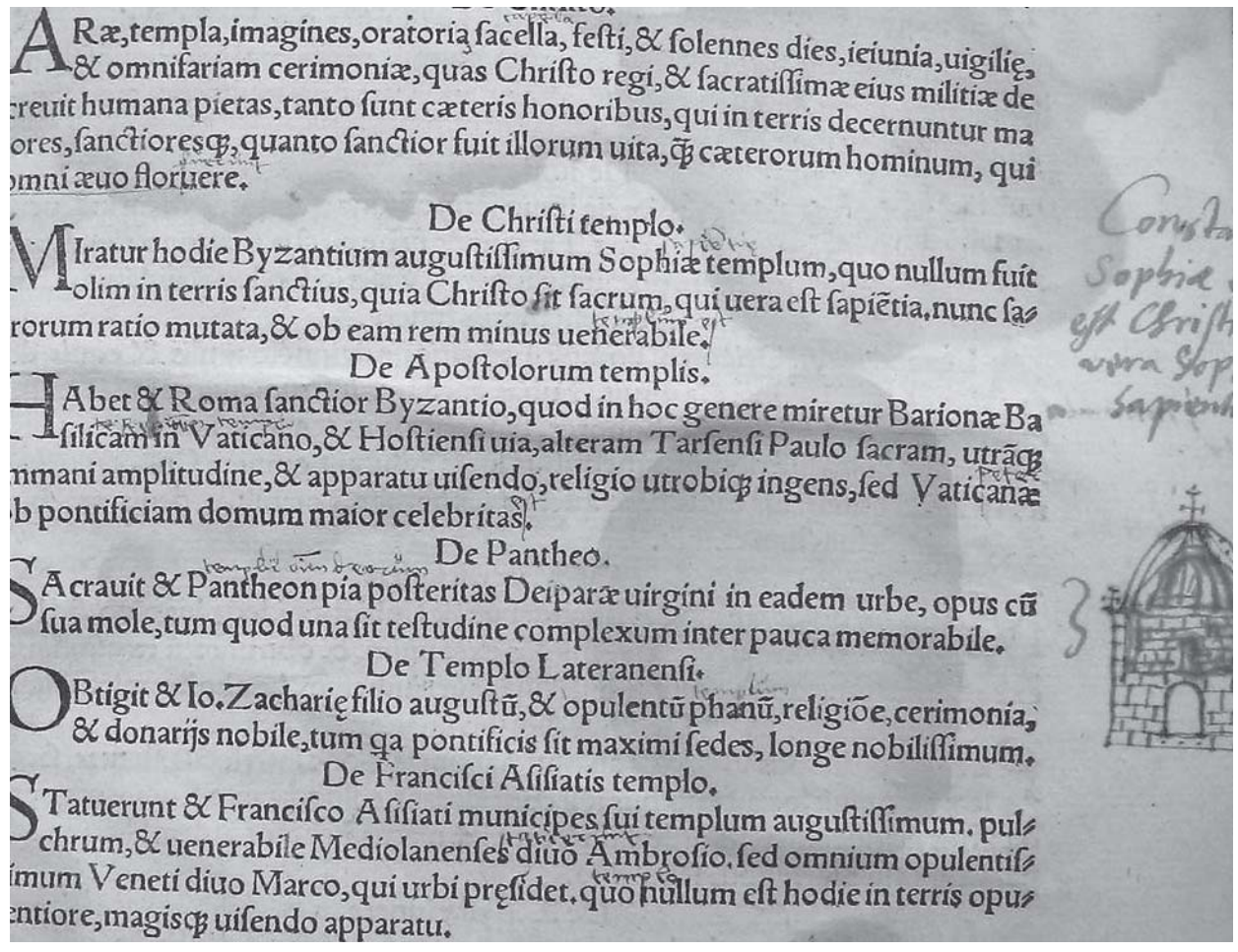
ARæ,templa,imagines,oratoria ſacella, feſti,& ſolennes dies,ieiunia,uigilię,
& omniſariam cerimoniæ,quas Chriſto regi,& ſacratiſſimæ eius militiæ de
creuit humana pietas,tanto ſunt cæteris honoribus,qui in terris decernuntur ma
ores,ſanctioresq;,quanto ſanctior fuit illorum uita,q; cæterorum hominum, qui
omni æuo floruere.

De Chriſti templo.

MIratur hodie Byzantium auguſtiſſimum Sophiæ templum,quo nullum fuit
olim in terris ſanctius,quia Chriſto ſit ſacrum,qui uera eſt ſapiẽtia,nunc ſa
rorum ratio mutata,& ob eam rem minus uenerabile.

De Apoſtolorum templis.

HAbet & Roma ſanctior Byzantio,quod in hoc genere miretur Barionæ Ba
ſilicam in Vaticano,& Hoſtienſi uia,alteram Tarſenſi Paulo ſacram, utrãq;
mmani amplitudine,& apparatu uiſendo,religio utrobiq; ingens,ſed Vaticanæ
b pontificiam domum maior celebritas.

De Pantheo.

SAcrauit & Pantheon pia poſteritas Deiparæ uirgini in eadem urbe, opus cũ
ſua mole,tum quod una ſit teſtudine complexum inter pauca memorabile.

De Templo Lateranenſi.

OBtigit & Io.Zacharię filio auguſtũ,& opulentũ phanũ,religiõe,cerimonia,
& donarijs nobile,tum qa pontificis ſit maximi ſedes, longe nobiliſſimum.

De Franciſci Aſiſiatis templo.

STatuerunt & Franciſco Aſiſiati municipes ſui templum auguſtiſſimum. pul
chrum,& uenerabile Mediolanenſes diuo Ambroſio. ſed omnium opulentiſ
imum Veneti diuo Marco,qui urbi pręſidet. quo nullum eſt hodie in terris opu
entiore,magisq; uiſendo apparatu.

kellett az Szent írást az nép előtt magyarázniok."[1]

Már maga Széchényi Ferenc is több Molnár-mű kiadását birtokolta. Volt neki 1750-ben nyomtatott bázeli Bibliája, amely második részében Szent Dávid király 150 zsoltárát tartalmazta.[2] Továbbá volt még két Dávid zsoltárkönyve 1743-ból és 1772-ből. Mindkettő a Torkos József szerkesztette *Új zengedező mennyei kar* című evangélikus énekgyűjtemény korábbi kiadásával (Frankfurt 1750, illetve 1768) és *A' mi Urunk Jesus Kristus kín-szenvedésének históriája* c. művekkel egybekötve maradt fenn.[3] Önállóan a Dávid zsoltárok Pozsonyban Landerer János Mihály betűivel 1765-ben megjelent kiadását birtokolta.[4]

Azóta, hogy Széchényi Ferenc odaajándékozta gyűjteményét a nemzetnek, a nemzeti könyvtár gyarapodása töretlenül folyik. Így a Molnár Albert életében megjelent kiadások elég nagy számban megtalálhatók az OSZK-ban. Az itt látható táblázat csoportosítva tűnteti fel Molnár Albert nyelvészeti munkáit, szövegkiadásait és fordításait és azok példányszámát az OSZK-ban.

Nyelvészeti munkái: (20 példány) *Dictionarium Latino-Ungaricum … Dictionarium Ungarico-Latinum… ,* Nürnberg 1604. 5 példány. *Novae grammaticae Ungaricae … libri duo,* Hanau 1610. 4 példány. *Lexicon Latino-Graeco-Hungaricum … Dictionarium Ungarico-Latinum* Hanau 1611. 5 példány. *Lexicon Latino-Graeco-Hungaricum… Dictionarium Ungarico-Latinum* Heidelberg, 1621. 6 példány.

szél-járás2017-4.p65 32 2017.12.04., 17:22

Szövegkiadásai: (13 példány) Károlyi Gáspár: *Szent Biblia*, Hanau 1608. 4 példány. Károlyi Gáspár: *Szent Biblia*, Oppenheim 1612. 5 példány. Thuri Farkas Pál: *Idea Christianorum Ungarorum sub tyrannide Turcica … edita*, Oppenheim 1616. 4 példány.

Fordításai: (22 példány) *Psalterium Ungaricum,* Herborn 1607, 2 példány. *Postilla Scultetica,* Oppenheim 1617. 3 példány. *Jubileus esztendei praedikáció,* Oppenheim 1618. 3 példány. *Imádságos könyvecske,* Heidelberg 1621. 5 példány. Kálvin János: *A keresztyéni religiora és igaz hitre való tanítás,* Hanau 1624. 3 példány. *Consecratio templi novi,* Kassa 1625. 3 példány. *Discursus de summo bono* Lőcse 1630. 3 példány.

14 művét őrizzük tehát 55 példányban, ami azt jelenti, hogy átlag majdnem négy példány van mindegyikből. Jellemző adat, hogy legkevesebb példányunk legnépszerűbb munkájának, a *Psalterium Ungaricum*nak az első kiadásából van. Mind a két példány elöl is, hátul is csonka, ami azt bizonyítja, hogy ezeket a példányokat is nagyon használták.

Ugyanakkor a zsoltárkönyv további kiadásai között akad néhány olyan, amely olyan formában és állapotban maradt fenn, ami azt bizonyítja, hogy kedves és megbecsült könyve volt tulajdonosának. Ilyen a Tótfalusi Kis Miklós által Amsterdamban nyomtatott úgy nevezett „kis zsoltárkönyve” 1686-ból. (Azért kis zsoltárkönyv, mert 24 rétű.) Az OSZK őrzi azt a példányát, amelyet mindkét Apafi Mihály erdélyi fejedelem a magáénak mondott. Csodálatos erdélyi kötésén Apafi Mihály erdélyi fejedelem nevének felirata [Michael Apafi pr[inceps] Tr[anssylvaniae], úgy nevezett supralibrosa olvasható, hátán pedig az 1686. évszám. Ez árulja el, hogy a kis könyvecskét I. Apafi Mihály számára kötötték 1686-ban. A könyvbe viszont II. Apafi Mihály fejedelem is beírta saját kezével a nevét 1692-ben: „Michaël Apafi II. ... Balásfalva 26. 8bris Ao. 1692.”[5] Egyébként az utókor érdekesen használta fel ezt a csodálatos kötetet, amikor 2002-ben *Jubiláló közgyűjtemények* című bélyegblokk jelent meg a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár alapításának 200. évfordulója alkalmából. Ezen fölül az Országos Széchényi Könyvtár épülete látható a budai várban, középen I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem (1632-1690) zsoltáros könyve (1686), alatta a *Graduale* Pars II. kódexből származó iniciálés lap. Szép találkozása ez Szenci Molnár Albert, a tudós fordító, Tótfalusi Kis Miklós, a tudós nyomtató munkájának a fejedelmi olvasóval, amely találkozás a nemzet emlékezetét jelentő könyvtár épületének és gyűjteményének közvetítésével és annak köszönhetően jöhetett létre a XXI. század elején.

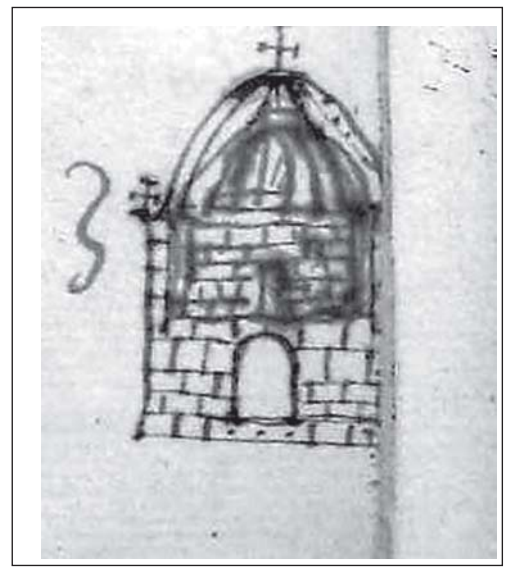

Másik csodálatos kötésű *Bibliá*nk, benne a Szenci Molnár fordította zsoltárkönyvvel Bethlen Zsuzsanna Bibliája. Ő Teleki Sámuel erdélyi kancellár, a marosvásárhelyi Teleki Téka alapítójának a felesége volt. 1751-ben Bázelben megjelent Bibliája gyönyörű, festett debreceni kötésbe kötve, míves ezüst kapcsokkal gazdagon díszítve maradt fenn. Az OSZK tulajdonában 1933 óta van.[6]

Talán felfigyeltek a fentiekben a szövegkiadások között Thúri Farkas Pálnak, a tolnai iskola rektorának az *Idea Christianorum Ungarorum sub tyrannide Turcica*, azaz *A török zsarnokság alatt lévő keresztény magyarok képe* című latin nyelvű levelére, amelyet Molnár Albert 1616-ban adott ki. Thuri a XVI. században élt, 1574-ben halt meg, éppen Szenci Molnár Albert születésének évében. Munkája kéziratát Bocatius János kassai költő adta át Molnárnak 1613-ban. Ebben az évben Molnár Albert német

szél-járás2017-4.p65 33 2017.12.04., 17:22

feleségével, nevelt lányaival és a néhány hónapos csecsemő fiával, Jánossal Magyarországra költözött. A törökök és tatárok jelenlétét ekkor sokszor meg kellett tapasztalniuk. 1613. október 13-án pl. azt írta be Molnár Albert a Naplójába, hogy Hajdúböszörményből *visszafutamodtunk tatártul féltünkben*. Ezután kapta meg az *Idea* kéziratát október 20-án Kassán Bocatius Jánostól. Tudjuk, hogy itthonlétekor egy ideig Batthyány Ferenc szolgálatában állt, majd Komáromban volt lelkész. Bethlen Gábor fejedelemmel is találkozott, aki felügyelői állást ajánlott számára a gyulafehérvári gimnáziumban, amit ő visszautasított – ahogyan később a *Postilla Scultetica* ajánlólevelében fogalmazott, „az török és tatár hírekkel elrémített gyenge német háza népe”[7] miatt, és 1615-ben búcsút mondott Magyarországnak és visszaköltöztek újra Németországba. Nem csoda, hogy visszatérése után első munkájaként éppen ezt a magyarországi török kérdés megoldatlanságával kapcsolatos Thurytól származó levelet adta ki Németországban, sőt e levélhez olyan, megdöbbentő dokumentumokat is újrakiadott, mint Mátyás király 1482-ből való segélykérő levelét, vagy Frangepán Ferenc kalocsai érsek 1541-ben a regensburgi birodalmi gyűlésen elmondott felhívását a nyugati hatalmakhoz, ezzel hívva fel a külföldiek figyelmét arra, hogy Magyarország megsegítése másfél évszázad óta várat magára. Ennek a török kérdést taglaló szöveggyűjteménynek két olyan példánya is van az OSZK-ban, amelyeket Molnár Albert sajátkezűleg dedikált. Az egyiket Kanizsai Pálfi János pápai református lelkésznek küldte, akinek Naplója szerint 1614. november 1-jén jelen volt lelkésszé szentelésén. *„Viro reverendo domino Johanni Paulidae Caniseo, ecclesiae Papensis pastori et vicinarum inspektori”* olvasható e példány címlapjának alján.[8]

A másik példányt *„..Reverendo Domino Keseruino amoris ergo mittit editor Alb. Molna*r”[9] tehát Keserűi Dajka Jánosnak küldte mint kiadó Molnár Albert. Keserűi Dajka Jánossal 1608-ban ismerkedett meg Molnár Marburgban, amikor Keserűi az ottani egyetemen megkezdte tanulmányait. Utána Heidelbergben is együtt tanultak. Dajka hazatérve Bethlen Gábor udvari papja, majd erdélyi református püspök lett. Támogatta Molnár külföldi tartózkodását, Molnár ezért a *Jubileus esztendei prédikáció* ajánlólevelében *„barátjaként és Krisztusban legkedvesebb testvéreként*” említette.[10] Természetes, hogy őneki is küldött egy példányt az *Idea Christianorum*-ból barátságból és mintegy igazolásul azért, amiért nem maradt 1615-ben családjával Erdélyben.

Az OSZK sajnos nem olyan szerencsés Molnár Albert dokumentumok tekintetében, mint a marosvásárhelyi Teleki Téka, amely Naplójának az őrző helye. Nekünk csupán egyetlen egy autográf Szenci Molnár Albert levelünk van.[11] 1912-ben vásárolta a könyvtár egy berlini aukción. Címzettje Georg Rehm, latinosan Georgius Remus, Molnár jóakarója, barátja és levelezőpartnere, nürnbergi jogtanácsos, aki anyagilag is sokszor kisegítette. Ez derül ki ebből, az OSZK-ban őrzött, Altdorfban, 1606. február 13-án kelt levélből is.

Molnár ugyanis újévi jókívánságai kifejezése után rögtön a tárgyra tér, és az iránt érdeklődik, hogy megkapta-e Rehm az ő előző, február 3-án küldött levelét, amelyhez mellékelte tartozásának a felét is, egy magyar aranyforintot. Kéri Rehm visszaigazolását, hogy a pénz tényleg megérkezett. Ígéri, hogy adóssága másik felét is hamarosan törleszteni fogja, és soha el nem múló hálájáról biztosítja (gratias referam immortales). Arra kéri még, hogyha valami újságot tud Magyarországgal kapcsolatban, rögtön tudassa vele. Két bizonytalan németországi hírrel kapcsolatban kér információt: az egyik, hogy a nürnbergi Lőrinc toronyba valóban belecsapott-e a villám, és hogy valóban birodalmi gyűlést rendeznek hamarosan Nürnbergben.

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy Rehm válasza is fennmaradt a *Collectio Molnarianá*ban, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára őriz, és amelyet Dézsi Lajos ki is adott. Itt maradtak fenn Molnár bizonyítványai, a professzoraitól és lelkészektől kapott ajánlások, valamint azok a levelek, amelyeket itthonról rokonaitól, barátaitól, támogatóitól vagy már hazautazott valamikori diáktársaitól kapott, illetve amelyeket külföldi ismerősei, taná-

szél-járás2017-4.p65 34 2017.12.04., 17:22

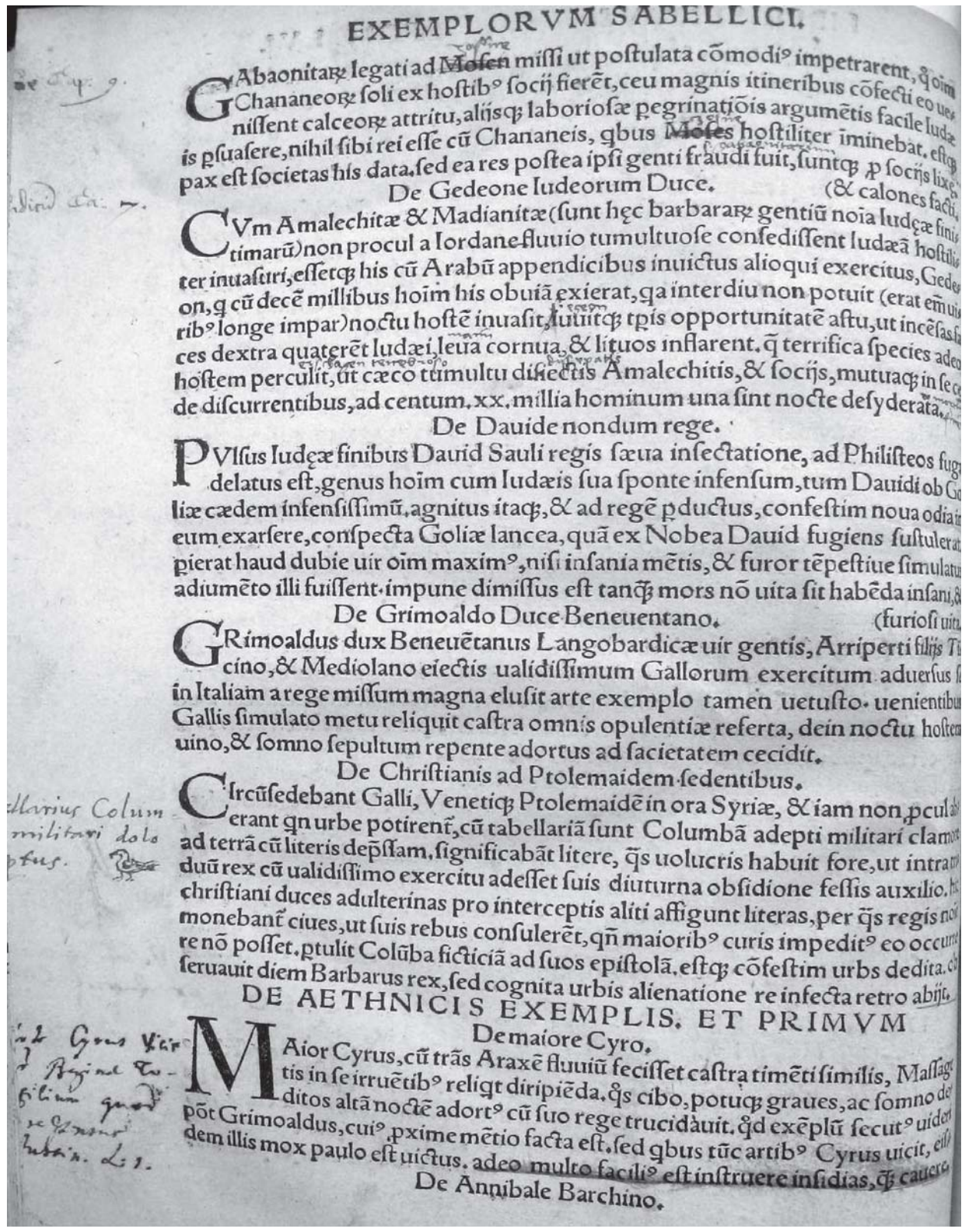

EXEMPLORVM SABELLICI.

GAbaonitarꝫ legati ad Mosen missi ut postulata cõmodiꝰ impetrarent, q̃ oim Chananeorꝫ soli ex hostibꝰ socij fierẽt, ceu magnis itineribus cõfecti eo uestis nissent calceorꝫ attritu, alijsq; laboriosæ pegrinatiõis argumẽtis facile ludæis psuasere, nihil sibi rei esse cũ Chananeis, qbus Moses hostiliter iminebat. estq; pax est societas his data, sed ea res postea ipsi genti fraudi fuit, suntq; p socijs lixæ (& calones facti.

De Gedeone Iudeorum Duce.

CVm Amalechitæ & Madianitæ (sunt hęc barbararꝫ gentiũ noia Iudęæ finitimarũ) non procul a Iordane fluuio tumultuose consedissent Iudæã hostiliter inuasuri, essetq; his cũ Arabũ appendicibus inuictus alioqui exercitus, Gedeon, q cũ decẽ millibus hoim his obuiã exierat, qa interdiu non potuit (erat em uiribꝰ longe impar) noctu hostẽ inuasit, iuuitq; tpis opportunitatẽ astu, ut incẽsas faces dextra quaterẽt Iudæi, leua cornua, & lituos inflarent. q̃ terrifica species adeo hostem perculit, ut cæco tumultu dissectis Amalechitis, & socijs, mutuaq; in se cõdiscurrentibus, ad centum. xx. millia hominum una sint nocte desyderata.

De Dauide nondum rege.

PVlsus Iudęæ finibus Dauid Sauli regis sæua insectatione, ad Philisteos fugi delatus est, genus hoim cum Iudæis sua sponte infensum, tum Dauidi ob Goliæ cædem infensissimũ, agnitus itaq;, & ad regẽ pductus, confestim noua odia in eum exarsere, conspecta Goliæ lancea, quã ex Nobea Dauid fugiens sustulerat, pierat haud dubie uir oim maximꝰ, nisi insania mẽtis, & furor tẽpestiue simulatus adiumẽto illi fuissent. impune dimissus est tanq; mors nõ uita sit habẽda insani, & (furiosi uita.

De Grimoaldo Duce Beneuentano.

GRimoaldus dux Beneuẽtanus Langobardicæ uir gentis, Arriperti filijs Ticino, & Mediolano eiectis ualidissimum Gallorum exercitum aduersus se in Italiam a rege missum magna elusit arte exemplo tamen uetusto. uenientibus Gallis simulato metu reliquit castra omnis opulentiæ referta, dein noctu hostem uino, & somno sepultum repente adortus ad sacietatem cecidit.

De Christianis ad Ptolemaidem sedentibus.

CIrcũsedebant Galli, Venetiq; Ptolemaidẽ in ora Syriæ, & iam non pcul abierant qn urbe potirent, cũ tabellariã sunt Columbã adepti militari clamore ad terrã cũ literis depsam, significabãt litere, q̃s uolucris habuit fore, ut intra triduũ rex cũ ualidissimo exercitu adesset suis diuturna obsidione fessis auxilio. hi christiani duces adulterinas pro interceptis aliti affigunt literas, per q̃s regis nõ monebant ciues, ut suis rebus consulerẽt, qn maiorib̃ curis impeditꝰ eo occurrere nõ posset. ptulit Colũba ficticiã ad suos epistolã. estq; cõfestim urbs dedita. cõseruauit diem Barbarus rex, sed cognita urbis alienatione re infecta retro abijt.

DE AETHNICIS EXEMPLIS. ET PRIMVM

De maiore Cyro.

MAior Cyrus, cũ trãs Araxẽ fluuiũ fecisset castra timẽti similis, Massagetis in se irruẽtibꝰ relicta diripiẽda, q̃s cibo, potuq; graues, ac somno deditos altã noctẽ adortꝰ cũ suo rege trucidauit. q̃d exẽplũ secutꝰ uidetur põt Grimoaldus, cuiꝰ pxime mẽtio facta est. sed qbus tũc artibꝰ Cyrus uicit, eisdem illis mox paulo est uictus. adeo multo facilis est instruere insidias, q̃ cauere.

De Annibale Barchino.

szél-járás2017-4.p65 35 2017.12.04., 17:22

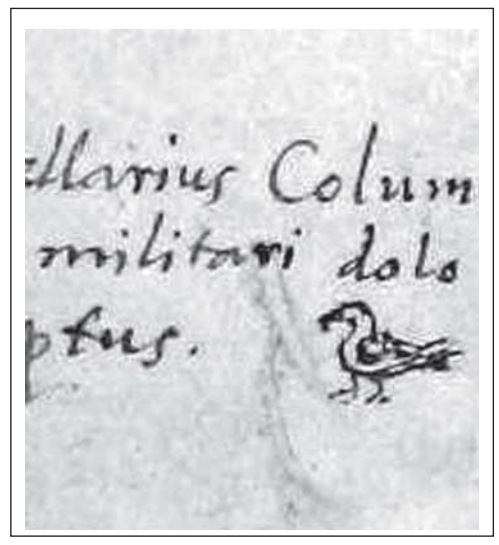

rok, tudós és lelkész barátai írtak neki. Fedelében őrizte azt a babérkoszorút, amelyet Strassburgban nyert el 1595. május 21-én.

Rehm február 18-án[12] nyugtázta Molnár mindkét levelét. Megfelelt kérdéseire is. Megírta neki, hogy Regensburgban lesz a birodalmi gyűlés, és hogy igaz a hír: Nürnbergben valóban villám csapott a Lőrinc templom tornyába, de mivel utána rengeteg hó esett, nem történt komolyabb baj. Magyarországgal kapcsolatban örömmel újságolta, hogy békét kötnek – ez a Bocskay szabadságharcot lezáró bécsi béke. Részletezi azt is, hogy ez a béke meghozza a vallásszabadságot katolikusnak és evangélikusnak egyaránt. Örül, hogy Molnár sorsa jobbra fordult – erre bizonyára törlesztéséből következtetett – és bíztatja, hogy tartson ki, tűrjön, fáradozásainak meglesz a jutalma. Soraiból látszik, hogy igaz, jó barátja és segítője volt Molnárnak. Valószínűleg ezek alapján a Bocskai felkelés eredményes lezárására utaló hírek alapján tervezte Molnár azt, hogy zsoltárkönyve megjelentetése után hazatelepszik Magyarországra.[13] Bocskai István 1606. december 29-én bekövetkezett, hirtelen halála miatt azonban tervei szertefoszlottak.

Az 1982-es könyvaukción bukkant fel Molnár szétszóródott könyvtárának egy darabja, amelyet sikerült megvennie a könyvtárnak. Az a kitüntetés ért,hogy akkor még mint ifjú Szenci Molnár kutatót, engem küldtek a Központi Antikváriumba „szemlézni” ezt a könyvet. Nagy örömömre, jellegzetes írása alapján nem volt kétség afelől, hogy a könyvben szereplő beírások egy része is tőle származik. A kötet a népszerű olasz történetíró, Marcus Antonius Sabellicus *Exemplorum libri decem* (Példák tíz könyve) című munkájának elég korai, 1518-ban Strassburgban megjelent kiadása. Történelmi és mitológiai históriák, példák gyűjteménye. A címlapon olvasható bejegyzés szerint 1623-ban került Molnár tulajdonába Heidelbergben. Itt ebben az időben épp a már kész magyar *Institutio* kiadásán fáradozott. Így nem csoda, hogy elolvasásához már jóval később, Kolozsvárra költözése után, 1630. végén kezdett. Az I.-VI. könyvek elolvasásának a dátumát e könyvek végén mindig megjegyezte. Eszerint 1630. december 30-án kezdte el olvasni az I. könyvet, a VI. könyv végére január 9-én jutott el. Ezután már csak a könyv végén jegyezte fel, hogy 1631. február 22-ére olvasta végig a kötetet: *„Claudiopoli, Perlegi 22. Febr. anno 1631. Alb Molnar*.” A könyvön belül sok helyen summázta a Sabellicus-féle történeteket, vagy kiemelte főszereplőik nevét.

Érdekes, hogy különösen a hazai történelemhez kapcsolódó példák ragadták meg a figyelmét. Pl. amikor Attiláról, Isten ostoráról azt olvasta Sabellicusnál, hogy Attila sok csapást mért Itáliára – megtoldotta még két országgal *Germániával és Galliával* („multis cladibus Italiam affecerit” – *Germaniam et Galliam*, LIIII recto).

Ahányszor csak előfordult árpádházi szent Erzsébet a történetekben, a margóra mindig kiírta a nevét: II. András leánya „*filia Andreae secundi Ungariae regis*, fol. XV. verso), vagy csak egyszerűen *Elisabetha Ungarica* (fol. XVII verso, XVIII. verso, XIX. verso). Egy helyen azt is megjegyezte, hogy Marburgban van eltemetve (*Marpuri sepulta* – fol. LXXII verso).

Erzsébetnek nagy tisztelője volt, síremlékét Marburgban 1608-ban tekintette meg, és mind az 1608-as bibliakiadás, mind a *Grammatica* előszavában megemlékezett róla. A síremlék ma is ugyanott látható. Valóban csodaszép!

A beírásokon kívül Molnár Albert két helyen rajzolt is könyvébe. Egy ellenség kezébe került

szél-járás2017-4.p65 36 2017.12.04., 17:22

postagalambról olvasva kedves kismadarat rajzolt (fol. LVI. verso). Ennél is érdekesebb, hogy a Pantheonról szóló exemplum mellé lerajzolta ezt a híres templomot (XCVIII recto). 1599-ben itáliai peregrinációja során meglátogatta ezt a templomot, amelynek képe ezek szerint élénken élt az emlékezetébe. A Dictionariumban pedig a következőképpen összegezte e templom történetét: „Romai kerekded templum, kiben minden isteneknek képek láttatott, mostan vulgo Divae Mariae Rotundae." – s valóban a római időkben az istenek temploma volt, majd IV. Bonifác pápa 609-ben az összes keresztény vértanúnak ajánlotta, neve pedig attól fogva Santa Maria Rotonda lett.

A Sabellicus kötet a XVIII. században még Erdélyben volt. Ezt bizonyítja, hogy 1738. december 22-én Medgyesen írta bele Toldalagi László, hogy olvasgatta ezt a könyvet. Azután Ernszt Lajos könyvtárába került, most pedig az OSZK Kézirattárának állományát gazdagítja a benne lévő értékes Molnár-glosszák miatt.[14]

A felsorolt példákból világosan látszik, hogy sajnos az OSZK nem dicsekedhet olyan nagyjelentőségű kéziratgyűjteménnyel, mint a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, ahol a Collectio Molnarianát őrzik, vagy olyan becses kéziratos forrással, mint Molnár Albert Naplója, amelyet Marosvásárhelyen őriznek, de mégis az OSZK, mint a nemzet emlékezete továbbra is arra törekszik, hogy Molnár műveit minél több példányban, lehetőleg minden kiadásban megszerezze állománya számára. Az OSZK Hungarica-könyvtár jellege mellett kiemelten gyarapítja a nyelv- és irodalomtudományi irodalmat is. Így a Molnár Albertre vonatkozó szak- és szépirodalom is talán itt található meg a legteljesebben. Oly annyira bennünk van ez a gyarapító szellem, hogy minden alkalommal, amikor innen hazamegyek, mindig hűségesen beadom Kisnyomtatványtárunkba a Szenci Molnár Albert Napok aktuális Meghívóját és Programját, őrződjenek meg az utókor számára, hadd lehessen tudni azt minden időben, hogy Szenc eddig sem feledkezett meg híres szülöttéről, és ezután sem fog, mindig büszke lesz rá, és híre ezáltal is megmarad mindörökké!

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Hivatkozások

[1] RMKT XVII. 6.. 469.
[2] a 833.436 jelzeten
[3] a 323.587 jelzeten
[4] a 329.022 jelzeten
[5] jelzete: RMK I 1346/1. példány
[6] jelzete: RK 4
[7] Szenci Molnár Albert, *Postilla Scultetica, Oppenheim,,* 1617, Ajánlólevél = *Szenci Molnár Albert válogatott művei,* 299.
[8] jelzete: RMK II 1174/3. példány
[9] jelzete: RMK II 1174/4. példány
[10] Válogatott 309.
[11] Herner János: Szenci Molnár Albert levele Georg Remhez = Collectio Tiurtiana: Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére, szerk. Galavics Géza, Herner János, Keserű Bálint, Szeged, József Attila Tudományegyetem, 1990, 261-262.
[12] Szenczi Molnár Albert Naplója, levelezése és irományai, kiadta Dézsi Lajos, Bp., MTA, 1898, 190-192.
[13] Naplójának 1606. október 2-i beírása szerint ekkor még azt remélte, hogy alkalma lesz visszatérni hazájába. *Szenci Molnár Albert naplója,* közzéteszi Szabó András (Budapest 2003), 80.
[14] Jelzete: Quart. Lat. 3979.

szél-járás2017-4.p65 37 2017.12.04., 17:22

Thullner István

Mosonmagyaróvár 1945 és 1956 között

Háborús bombakár gyakorlatilag nem érte a várost, mindössze a Majorokra hullott le 1944. október 7-én nyolc kósza bomba, felrobbanásuk szerencsére csak kisebb anyagi áldozattal járt. Nem voltak ilyen szerencsések hídjaink, amelyeket egytől-egyig a folyókba robbantottak a németek: a mosoni - kálnoki hidat, két parki Lajta-hidat, a Károlyliget utcait, a Csaba utcait és az Akócs malmi hidakat. Hosszú évekbe telt, mire az ideiglenes kis átkelők helyén felépültek az újak, elsőként a Pozsonyi úti Lajta híd 1946. július 21-én, 1947 augusztusában pedig a Parki (Halászi úti) híd is elkészült. A legnagyobb méretű mosoni hidat (Máriakálnoki – Mosoni-Dunai híd, Márta híd) 1950-ben az eredeti állapotnak megfelelően újjáépítették.

A közeli Lajta-híd felrobbantásakor súlyosan megrongálódott az akadémia új épülete és a várat is érte kisebb kár. Még tavasszal német robbantás áldozata lett a mai kulturális központ mögött álló rádióállomás a maga négy magas sugárzójával. Ez az adó (rónafői adással) a Mosoni Ének- és Zeneegylet kórusának közreműködésével 1944 karácsonyán a mosoni templomból közvetítette az utolsó karácsonyi misét Magyarországról.

A háború folyamán a városi tűzoltóságot egész mozgósítható felszerelésével együtt Németországba telepítették, csak a kézi vontatású kismotor-fecskendők maradtak itthon. A 10 főnyi állandó és 5 ideiglenes tűzoltónak még egyenruhája sem maradt, hónapokon keresztül a saját ruháikban teljesítettek szolgálatot. Az „epilógust” id. Leipold István, későbbi műselyemgyári főmérnök visszaemlékezésében olvashatjuk: *„Április 4-én a reggeli órákban megszólalt az összes templom összes harangja, a gyári szirénák és a vasúton tartózkodó gőzmozdonyok sípjai, jelezve és tudtára adva mindenkinek, hogy a hadműveletek és a német haderő utolsó katonái is elhagyták Magyarország területét. Hirdették, hogy elkezdődhet újra a normális élet, megindulhat a termelő munka, az iskolákban a tanítás, egyszóval megkezdődhet a mindenki számára annyira vágyott béke.”* (Leipold II. 6. p.)

Hasonlóképpen harangszóval jelezték a lakosságnak az első május elseje reggelét. Mindegyik templomban szentmisét illetve istentiszteletet tartottak, a még mindig félelemben és bizonytalanságban élő emberek megtöltötték a városi Isten házakat. A Manninger fatelepen mintegy 10 ezer lakos zsúfolódott össze a délutáni ünnepélyes rendezvényre. Amint azt a korabeli amatőr fotó is mutatja, a szovjet városparancsnokság a járásbíróság épületében helyezkedett el.

Az első, harcoló alakulatok hamar eltávoztak, az őket követő törzs tisztjeinek nagy részét a melléjük rendelt katonai segédlettel együtt a lakosság házaiba „kvártélyoztatták”. Rosszabb esetben ellátásukról is a háziaknak kellett gondoskodniuk, és elviselniük az ilyenkor előforduló atrocitásokat. A 1947 februárjában kinevezett második városparancsnok, Zsajkó őrnagy feladata volt a helyi szovjet egységek kivonulásának előkészítése. Ez márciusban be is következett és a levéli úti laktanyát átadták a március 25-én megalakult piros parolis 6. sz. magyar határvadász zászlóaljnak, amelynek első parancsnoka Óvári Gyula százados volt. Az egységnek egy éves fennállása alkalmából a Műselyemgyár dolgozói csapatzászlót adományoztak. Annak ellenére, hogy nem is vált hadszíntérré a város, azért minden korábbinál súlyosabb helyzet következett. Az utcákon csak nappal lehetett közlekedni, a munkába igyekvők szabad közlekedését a szovjet városparancsnokságtól kapott külön igazolványt biztosította.

szél-járás2017-4.p65 38 2017.12.04., 17:22

A szovjet városparancsnokság a bíróság épületében 1946 novemberében.

szél-járás2017-4.p65 39 2017.12.04., 17:22

A helyi közigazgatás

A közigazgatás új szervezete a május 7-én megalakult helyi Nemzeti Bizottság lett, a három párt és a szakszervezetek küldötteiből álló testület *dr. Bíró Gyula* professzort, a helyi Független Kisgazdapárt vezetőjét választotta meg elnökéül. A kötelezően életre hívott „igazolóbizottság” hamarosan annak ellenére leváltotta *dr. Kőhalmi László* korábbi megbízott polgármestert, hogy őt a Népbíróság ezt megelőzően felmentette minden vád alól.

A Nemzeti Bizottságon belül létrehozott igazoló bizottságot itt is azért alakították meg, hogy elvégezze a város egész társadalmának személy szerinti igazolását a háborús bűnökkel, valamint a nyilas és német mozgalmakkal kapcsolatban. Az I. sz. bizottság elsőként a városi alkalmazottakat vizsgálta meg a polgármestertől kezdve a vágóhídi szolgáig, majd a villanytelep dolgozói következtek. Az igazolásra szólítottaknak előzőleg egy nyilatkozatot kellett kitölteniük. A helyi bizottság annyira komolyan vette a feladatát, hogy szinte megbénította a városháza működését. Még *dr. Simon József* főjegyző és *Kováts István* főmérnök is B listára került, és csak hónapok múlva helyezték vissza őket az állásukba.

Június hónap elején megalakult a képviselőtestület, július 6-án délelőtt a városháza tanácsterme ismét megtelt képviselőkkel. Az új testület a város közigazgatási besorolása szerint most is, mint korábban 60 főből állt. A testület tagjait küldő pártok egyaránt 15 – 15 rendes és 4 – 4 póttagot delegálhattak. A termet díszítő régi feudális méltóságok nagy festményei és az új városatyák meglehetős disszonanciát mutathattak. A főleg munkásokból és gazdálkodókból összeállt első testületet nem sokáig zavarta a látvány, a képek hamar a lomtárba kerültek. Az első tényleges munkaülést szeptember 14-én tartották, amelyen mindjárt 20 fontos napirendi pontot tárgyaltak.

(Képviselők lettek: Áts Illés dr., Balassa József, Billwachs Károly, Bokor József, Csiba Mihály, Csiszár Sándor, Dénes Sándor, Erdős Ferenc, Fischer György, Félix Gusztáv, Foki Ferenc, Füzfa András, Galambos József id., Geiszbühl Mihály, Görbe János, Holzinger Lajos, Horváth István, Horváth Mihály, Horváth Miklós, Horváth Sándor, Kelemen Péter, Keszi Frigyes, Konyhai Mihály, Koppi Pál, Kovács Péter, Lukáts Imre, Magyar Lajos, Majoros Antal, Mészáros Kálmán, Németh Géza, Németh Lajos, Niczki István, Paár József, Palme Domonkos, Papp György, Papp József, Papp Lukács, Patonai Károly, Petz Ferenc, Pollreisz József, Privler Mátyás, Proszonits István, Puskás Mihály, Révy Dezső dr., Sörös Ilona, Steurer József plébános., Szikra János, Szűcs Antal, Szűcs Sándor, Tokai Ferenc, Török János, Vihart János, Windt Henrik, Zacskó Zoltán, Zákányi Pál, Zelnik Mihály, Zsebedits Pál lelkész.)

A vezető pártok között alku kérdése volt a helyi hatalmi szervek vezetőinek személye is. Ahhoz, hogy a Magyar Kommunista Párt (MKP) jelöltje lehessen a polgármester, át kellett adnia a Szociáldemokrata Pártnak (SZDP) a rendőrség vezetését. Júniusban a megyei főispán *Rujder János*, egykori 19-es veterán és spanyol köztársasági barikádharcos, a Magyar Kommunista Párt helyi vezetője személyében kinevezte a város új polgármesterét.

Rujder János (Markotabödöge, 1899. – Mosonmagyaróvár, 1980.) mezőgazdasági munkás volt. Az első világháborúban az olasz fronton szolgált, 1919-ben vöröskatonának állt. A Francia Kommunista Párt tagjaként bérharcokat szervezett, végigharcolta a spanyol polgárháborút. 1944-ben Magyarországon letartóztatták. 1945 júniusától öt éven át volt Mosonmagyaróvár polgármestere. 1979-ben a városi pártbizottság munkatársaként ment nyugdíjba.

Az első rendőrkapitány *Puskás István* kereskedő, SZDP vezér lett, azonban 1947-ben már egyetlen szociáldemokrata rendőrségi vezető nem volt a városi kapitányságon. Hamarosan kenyértörésre is került sor, a polgármester mondvacsinált ürüggyel leváltotta Puskást is. Az új parancsnok *Gyarmati Lajos* rendőr őrnagy lett. Az új rendőrség 1946-ban költözött be az 1935-ben épült régi vámházi épületbe.

szél-járás2017-4.p65 40 2017.12.04., 17:22

Az új polgármester erősen vonalas, kemény párttag volt, aki rendszeresen beleavatkozott a koalíciós partnerek ügyeibe is, és nagyon kategorikusan támogatta a németajkú lakosság teljes kitelepítését. Ilyetén való tényked éséről a *Mosonmagyaróvári Barátság* című újság és a közgyűlési jegyzőkönyvek egyaránt beszámolnak. Egyetlen pozitív tényked ésének a közellátás megszervezését lehet tekinteni. Amint azt egy lapinterjúban elmondta: a város katasztrofális anyagi helyzetben volt, saját forrásainak a háborús károk, a jóvátételi termelés és sok más okból bekövetkezett kiapadásával évekig a rendszeresen késve kiutalt államsegélyből élt.

Rujder János nyugdíjba vonulása után 1949 áprilisától ismét egy idegen, Győrből küldött vasmunkás, *Juhász Lajos* lett a polgármester. A városi vezetők legnagyobb gondját valóban a közellátási nehézségek okozták. Hiába volt itt jó mezőgazdálkodás és a zöldség-gyümölcstermelés, a kötelező beszolgáltatás miatt a termelők nem adhatták el termelvényeiket. Csak annyi jutott a városnak, amennyit a Közellátási Kormánybizottság engedélyezett. Esetenként a *Vörös Hadsereg* helyi parancsnoksága segített az ellátatlanság következményeinek időleges megoldásában úgy, hogy néhanéha burgonyát és gyümölcsöt adott át a városnak vagy a MKP helyi szervezetének.

Az 1949-ben elfogadott alkotmány V. fejezetének 30-35. § - a rendelkezett a tanácsok létrehozásáról. Az 1950. évi I. (tanács) törvény szerint az államhatalom helyi szervei a tanácsok, az igazgatás helyi szervei pedig a tanácsokon belül létrehozott végrehajtó bizottságok lettek. Az első ideiglenes *Mosonmagyaróvári Városi Tanács* meglepően sok (78 rendes és 40 póttag) tanácstaggal 1950. augusztus 7-én tartotta alakuló ülését. A végleges tanács csak október 30-án alakult meg 64 rendes és 29 póttaggal. Ezen az alakuló ülésen ismeretlen okból jelen volt a Belügyminisztérium egyik magas beosztású képviselője is. A helyi ügyeket intéző végrehajtó bizottságot (vb.) a vb. titkár (jegyző) vezette négy szakigazgatási osztály segítségével.

Az első tanácselnök az utolsó polgármester, *Juhász Lajos* gyári munkás volt.

A megválasztott tanácstagok*: Adrigán János, Balogh Imre, Balogh Lajos, Biewald József, Boros Józsefné, Bujáki Anna, Doboczki László, Erdélyi Ferenc, Fazekas János, Fömötör József, Fülöp Ferenc, Gats László, Gratzoll Józsefné, Gyémánt Mihály, Hammerl Frigyes, Hérics János, Horváth Ferenc, Horváth Sándor, Ivánkovics Károly, Juhász Lajos, dr. Kálmán Krisztina, Kerekes I. János, Kertész Ernő, Király Mihály, Koppány Lajos, Kovács Péter, Légrádi Géza, Lovász István, Mihálka Jenő, Nagy Ágnes, Nagy Gizella, Nagy József, Nagy Józsefné, Nyíri Éva, Pális Gyula, Peller Erzsébet, Pingitzer Teréz, Pintér Pálné, Pusztai Gyula, Rozsos Imre, Schrott Alajos, Stipkovics György, Szabó Aladárné, Szabó Antal, Szabó Ferenc, Szável Lajosné, Schmidt Mária, Szédely Takács József, Szikra János, Szokoli István, Szőts Istvánné, Szűcs Dániel, Tölcsér László, Tuller Viktor, Uhrovics Sándor, Uranka Mátyás, Varga Antal, Védi Lajos, Weiland Rezső, Weiner Andor, Wilfinger Hermina, Zelnik Mihály* voltak.

Nem csak a teljesség, hanem az igazság kedvéért azt is meg kell említeni, hogy a vb. első titkára, *Koppány Lajos* volt öttevényi okleveles jegyző évtizedekig általános megelégedésre viselte ezt a városi tisztséget. Az új városvezetés egyik első tényked ése egyes utcanevek megváltoztatása volt. Így lett a Horthy Miklós utcából újra *Magyar utca*, a Frigyes királyi herceg (Fő) utcából *Szabadság út*, a gróf Szapáryból *Ady Endre*, Mosonban a Levente utcából *Dózsa György u*. (ML 23/1945. kgy. sz.)

A városi események az országos politika helyi kivetülései voltak

Két nappal a szovjetek bevonulása után a nyilas párt korábbi, Városkapu téri helyiségében elsőként megalakította óvári helyi szervezetét a *Magyarországi Kommunista Párt (MKP)*, a mosoni helyi szervezet a Fő utcai Szente ház (Rév utcai sarokház) egyik üresen maradt üzlethelyiségében ren-

szél-járás2017-4.p65 41 2017.12.04., 17:22

dezkedett be. A kommunisták hamarosan (május 27.) külön majálist, műsoros nagygyűlést is tartottak a parkban. A szabadság természetes örömének első megnyilvánulása volt május elsejének a megünneplése, amelyet a szovjet városvezetés és a két nagy munkáspárt szervezett a városban talán soha nem látott ünneplő tömeggel. A munkáspártok után kis késéssel, június 24-én zászlót bontott a földosztásban érdekelt *Független Kisgazda Párt (FKgP)* is, alakuló ülésüket a parkban tartották az országos vezető, Vargha Béla jelenlétében.

A *szociáldemokraták (SZDP)*, akik szintén az első napokban alakultak újjá, már május 13-án nagygyűlést tartottak a parkban. Mosonmagyaróváron egyébként a háború előtt – amíg létezhetett – az SZDP volt a munkásság egyetlen szóba jöhető pártja. Az 1945 nyári létszámadatok alapján az SZDP 1300 és 3000 közötti létszámot tudhatott magáénak, míg az új MKP 600-800 főt számlált. A városban 1945-ben határozottan ez a párt volt a középosztály (kisiparosok és kiskereskedők, valamint az értelmiség) gyűjtőpártja. A *Nemzeti Parasztpárt (NPP)* május 20-án tartotta alakuló ülését, de csak a június 4-i nagy gazdanap után alakult meg hivatalosan egy Magyar u. 23. szám alatti ház emeleti helységében. Május végéig tehát zászlót bontott a *Függetlenségi Front* összes pártja, a rengeteg halaszthatatlan teendő és saját érdekük is a koalíció irányába mutatott.

Az első szabad országgyűlési választást megelőzően a pártok sorra tartották a nagygyűléseket: az MKP október 28-án a mosoni Fehér Lóban; az SZDP 29-én két helyen is: a Deák téren és a mosoni leányiskola udvarán; az FKgP 28-án a Fekete Sas színháztermében; mind a három újból egy-egy országos politikai nagyságot vonultatott fel. Országszerte november 4-én tartották a nemzetgyűlési választást, városunkban 22 szavazókört alakítottak ki. Érdekességszámba ment, hogy a férfiak és a nők külön ilyen feliratú borítékba tett szavazólappal voksolhattak. A helyi politikai erőviszonyok a

I. évfolyam. 26. szám
1945 november 5

Szabad Mosonvármegye

Ára 30 pengő

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Mosonmagyaróvár, Frigyes kir. hg-út 9

Demokratikus hetilap
Felelős szerkesztő és kiadó: BONNYAY MIHÁLY

Szerkesztőbizottság: Bonnyay Mihály, Horváth Gábor Sós Pál

A szavazás eredménye
Mosonmagyaróváron és a járásban.
A járásban a Kisgazdapárt, Mosonmagyaróvárott a Szociáldemokrata Párt győzött.

Tegnap a legnagyobb rendben folyt le mind a városban, mind a járás területén az országgyűlési képviselőválasztás. Reggel hét és este nyolc óra között a választók mindenütt leszavaztak. A nap folyamán sem városunkban, sem vidéken nem került sor a legkisebb kilengésre sem.

A választás első eredményei este 10 óra körül futottak be a központi szavazatszámláló bizottsághoz. Éjfél után már nyilvánosságra került a mosonmagyaróvári végleges eredmény. Reggelre egy-két község kivételével a járás eredménye is rendelkezésre állt.

Mosonmagyaróvárott a szociáldemokraták, vidéken a kisgazdák győztek. Mosonmagyaróvári eredmény: 86 parasztpárti, 5 radikális párti, 46 polgári demokrata, 2031 kommunista, 2813 kisgazda, 3442 szociáldemokrata szavazott. A járásban Mecsér és Mosonszentmiklós kivételével 1569 parasztpárti, 16 radikális párti, 54 polgári demokrata, 2902 kommunista, 3313 szociáldemokrata szavazat.

Győrött a Szociáldemokrata, Győrmegyében és Sopronban a Kisdazdapárt vezet.

Győri eredmény: 12.569 szociáldemokrata, 10.080 kisgazda, 4843 kommunista, 483 parasztpárti.

Győrmegyei részleteredmény: 22.403 kisgazda, 9811 szociáldemokrata, 5831 kommunista, 4385 parasztpárti.

Soproni részleteredmény: 6550 kisgazda, 2100 szociáldemokrata, 1060 kommunista.

szél-járás2017-4.p65 42 2017.12.04., 17:22

választáson is megmutatkoztak: az *SZDP 3442, az FKgP 2813, az MKP 2031 és a Nemzeti Parasztpárt (NPP) 86* szavazatot kapott a városban. Ekkor még egyetlen mosonmagyaróvári jelölt sem jutott be az Országgyűlésbe.

Az infláció és hatása városunkban

A béke első napjai egy romos, kifosztott országot találtak, ahol megsemmisült szinte minden infrastruktúra és a termelés üzemei. A nehézségeket tetézte a győztesek által kivetett jóvátételi kötelezettség is, ezek együttese hihetetlen terheket rótt a hazai gazdaságra. Az áruhiányt pénzhiány is jellemezte, aminek pótlására a pénznyomdát kézben tartó Vörös Hadsereg ellenőrizetlen mennyiségben nyomta az értéktelen papírpénzt. Ezzel 1945 vége felé beköszöntött a 348 % -os pénzromlással jelentkező, világrekordot döntő infláció. Az árak átlagosan 15 óra alatt duplázódtak meg. Csak példaként: amíg 1945 augusztusában 1 kg. kenyér 6 pengőbe került, 1947 májusában 8 millió, július végén már ennek hétszerese (5,8 milliárd) volt. Az 1946. júliusi „billpengő" százmilliós címlete 2005-ig a világtörténelem legnagyobb címletű bankjegye volt. Valóságos csoda számba ment, hogy a kormány úrrá tudott lenni ezen a helyzeten: az 1946 augusztusában megjelenő új pénz, a forint ekkor négyszer tíz a huszonhetediken (négyszázezer qvadrillió) pengőt ért!

Ez a „helyzet" természetesen városunk lakosságát is súlyosan érintette. Az emberek az áru,-főként az élelmiszerhiányt különféle csereügyletekkel igyekeztek megoldani. Az iparosok munkával és gyártmányaikkal, az értelmiségi középosztálybeliek tárgyaik, nélkülözhető ruhaneműik élelmiszerre cserélésével szerezték be a környékbeli falusi lakosságtól a legszükségesebb élelmiszereket. Virágkorát élte a feketepiac-rendszer, mindenki tehetsége vagy kapcsolatai révén ügyeskedett megélhetésének biztosítása érdekében.

Az élelmiszerhiány a legsúlyosabban talán a kórházat és a gyermekintézményeket sújtotta. A betegek napi ebédje gyakorlatilag csak mindössze egy tányér bab vagy borsófőzelék volt. Az infláció következtében előfordult, hogy mire a kórház a hosszú késés után végre megkapta a 354 ápolási napra (egy év) kiutalt betegellátási pénzt, az mindössze három tojást ért. A kórház 1945 telének elején a gyáraktól szenet, a várostól és a községektől fát kért, különben a betegek megfagytak volna.

A gyermekintézményeket részben *UNRA* (az *Egyesült Nemzetek Segélyezési és Rehabilitációs Hivatala*) csomagokból (elsősorban az amerikai hadsereg Európában maradt élelmiszer készleteiből), részben pedig gyűjtésből látták el napi egyszeri meleg étellel. Ennek a munkának valóságos hősei voltak az óvodák szerzetesnővérei és személy szerint *Strowenczné Sörös Ilona* műselyemgyári szakmunkásnő, a Nemzeti Segély helyi szervezetének vezetője. Az Ipartelep 25 -30 óvodáskorú gyermekéről az üzemek által fenntartott napközi otthonban gondoskodtak hasonló módon.

Választások

A fordulat éve után a baloldali pártok egyre erőteljesebben szorgalmazták az új választások kiírását. A Vörös Hadsereggel a hátterében az MKP választási törvényt módosíttatott, keresztülvitték a választójog szűkítését, amivel meggyengítették a többiek szavazóbázisát. A legnagyobb húzásuk az ún. „kékcédulás" csalás lehetősége volt. Ez azt jelentette, hogy aki nem a lakóhelyén tartózkodott, az máshol szavazhatott. Augusztus 31-én országszerte teherautókon hordták az olyan szimpatizánsaikat, aki a kék cédulákkal más választókerületekben adták le szavazataikat, megváltoztatva ezzel az adott kerület pártarányait.

Érdekes adalékként szolgál ehhez egy, a *Szabad Mosonvármegyében* olvasható majoroki eset. Egy

szél-járás2017-4.p65 43 2017.12.04., 17:22

kék cédulával jelentkező fiatalember Görög Istvánként mutatkozott be, kalapja belsejében azonban más monogram volt. Amikor megkérdezték tőle, valójában ki is ő, pökhendien kioktatta a választási elnököt: miért, más kalapjában nem lehet elmenni szavazni? – olvasható a lap 1947. július 3-ai számában. Mindezeknek köszönhetően a városban most nem diadalmaskodott a baloldali egység. Az SZDP 3100 feletti szavazatot kapott, a Demokrata Néppárt (DNP) a maga 2600-as szavazatával most megelőzte a csaknem 400 szavazattal kevesebbet hozó MKP-t. A győzelem ellenére nem baloldali személy, hanem a károlyligeti *Kovács K. Zoltán* jutott be a parlamentbe a DNP színeiben. Kovács Zoltán itt végzett gimnazista és gazdász, 1956 után a Szabad Európa Rádió főmunkatársa volt. Emléktáblája az óvári plébániaépületen található.

A pártpolitikai küzdelem a választás után sem hagyott alább. A koalíciós időket lassan el lehetett felejteni, a szovjetek által nyíltan támogatott baloldal, de legfőképpen az MKP előretörésével fokról-fokra háttérbe szorult a többpártrendszer és a parlamentarizmus.

A helyi politikai életben ez látványosan is megnyilvánult: a két nagy párt augusztus 16-i rendezvényén két országos vezető tartott tömeggyűlést, de amíg az MKP egy karizmatikus egyéniséget, a népszerű *Rajk László* belügyminisztert küldte ebbe a számára fontos régióba, az SZDP ugyancsak karizmatikus vezetőjének (*Peyer Károly*) kiszorítása következtében egy gyakorlatlan és ismeretlen politikust tudott kiállítani. Amíg a kommunista gyűlést Rajknak köszönhetően legalább 4000, addig a szociáldemokratákét csak 1200 ember hallgatta végig.

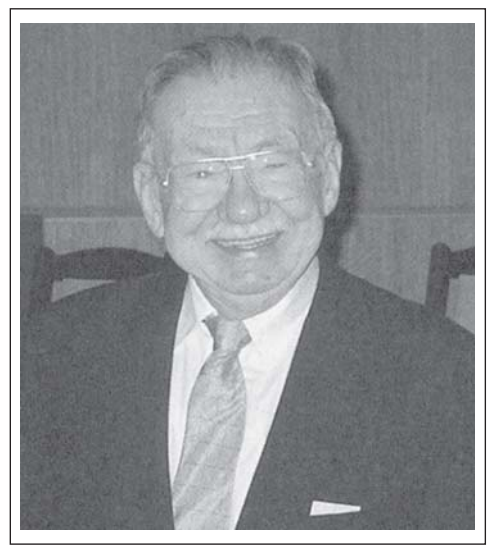

Kovács K. Zoltán

A következő, 1949. évi választások már csak részben jelentették a pártok hatalomért való versengését. Az 1948-as államosítás, a két munkáspárt (MKP és a vezetőitől megfosztott SZDP) 1948 júliusában történt „egyesülésével” létrejött *Magyar Dolgozók Pártjában (MDP)* erőteljes kommunista befolyás érvényesült. A választások lebonyolítására és a hamis nemzeti egység demonstrálására 1949. február 1-jén életre hívták a *Magyar Függetlenségi Népfrontot* (később *Hazafias Népfront*), ez után kerek negyven éven keresztül már mindig csak ennek a jelöltjeire lehetett szavazni.

A földkérdés helyi megoldása

A politikai pártok mindegyikének egyértelmű akarata volt a magántulajdonú nagybirtokosok földjeinek elkobzása és a termelőeszközök államosítása. Még a nyáron megjelent a 600/1945. számú, a „*Nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról*” elnevezésű rendelet, amelynek szellemében megkezdődött a nagybirtokok és a korábbi *Volksbund* párti német lakosság földjeinek elkobzása. A földosztás első fázisában, június elején 4685 katasztrális hold (kat. h.) területet (egy nagybirtokot – a későbbi Lajta-Hansági Állami Gazdaságot - meghagyva) osztottak szét 348 – főleg környékbeli – földigénylő között. Két évvel később újabb 270 kat. h. városi tulajdonban lévő földet is szétosztottak a telepesek között. Átlagban 8 – 10 magyar holdat kaptak, de állataik nem voltak. A városban 1947-ben 200 földből élő gazdát tartottak nyilván.

A folyamat lezárásaként szeptember 8-án 300 helyi és környékbeli földigénylő újgazda kapta kéz-

szél-járás2017-4.p65 44 2017.12.04., 17:22

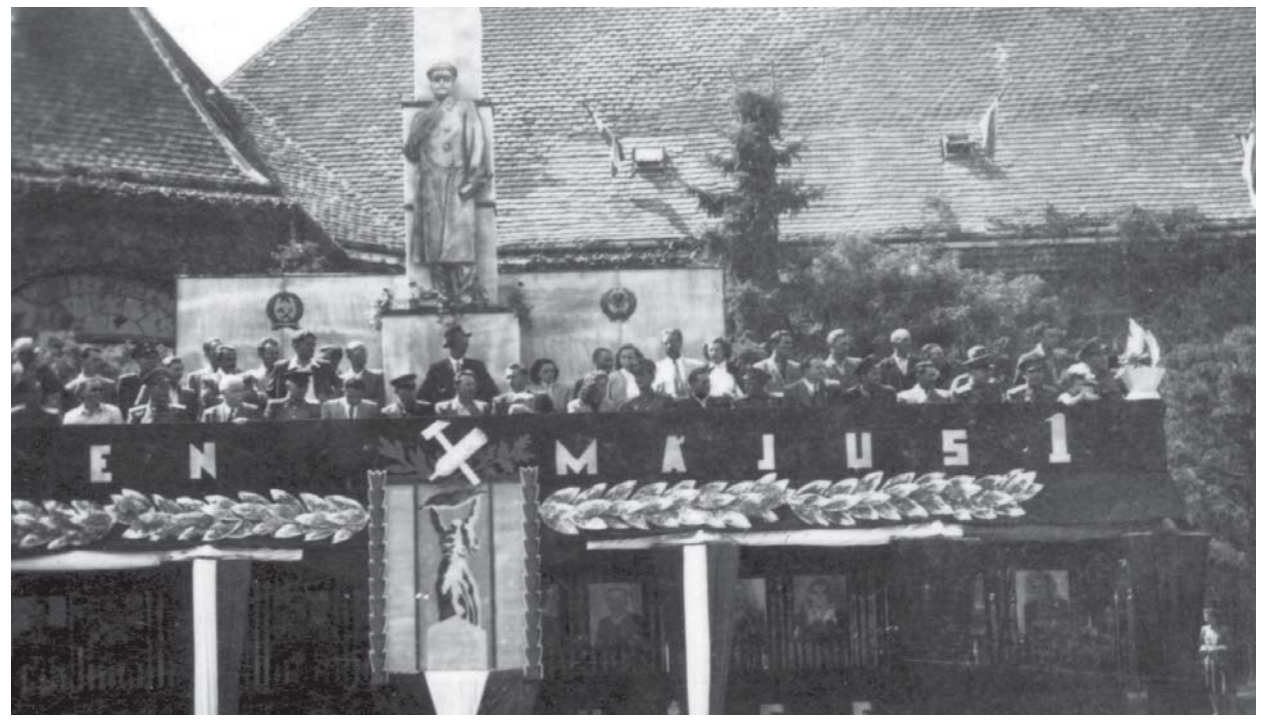

Május elsejei dísztribün 1951-ben

hez a birtoklevelet. Ahogy egy cikkíró fogalmazott: eldőlt az ezer éves per.

Az új gazdálkodók az első években gyakorlatilag csak a maguk fenntartására tarthattak meg bizonyos mennyiséget, mert a terménybeszolgáltatási kötelezettség szerint a termés nagy részét le kellett adni a közellátás javára. Később pedig a súlyos szankciókkal fenyegető kötelező beszolgáltatás tette lehetetlenné a természetes árucserét.

Nem sokáig örülhettek az új gazdák új birtokaiknak, mert *Rákosi Mátyás* (MKP vezér, Sztálin tanítványa) a szocialista társas művelésben szerette volna látni a magyar parasztság 90 % - át. Ezzel elkezdődött a parasztság 1953-ig tartó ellehetetlenítése. Hamarosan a városban is megkezdődött a kollektivizálás, az új (szovjet) típusú mezőgazdaság első áldozatai a mosoni gazdák voltak. Velük már 1949-ben megalakíttatták a (több mint fél évszázadig működő) *Dózsa György Termelőszövetkezetet*. A kevésbé jelentős mezőgazdaságú Óváron 1955-ben alakították meg a rövidéletű *Haladás Termelőszövetkezeti Csoportot.*

Iskoláink és állami kezelésbe vételük

Az első tanévet egy hattagú elemi iskolai gondnokság szervezte, amelyet a helyi egyházak és a szakszervezetek kijelölt tagjai alkottak. A szocialista szóhasználatban „fordulat évének nevezett 1948 valójában a kommunista hatalomátvétel, a második proletárdiktatúra kiépítésének éve volt. A társadalmi - politikai folyamatok a magántulajdon megszűntetése mellett éppen az iskolaügyben hozták a legtöbb változást.

Iskoláink közül a *Mezőgazdasági Akadémia* és a piarista gimnázium szenvedte meg leginkább az 1945 utáni első rendszerváltást. Itt mindenekelőtt említést érdemel a Mezőgazdasági Akadémia

szél-járás2017-4.p65 45 2017.12.04., 17:22

tanár karának háborús évekbeli „hűsége”. Az intézet még 1944 decemberében utasítást kapott a Németországba való kiköltöztetés előkészítésére, sőt februárban egy egész vasúti szerelvényt küldtek értük Mosonmagyaróvárra. A jól taktikázó és az időt húzó *Groffits Gábor* igazgatóval az élen a tanári kar egy idő után kinyilvánította, hogy nem hajlandó költözni, és ezt a nyilas minisztérium is kénytelen volt tudomásul venni. A már ismertetett kitelepítési szándékot meghiúsítva a közeledő háborús események miatt március 26-án beszüntették ugyan a tanítást, de maradtak. És ezzel megmentették a magyar agrár-felsőoktatás egy nagy múltú, jelentős városi intézményét.

Az egyetemi előadások április közepén indulhattak meg, azok esetenként a tanárok lakásán folytak, erről az első tanári ülésen döntöttek, májusban viszont már a régi épületben 106 hallgatóval folytatódhatott a tanítás. A főiskola szeptember 17-én nyitotta meg kapuit az öreg akadémia egyik tantermében, a 127. tanévet *Világhy Károly* professzor nyitotta meg. (Világhy Károly 1883-ban született Veszprémvarsányban. 1909-1912 között tanult a Magyaróvári Gazdasági Akadémián. 1922-től irányította az üzemtani tanszéket. 1942-ben rendes tanárrá nevezték ki, 1943-45. között ő a prodékán. 1949-ben kényszernyugdíjazták, de szinte haláláig dolgozott az „akadémián”. Külföldön cukorrépa kísérletei a legismertebbek, de sokoldalú kutatásai több tudományterületre is kiterjedtek. Sokat publikált. 1975-ben Mosonmagyaróváron halt meg.)

Az első tanévre rányomta a bélyegét, hogy Groffits igazgatót annak ellenére nem igazolták, hogy gyakorlatilag az ő korábban említett húzó-halasztó álláspontja révén maradhattak itthon. A teljes tanári kart egzisztenciális bizonytalanságban tartotta a politika. A tangazdaság egyáltalában nem is volt működtethető, mivel csaknem egész felszerelését az állatállománnyal együtt már korábban elszállították a németek.

Új szervezeti keretben, az újonnan szervezett *Magyar Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kar Mosonmagyaróvári Osztályaként Sass Gábor* majd *Varga- Kiss Ernő* osztályelnöksége alatt egyetemi rangban indult az 1945/46-os tanév. Nem múltak el felőle azonban a viharfelhők, mert a következő évben részben pénzügyi, részben pedig politikai okok – a vád szerint „*Óvár a Habsburg-ház kegyelt akadémiája volt*” – meg akarták szüntetni. A népi demokrácia hatalmi szervei ezer akadályt gördítettek a működés elé és 1949-ben fel is oszlatták a kar vidéki osztályait. Az óvárit április 6-án zárták be. Az épületben 1950-től mezőgazdasági technikumot, 1952-től mezőgazdasági gépészeti technikumot helyeztek el, illetve indítottak. Az országosan jelentkező mezőgazdasági szakemberhiány miatt 1954 őszén 95 hallgatóval, *Varga Ernő* igazgatása alatt ismét megindult a *Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémián* az egyelőre csak 3 (levelezőn 4) éves képzés, de még 1956-ban is arról folyt a vita, hogy milyen oklevelet kapjanak az akadémiát befejező hallgatók.

A *piarista gimnázium* szervezetében és ezzel életében is gyökeres változás állott be, mivel országosan bevezették a 8 osztályos általános iskolát, megszüntetve ezzel a gimnázium alsó négy osztályát. A rendeletnek megfelelően a gimnázium első osztálya 1945-ben az általános iskola ötödik osztályaként indult. A kezdet legnagyobb problémáit a tankönyv és a tanulópadok hiánya okozta. Ez utóbbi megoldásában a Kühne-gyár volt az iskola segítségére.

A háború utáni első tanévben soha nem tapasztalt létszámú (485 fő) tanulót vettek fel, és novemberben megindult a munkástanfolyam is. Az első évben 23 fő tett év végi vizsgát. A Szigetköz tanulni vágyó fiataljai részére a rendházban (a mai piarista iskola sarki szárnya) 38 tanulóval megnyílt a *Piarista Diákotthon.* Az iskola cserkészei a megszokott nyári tábor helyett Nógrádverőcén dolgoztak a vasútépítő munkatáborban.

A gimnázium ebben a formában és piarista lelkülettel csak az 1947/1948-as tanév végéig működhetett, mert ekkor az 1948. évi XXXIII. tc.-vel államosították az egyházi iskolákat. Az utolsó Te Deum-ot június 15-én mondták, s a 22-én kezdődött leltározással lezárult az iskolatörténet 209 éves

szél-járás2017-4.p65 46 2017.12.04., 17:22

piarista korszaka. A rendház tagjait többször érték életveszélyes zaklatások, míg 1950. június 15-én este az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) emberei szó szerint betörtek a rendházba, és kicsi csomagjaikkal teherautón a hatvani ferences rendházba gyűjtötték be az ott lévő szerzeteseket. A gimnázium neve több névváltozat (1848-50 között Állami Általános Gimnázium, 1950 és 1953 között Mészáros Lőrinc Áll. Ált. Gimnázium) után 1953 őszétől Állami „Kossuth Lajos" Általános Gimnázium elnevezéssel állandósult.

Utolsó szerzetes-igazgatója, a szigetközi származású *Bozi Ferenc* csak disszidálással tudta kikerülni a letartóztatását, nyolc szerzetes-tanárt bocsájtottak el. Mindössze két civil tanár (*Todorán József* és *Zwickl Pál*) maradt meg a régi tantestületből. Az előbbi lett az államosított iskola első igazgatója, aki összesen 41 tanéven keresztül szolgált itt tanítványai és mindenkori kollégái legnagyobb megelégedésére. További igazgatók 1956-ig: a felvidéki tudós irodalmár, tanár, *Peéry Rezső,* majd a szintén kiemelkedő személyiségű *Holló Lajosné* (*dr. Szeremley Sára*) és *Lády Károly* voltak. Annak ellenére, hogy a tanári kar 1956. október 26-án megakadályozta, hogy a tanulóifjúság kivonuljon a városi tüntetésre, két tanárt mégis letartóztattak és elbocsájtottak. *(Folytatjuk)*

A volt piarista rendház 1950-1967-ig a gimnázium épülete

Az írás a Moson és Magyaróvár a történelem viharában című, megjelenés előtt álló kötetből való.

szél-járás2017-4.p65 47 2017.12.04., 17:22

Görföl Jenő

Tátva (marad) a szád

Amikor én a festői szépségű Szádelői völgy környékén vagy a völgyben barangolok, egyedül vagy csoportosan járom/járjuk be, mindig a későbbi könyv- és lapkiadó, az egykori könyvtáros vagy „művházigazgató” jut az eszembe. Nem mintha a kettő szépsége összevethető lenne, de a későbbi lapkiadó egyben verhetetlen: rajta kívül senkinek sem sikerült vietnami strandpapucsban végigjárni a völgyet majd a tetőt, nagyot gyalogolni a peremen, a fennsík ördögszántásán. Hogy közben mit mondott, ki mindenkit emlegetett, azt talán most – már csak a helyhiányra való tekintettel is – hanyagoljuk. Legyen elég ennyi: felkészült turistába botlottunk anno. Arra emlékszem még, hogy utána sűrűn kellett borogatni, és rengeteg borovicskával lehetett csak meggyógyítani felhólyagzott talpait. Tény, hogy már nagyon régóta járom/járjuk a völgyet, amely szép nyáron, szép ősszel, tavasszal meg télen is – tehát szép az egész évben. Jártunk ott kora tavasszal, késő ősszel, tikkasztó melegben. Vittünk a tetőre idősebbeket, loholtunk a völgyben felfelé tizenévesek nyomában. Volt kisérőnk Stibrányi Guszti bácsi, Gordon László, Köteles László. Gondolom rájött a kedves olvasó, őket azért soroltam fel, mivel a völgy kiváló ismerői. Vittük fel a csemadokos tábor (sokáig a közeli Jablonca volt tanyánk) gyerekeit, tartottunk a völgy bejáratában található turistaházban tanácskozást csemadokos kollégáinkkal, cipeltünk fel a tetőre általában kisebb hazai és külföldi csoportokat. S traktáltuk őket az előbb felsorolt hármak történeteivel a völgy kialakulásáról, az ide látogató híres emberekről, a mondákról. Az egyik híresség Jókai volt, aki így ír a völgyről:

„A nagyszerű természeti csodát leírni gyönge a toll és képzelet; majd megpróbálkozom vele, ha tisztább lesz a fejem; itt most Selters-vízivó kedvemben csak a korábbi monográf írókkal akarok zsémbelni, akik a szádelői völgyet már leírták, s aztán telerakták fikciókkal, amikről itt senki sem tud semmit, s amik nem is valószínűk. Ellenben nem jegyeztek föl semmit azokból a természettudományi rendkívüliségekből, s a valóságos népmesékből, meg a népnek egymást gúnyoló adomáiból, amiket itt mindenki ismer. Így a „hegymegnyílás”-t nagy esők után, a patak néhai eltűnését, s a „Tanya” kútban felbuggyanását, a lófői időszaki forrást sárkánylegendájával, Béla király pihenőjét, az ördög nászútját, Debrecen városának a tatárfutás alatt itt elrejtett kincsei szájhagyományát és bizonyítékait, a kelta korabeli arany ékszerleletet, a praehistorikus urnák leleteit, aminők cserépdarabjaival az úton mindenütt találkozunk, a Galambkőről, ahol a futó IV. Béla első ebédjét tartotta galambtojásokból, a Béla palotájáról, ami a képviselőválasztásoknál olyan nagy szerepet játszik, s a szent kútról, hová egész búcsújárások zarándokolnak – szóló mondákat. Pedig az ilyeneket összeszedni a feladata az ethnográfiai gyűjtőnek. Az eredeti népfantáziának minden alkotása becses, de a gyűjtő a saját fantáziájából ne adjon hozzá semmit.“

Jókai persze nem csak írt a völgyről, de rajzolta is. Stibrányi bácsi még tudta a pontos helyet, ahol a nagy mesemondó ült és rajzolt (Jókai kitűnően rajzolt). Meg is jegyeztem – azt hittem akkor – egy életre, csak az idő múlása hozott annyi változást az én emlékezetemben, a természet átalakító ereje meg a helyszínen , hogy ma már egyre bizonytalanabbul mutatom a jeles esemény

szél-járás2017-4.p65 48 2017.12.04., 17:22

helyszínét. Köteles Laci is csak az „ott valahol“ választ adta legutóbb a kérdésemre. Ennek ellenére én nagyon határozottan tájékoztattam a jeles helyről soproni barátaimat, közülük néhányan még az ott csörgedező patak friss vizéből is ittak. Jólesett a víz, jöhet tehát a népmesei fordulat: *Még most is élnek...*

Stibrányi Guszti bácsi szavait itták a sihederek. Szent László királyról, IV. Béláról, aki erre menekült (miért éppen erre ne menekült volna), a völgy szél-szobrász alkotta különféle alakzatairól, a malmokról, no meg az ördög anyósáról. A völgy keletkezéséről szóló mondát csak ideírom. Történt, hogy Szent László királyunk a kunok elől menekülőben a Torna feletti magaslatokra érkezett. Szádelő felett már majdnem utolérték üldözői. Leborult a földre, hogy még egyszer fohászkodjon az úrhoz. Ekkor pillantotta meg azt a vesszőt, amellyel megsuhintotta a földet, az kettévált, megálljt parancsolva a kunoknak. Így keletkezett a Szádelői völgy, s így menekült meg a király.

A gyaloglást nem minden nap mívelő látogató bizony lihegve éri el a völgy lucskai, barkai végét. Érthető, hiszen némi szintkülönbséget is le kell küzdenie. Igaz, elhúzódva, vagy nyolc kilométeren át kapaszkodva. A turista felejti a jó tanácsot: *„Csak lassan, saját tempójában mindenki. Hosszúkat lépve, csendben, úgy nem annyira fárasztó.“* A strandpapucs persze nem a hallgatásáról, sokkal inkább a minden történést kommentáló természetéről híres. Ám neki is szerencséje van, a híres, a szurdokvölgy végén lévő kocsmát nyitva találja. Mire az ember ideér már egyre erősebbnek hallja a környék vizeit összegyűjtő Szár-patak morajlását; – mit morajlását, dübörgését. Az igazsághoz tartozik, hogy turista barátunk (a strandpapucsos) készült az útra, mert a völgy bejáratánál még melengetett vagy fél üvegnyi sört, ezt azonban a szintén ott járó (pontosabban hozzánk tartozó) nők elkérték és megitták előle. Így azután mint a sivatag hajója, szívta fel a pótlást a büfénél. Ami,

szél-járás2017-4.p65 49 2017.12.04., 17:22

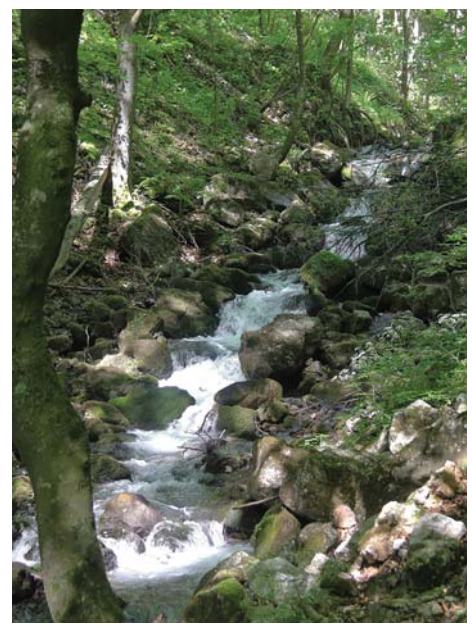

s ez megintcsak tudott, a legjobb segítője a meredélyre vezető túrának, különösen akkor, ha a térség összes Napja itt adott találkát egymásnak, hogy megvilágítsa a tetőn található földvárhoz vezető utat. A kocsmáros mondása is eszünkbe jutott, amelyet akkor mondott, amikor újabb szomjoltót kértünk. *„Igyák csak, úgysem viszik messzire.“* Igaza lett. Az elfogyasztott folyadék elég jelentős része nem izzadtság formájában távozott.

Odalenn a völgyben a patak, amelyet természetformáló kedve hol az út bal, hol meg a jobb oldalára visz, néhol csendes (no, azért nem lomha) folyással, hol meg hangos csobogással, a simára koptatott sziklák hátán apró vízeséseket produlkálva alakítja ma is a tájat. A víz áttetsző, tiszta „meg is látná magát benne“ a Cukorsüveg, csakhogy a maga 105 méterével annyira kimagaslik, hogy a sudár magas fák is csak térdéig érnek, ennélfogva eltakarják előle a vizet, akarom mondani a tükröt.

A szurdokvölgy aljában hidegebb a levegő, egy-egy nyílásnál, hasadéknál érezhető a léghuzat. Itt a hidegkedvelő növények honosodtak meg, a fennsíkon pedig a melegkedvelő fajok. Ezért, de egyebekért is, az UNESCO is figyelemre méltónak találta a völgyet, s része lett az Ember és bioszféra programnak. Persze magamtól nem vagyok ilyen okos, tájékozottságomat annak köszönhetem, hogy elég sokszor hallgattam Gordon László előadásait, néztem vetítettképes bemutatóit a Szádelői völgyről.

Említettem már, hosszú éveken át táboroztunk a csemadokos gyerekekkel Jabloncán. Ilyenkor a program biztos pontja volt a téma jeles ismerőjének előadása. És bizony a lurkók szájtátva hallgatták a szebbnél szebb növényneveket: kárpáti zergevirág, havasi iszalag, cifra kankalin, tiszafa. Fent, a völgy peremén a pannon flórára jellemző növények találhatók. Például a kökörcsinek. De nagyszerű a havasi őszirózsa vagy tavaszi hérics látása is. Mielőtt azonban kitárulkozna előttünk a tetőn található fennsík, le kell gyűrnünk némi szintkülönbséget. Ehhez nem kell más, mint jó turistafelszerelés és a sűrű lélegzetvétel képessége. Meg a gyors reakció, a kapásból adandó válasz (gyönyörködöm a tájban) a többiek ilyen kérdéseire: *„Miért álltál meg megint?“* Már csak arra kell vigyázni, hogy a tűdő sípolása ne tegye érthetetlenné a választ. Turistajelzéseket is követhetünk sétánk során, a fennsíki látnivalókban tájékoztató táblák segítik az eligazodást, ám akkor sem történik semmi, ha elhagyjuk a jelzett utakat (na jó, eltévedünk), hiszen mindig a tetőn vagyunk, ahonnét a más úton való lejutás elég bonyolult. Előbb-utóbb biztosan belebotlunk a vaskorból származó (szakemberek állítják) földvár sáncaiba. Ha utánanéz a kedves olvasó, bizonyosan azokra az adatokra bukkan, amelyekre én: a sánc néhol

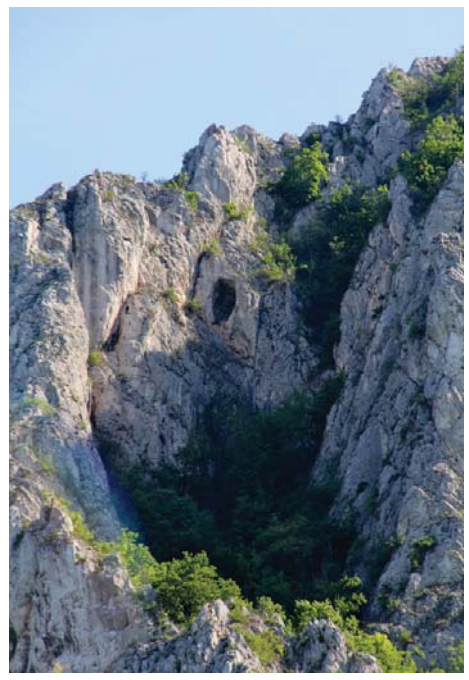

szél-járás2017-4.p65 50 2017.12.04., 17:22

három méter magas és nyolc méter széles. Nem tudom mi célból építették anno az ittlakók, de ma nagyszerű pihenés esik rajtuk. A „kerítésen“ ülés közben igazán érdekes kérdések merülnek fel az emberben. Például, hogy mi a csudának kellett erődítményt építeni a tetőn? Az okos könyvek szerint a Kassa-Rozsnyó út ellenőrzésére. Mit ellenőriztek ebből a magasságból? Az út forgalmát? Ahogy manapság: ül két diák, vagy útkaparó, térdén jegyzetfüzettel, amelybe vonalat húz minden elmenő jármű láttán. Tán ezt tette a vaskori forgalomszámláló (jól van, megfigyelő) is. Vagy az ellenséges hordát, esetleg a gazdagnak tűnő szállítmányt, amelyet meg kellett semmisíteni, el kellett rabolni. Ez ismét elgondolkodtat. Én innét lejutva az aljban vezető útra, harcra, rablásra már teljesen alkalmatlan lettem volna. Lehet ám az is, hogy a vaskori ember menedéknek szánta a sánccal erődített földvárat. Ezzel meg az a gondom, még ő sem lehetett annyira naiv, hogy elhiggye: azt aki felmászik a tetőre, az itt emelt háromméternyi sánc fogja megállítani. Mire eddig eljut a gondolataiban a mai turista, meg is állapítja: nem érti a vaskori elődjeit. Meg arra is rá kell jönnie, hogy azok sem értenék a ma emberét. Nem is érdemes folytatni a múltban és a gondolatainkban történő keresést. Ennyi idő alatt már amúgy is kifújtuk magunkat. Az igazi gyönyörűség ezután vár ránk, a fennsíki virágos rét. Csak jó időben, tehát virágzás idején kell érkeznünk. Előtte azonban egy-egy nyílást megközelítve, sziklára ülve, kapaszkodva, óvatosan nézzünk le a völgybe. A patak csobogása néha még felhallatszik, az előbb fölénk tornyosuló Cukorsüveg alattunk van. A rajta kapaszkodó hegymászó-gyakornok felfelé törekvése a szikla aljából heroikus küzdelemnek tűnt, innét meg úgy véljük, semmiség felkapaszkodni erre a kis kupacra. A kitárulkozó völgy látványa mindenkit elvarázsol. Felejthetetlen a zöld ezernyi árnyalata.

Gyerünk tehát az éppen virágba borult rétre. Gyerek, felnőtt aligha tud ellenállni a késztetésnek, hogy meghemperegjen a fűben. A virágokra (az általam ismert tudományos nevükön a kékekre, sárgákra, pirosakra, fehérekre) lepkék és bogarak százai szállnak (a lepkék tudományos nevei: kékek, sárgák, barnák). Az egyik különösen kedvesnek tűnő pillangó útitársunk cipőjére is rászáll.

szél-járás2017-4.p65 51 2017.12.04., 17:22

„De aranyos”, tör fel a hölgyből a sóhajtás. Később, mikor a fűben hátrahagyott kis kupacon az aranyos pillangók tömegét látjuk lakmározni, megvilágosodik az elménk. Szóval, beleléptünk… De

szél-járás2017-4.p65 52 2017.12.04., 17:22

legalább nem feküdtünk bele. A virágok látása után a tájban gyönyörködünk ismét, eljutottunk ugyanis a fennsík déli pereméhez. Persze a sziklák hasadékaiban is virágok vertek tanyát. Meg a „júúúj egy pók". Ő olyan piros csíkos volt. A kilátás (kénytelen vagyok ismételni önmagamat) gyönyörű. Szinte végigpásztázhatjuk szemünkkel a völgyet, mivel nem látjuk az aljat, odaképzelhetjük a vízeséseket, nyílásokat, hasadékokat. Jobbra pedig látjuk a Királydombot. Királyhegyet mondtam, Köteles Laci kiigazított: Királydomb, a hegy nálunk más. A Királydombon, hol máshol, állt Béla király vára. Lehet, hogy nem az ő vára, de erődítmény biztosan volt ott. Tőle kissé balra a halastavak, attól jobbra a tornai templom, amelybe egy éjszakára a sekrestyés Jókait is bezárta, véletlenül. Ezt így írja le a mesemondó: *„a dombtetőn (álló) kerített huszita templom kőfedelű csúcsíves tornyával. A templom belsejében művészi ecsetre valló freskókat fedeztem fel, amiket még sehol sem hallottam emlegetni; a XVII. század elejéről valók lehetnek. Hat csoportozat, melyek a szanhedrint képviselik, ami Jézus fölött ítéletet mondott. A színek igen szépek és elevenen megmaradtak, s néhány írástudónak az arca oly jellemzetes, hogy azt lehetetlen volt közönséges festőnek kigondolni. Néhányat le is rajzoltam belőlük hajnali harangszónál beülve a templomba, míg a többiek pihentek az Úrban. Rám is zárta a sekrestyés az ajtót, s csak a reggeli misénél szabadultam ki."*

Most keletnek fordulva, átvágva a borókáson, nem sejtve milyen messze van a valóságban, karnyújtásnyira láthatjuk úticélunk végét, a tornai várat. Még mielőtt keletre fordulnánk, elmondom, hogy a leendő lapkiadó igazgatója itt jobbra, azaz nyugatnak fordult és a völgybejáratnál található vendégháznál ereszkedett le a meredek , többszázméter magas (fentről nézve mély) hegyoldalon. Az igazsághoz tartozik, hogy ez sem volt könnyebb feladat, mint az ördögszántáson eljutni a tornai várromhoz. No meg az is, hogy én is itt fejeztem be akkor a túrát. Persze, csak azért, hogy legyen aki vigyázzon a veszélyes szakaszon a majdani lapkiadóra. Így is, az én istápolásom mellett is, hol ő ment elől, hol meg a vietnami strandpapucs.

Persze egy másik alkalommal én is átküzdöttem magamat az ördögszántáson. Óvatosan, feltartva a többieket, a sziklák közé szorult bokámat tízlépésenként kiszabadítva a hegyes, éles sziklák kö-

szél-járás2017-4.p65 53 2017.12.04., 17:22

zül. Álmodozva arról, hogy fogok én még sík terepen is gyalogolni. Amikor vagy háromszáz méternyire tornyosult előttem a rom, üzent a térdem. Mintha azt mondta volna: jobb lesz neked a vár alatti szálláson pihenni félórácskát. Mire odaértem a többiek is megjárták a romot, majd együtt indultunk a Jókai által is megénekelt templom látására. Ahol nagyon tetszett mindenkinek Szilágyi Gábor kurátor uram magyarázata a híres, Jókai ottjárta óta már gyönyörűen felújított tornai templomról. Olyan jól esett a pihenés a templom padjaiban, hogy személy szerint nem bántam volna, ha mint egykor Jókait, reggelig bennünket is bezár oda valaki.

Ja, s hogy az írás a címmel legalább köszönőviszonyban legyen: a szád itt a nyílás, barlangbejárat, maga a völgy. Tárva (tátva) nyitva van mindig, várja a látogatókat. Akik érkezhetnek Szádalmás, Szádudvarnok vagy Szádelő települések felől is. A cím másik értelmére úgyis rájön mindenki – aki végigjárja a völgyet, a tetőt, s hat rá a sok szépség – mikor az első ismerős, akivel találkozik rászól: Miért van nyitva a szád?

szél-járás2017-4.p65 54 2017.12.04., 17:22

Borbély Károly

Angyalok tánca

Gondolatok Petrla Ferenc - Senyor festészetéről

„Az igazi művész könnye letörülhetetlen.”
(Egry József)

Egy kiállítás megszületése mindig ünnep. Egry József szerint a festőnek két ünnepe van: az egyik amikor aláírja a képét, a másik amikor felakasztja a falra. Én – a Mester szíves égi hozzájárulásával – most hozzátennék ehhez egy harmadikat: amikor a képeit egy kiállításon egymás mellé sorba rendezi. Mert az valami új minőség létrejötte. Születés – ünnep tehát.

Egy kép a művész gondolatainak, érzéseinek és egész személyiségének – teljességének - tiszta, nonverbális megmutatkozása. Ha több képet teszünk egymás mellé, akkor összefüggő gondolatmenetek jönnek létre. A szomszédos művek egymással is kommunikálni kezdenek, a sorban ritmikus kapcsolódások alakulnak ki, s a gondolatoknak, érzéseknek olyan rendszere kel életre, ami sehol és semmikor máshol nem volna lehetséges. A képek jól rendezve erősítik egymás hatását, kontrasztálják egymást és fokozzák az érzelmi, tartalmi értékeket olyan komplex élményt kínálva, ami szinte végtelen tágasság. Ilyenkor az egyes művek is megváltoznak és másként viselkednek ebben az összetettségben. Így tehát most Senyor képeinek a CSEMADOK termében jelenleg egy olyan összeállítását láthatjuk, amely az utóbbi évtized alkotói programjába, lelki folyamataiba kínál betekintést, teljes és képszerű élményt adva az alkotóról, az őt foglalkoztató gondolatokról, kifejezési törekvéseiről. Megjegyezve természetesen azt, hogy a kép mindenkor a teljes személyiséget mutatja. Mindent, ami a születés pillanatától – vagy már akár korábbról is - az életút során nyomot hagyott, rögzült benne, s azt is, ami ezekből a hatásokból formát, színt kapott. Örömök és fájdalmak valahogy újra és újra előgomolyognak a színekben. Drámai kontrasztokban, vagy simuló harmóniákban. A fekete hasító, titokzatos mélységében, vagy a szürke fojtott, tompa izgalmában. Sohasem múlnak el, mert az anyag immár jelenvalóvá tette őket.

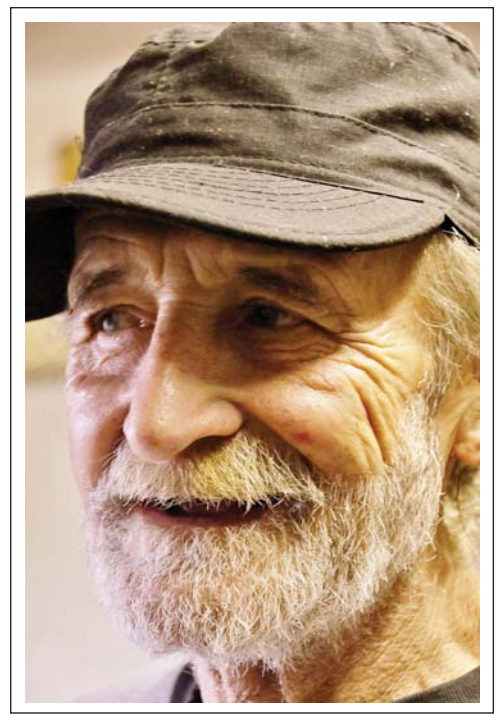

A kép nem beszél, hanem mutat – írta Immanuel Kant. Olyan dolgokat mutat meg, amikhez a szavak nem érhetnek el. Életünk első pillanataitól gyűlik bennünk a különféle élmények, a látványok, színek, formák, hangok és érintések kavalkádja, amelyek végtelen mennyiségű információi a tudatalattiban tárolódnak. Amikor ránézünk egy képre, annak formái, színei, vonalai megérinthetnek bennünk olyan

szél-járás2017-4.p65 55 2017.12.04., 17:22

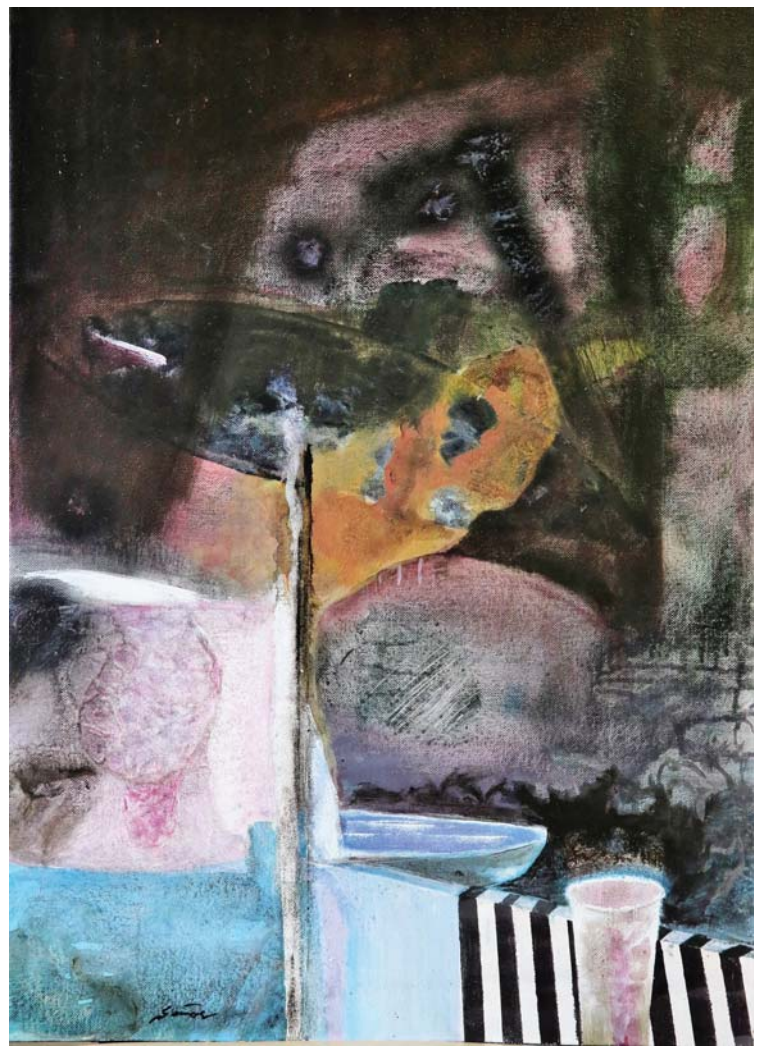

korábbi emléknyomokat, amelyek valamilyen pozitív, vagy negatív töltésű érzelmekhez kapcsolódtak. Ezek már az első pillantásra meghatározzák a látványhoz való viszonyulásunkat. Taszítani, vagy vonzani fognak. Érzelmileg érintenek bennünket. Mindkét esetben kapcsolatba kerülünk a mű világával, de ha ez a kapcsolódás nem valósul meg, a kép nem talál visszhangra a befogadó lelkében, akkor azt mondjuk: nem érintett, nem szólított meg bennünket. Senyor munkáit nézegetve az az érzésünk, hogy bennük folyamatos harcban áll a lírai hang és a dráma. Ahogy mindenki életében megvannak a napos és az árnyékos oldalak is. A művész ezeket színekbe, vonalba, formákba és téri viszonyokba, jelenségekbe kódolja a tudatos és a spontán kreatív termékenységében. Terei sajátosan sejtelmes, olykor áttetsző, lebegő rendszerek. Ritkán találunk a stabilitást jelző függőleges, vagy vízszintes abszolút értékeket. Dőlnek, imbolyognak az irányok, ködös végtelenbe vesznek az utak. Veszendőben a harmónia, borul az egyensúly, biztonságérzetünk megbillen, ahogy minden változik – az emberi alapértékeknek is válságát éljük. Kevesen érzik csak már, hogy nem mindent szabad, amit lehet.

Senyor munkái nem sorolhatók be és nem jellemezhetők kategóriákkal. Eredeti megnyilatkozásai a léleknek. Láthatóan érzékeny és fogékony a különféle stílustörekvésekre, de azokat személyiségén átszűrve sajátos spontaneitással integrálja kifejezési eszköztárába. A nagy alapkérdések, a természet, az élet sorsa, az emberi kapcsolatok és érzelmek mélységei foglalkoztatják és ezeket a megélt életút élményei adta széles érzelmi skálán, tiszta átéléssel képes formába, színbe önteni. Filozofikusságában sem spekulatív, keze alatt a kifejezés frissessége megmarad, lendülete nem látszik megtorpanni. Őszinte spontaneitás mindvégig, legyen a kompozíció bármilyen összetett, sok esetben – és jellemzően – szürrealisztikus. Lélektájakként jellemezném őket. Rejtélyes, sejtelmes, gyakran varázsosan áttetsző és ugyanakkor a komorságig mély. A velencei élmények láthatólag gazdagították, színesítették festészetét. Velence derűs világa, színessége már évszázadokkal ezelőtt is gazdag festőiséggel termékenyítette meg az ott élő, vagy oda látogató művészeket. Mégis látunk olyan megrázó erővel megjelenített motívumokat, mint például egy sikátor, aminek sötétje, feketéi

szél-járás2017-4.p65 56 2017.12.04., 17:22

vacogtatók, s a végében villanó kék is inkább fokozza szorongásunkat. Pedig a téma maga szervesen tartozik a mediterrán derűhöz. Senyor színvilágában ettől kezdve a feketék és szürkék beszédes kontrasztban élnek együtt a lírai tónusokkal. Ám mindvégig jellemző marad rá valamiféle fanyar, szorongó indulat, amin – valószínűleg - már semmi sem változtathat. A lélek tudja már, amit tud. A történetek beleégtek. Csak a kifejezés adhat nekik feloldozást. Az ecset, a vászon hívogató fehérsé-

ge és a színek. Az igazi művész könnye letörölhetetlen – írta egykor Egry József.

Az angyalok táncolnak. Senyornak az élet szépségébe vetett hitét igazolja ezen a kiállításon minden vonal és színfolt. Mutatja szeretetre méltóságát, s minden borún átsütő töretlen bizakodását, nyitottságát. Az igazi művészet tiszta kitárulkozás. A megfoghatatlan tárgyiasul benne. A halhatatlan lélek üzen minden mozzanatában, s tudatja, hogy létezik. Lehet róla vitatkozni, de maradandó jeleket hagy – tehát VAN.

szél-járás2017-4.p65 57 2017.12.04., 17:22

Murányi Veronika

„Túl a hallgatag határon”

Beszélgetés Hollósy Katalin grafikus- és zománcművésszel

Hollósy Katalin grafikus- és zománcművésszel a 2017. október 20-án Diószegen nyílt kiállítása kapcsán beszélgettünk, ahol aznap emlékeztek meg a kitelepített magyar és német családokról. Katalin édesapja, Hollósy György is egy ilyen család fia volt, szüleivel és testvéreivel együtt telepítették át a magyarországi Nemesnádudvarra.

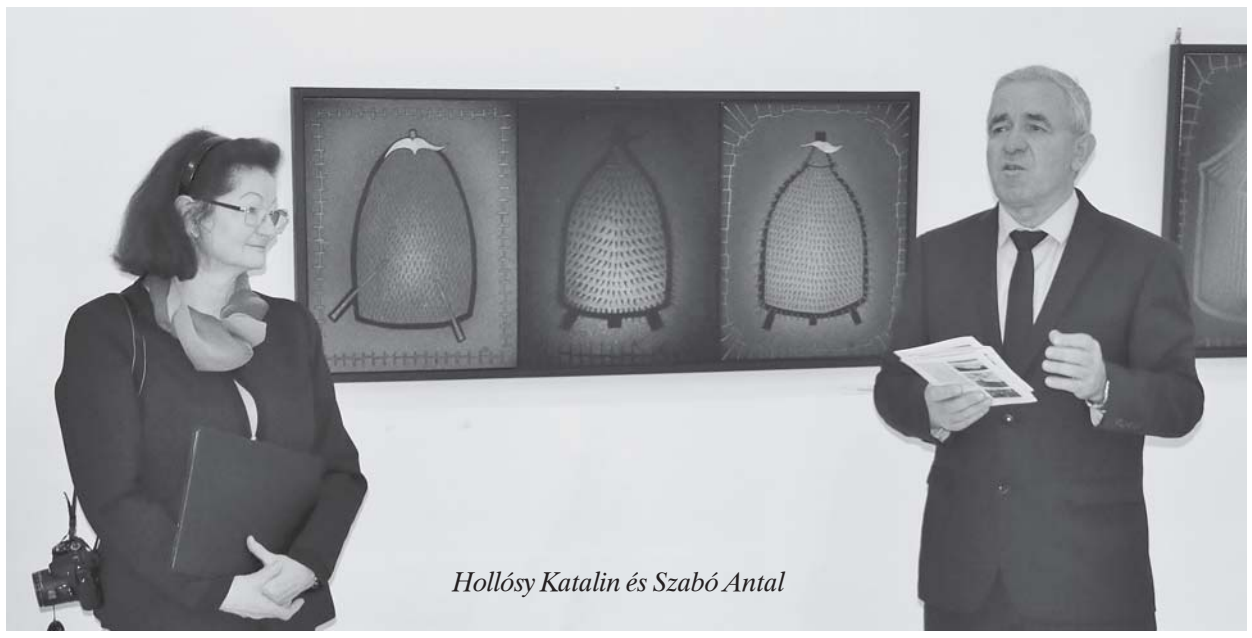

Hollósy Katalin és Szabó Antal

– Ahogyan a családtörténetedre visszatekintesz, hogy látod, milyen hatással volt a munkáidra?

– Amikor a kiállítási anyagot válogattam, ezt is átgondoltam magamban. A célom az volt, hogy ide munkáim legjavát hozzam el. Meglévő alkotásaim listáját kezdtem tehát átnézni, hiszen tudtam, a címek alapján megjelennek előttem munkáim. „Senki földjén”, „Túl a hallgatag határon”, „Őrzők”, „Örök azonosság”, „Időn át”, „Őrt állók”. A kép, és kiállítás címeket olvasva csak most ismertem fel, hogy ezek mind a felmenőim kultúrájával szembeni néma, hangnélküli kötelezettségről beszélnek, amelynek a megszületése ide nyúlik vissza, Diószegre. A történet valójában az én életem előtt, a felvidéki magyarok kitelepítésével kezdődött, majd végigkísérte életemet, s még ma sincs vége.

– A képek megszületése segíti a lelki fejlődést, a belső lelki folyamatok kibontakozását?

– Mindenképp. A kiállítások azért kellenek, mert időről időre vissza kell tekinteni a megtett útra, szembesülni kell önmagunkkal. Ilyenkor az ember a keresztmetszetét látja annak, amit az elmúlt időszakban készített. Ekkor tudja megítélni, hogy a folyamat következetes volt-e vagy sem, összetartoznak-e az alkotások vagy sem. Ha nincs közük egymáshoz, akkor baj van. Úgy érzem, talán tizenöt éve jutott el bennem az emberi és a szakmai érés együtt és egyszerre arra a szintre, hogy világlátásom

szél-járás2017-4.p65 58 2017.12.04., 17:22

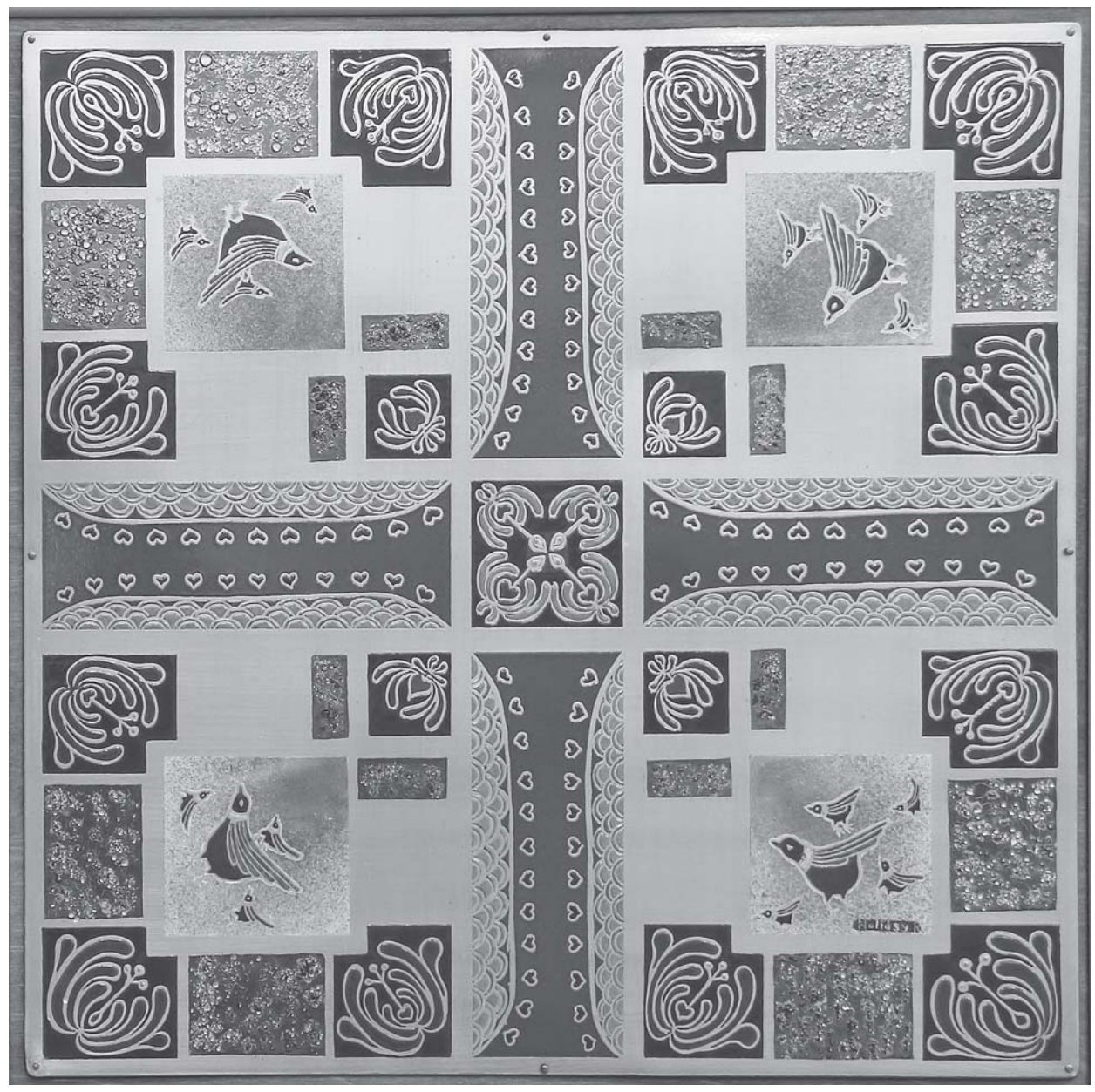

kikristályosodva jelent meg képeimen. Akkorra már engedelmes eszközként tudtam használni a technikát, nem kellett rajta gondolkodnom. Balanyi Károly mesélte legutóbb, mennyire meglepődött azon, hogy noha egzakt, grafikus jellegű munkáim vannak, mégis úgy emlékszik, hogy többször is Budafokon, a gyárba megérkezve, csak letettem a csomagomat, s már vettem is kezembe a vaslemezt, amelyre egyből a kész kép került fel, mindenféle előtanulmány nélkül.

Az alkotás folyamata segít feldolgozni a megélteket. Terápiaként hat, ünneplőbe öltözteti a lelkem, kisimítja a ráncokat, segít felülemelkedni.

– *A tűzzománc technikája és anyagai vajon más gondolatokat hívnak meg, mint például a grafika?*

– A két műfaj anyagai merőben különböznek egymástól. A grafika papírra készül, leggyakrabban

szél-járás2017-4.p65 59 2017.12.04., 17:22

grafittal, tussal, krétával. Nekem a pillanatról szól többnyire, s nagyon könnyen elpusztítható. A zománc időt állóbb, hisz fémekre készül, 850 °C az olvadáspontja. Az örökkévalóságot idézik a vele ábrázolt gondolatok.

Eredetileg grafikus vagyok, és a korai grafikáimnak van egy jellegzetes hatása, ami a textilhez vezethető vissza. Színes ceruzával szerettem leginkább dolgozni, egymásra különböző rétegeket vittem föl, de nem vonalrendszerrel. Később ugyanezt a hatást, amivel a grafikáimat sikerült egyedivé tenni, szerettem volna elérni a zománcon is. Most már ez nem fontos. Akkor megtaláltam, és ezzel befejeződött. Tegnap, a kiállítás megnyitón szaladt ki a számon, hogy tulajdonképpen nekem nem is a kiállítás a legfontosabb, hanem maga a munkafolyamat, amikor keresek valamit.

– A munkáidon megjelenő mértani pontosságú keresztek mit szimbolizálnak?

– Számomra az eleve elrendeltetettséget jelentik, a sorsszerűséget. A legősibb jelek közé tartoznak a kör és az egymást keresztező átlók, melyek a keresztény vallásban meghatározó motívumként tovább élnek, és Jézus Krisztus sorsát is jelképezik. A másik forrás, hogy kompozíciós szerkesztésben is megvannak a szimmetriák. Sokáig csak szimmetrikus kompozícióban dolgoztam, mert gyerekkoromban ezt láttam a nagyszüleimtől, és édesanyámtól is. Az ő kultúrájukban a motívumok a népi kultúra részei voltak – s ha erre gondolok, a vászontörülközők, a vászonba elsősorban pirossal és feketével hímzett keresztöltéses minták jutnak elsőként eszembe.

Tulajdonképpen a népművészethez mindig is volt közöm. Még abban a szerencsés időben születtem bele, amikor az funkció párosult. Valamikor Pap Gábor mondta nekem, hogy hihetetlen affinitásom van a szimbólumok felismerésére és alkalmazására. Szerintem sokminden köszönhető annak, hogy vegyes lakosságú településen születtem és nőttem fel. Korán felismertem ugyanis, hogy ugyanazokat az ünnepeket üljük meg, a jelentésük és jelentőségük nagyon hasonlatos. A születés, életfordulók, a fiatalok felnőtté avatása… Minden kultúrában megvan a megfelelője, és ha a motívumaikat alaposan megnézzük, rájövünk, hogy azok valahol találkoznak. Ugyanazt a világrendet írják le.

– A nemesnádudvari népi kultúrára gondolsz? Hiszen édesanyád nemesnádudvari és te is ott születtél már.

– Igen, ő sváb volt. Nagyon érdekes történet a szüleim házassága. Édesanyámékat kitelepítették a saját nemesnádudvari házukból, és épp édesapámék kerültek az ő házukba. Édesapámék megtudták, hogy anyukámékat mégsem vitték el, mert elszöktek. Itt akartak maradni, hiszen magyarnak vallották magukat. Nagypapámék megkeresték a családot, és maguk bújtatták őket tovább.

– Szerelem volt később a szüleid között vagy azért született házasság a helyzetből, hogy ott maradhasson az édesanyád?

– Nem tudom, erről soha nem beszéltek. Annyit tudok, hogy övék volt az egyik első vegyes házasság. Édesapám szerintem tudta, hogy mi történik, és felfogta a példaállítás szerepét is: nincs más út, nekik itt kell gyökeret verniük. Ráadásul most, hogy belegondolok, ugyanez a kérdés felmerülhetett édesanyám szüleinél is. Hiszen özvegy nagymamám férjhez ment egy szintén megözvegyült hihetetlenül bölcs nemesnádudvari sváb emberhez, aki ismerte a túlélés módjait, mert a történelem velük ezt már megtanította. Például lenn a pincében tartottak állatot, egyébként ugyanott, ahol előtte a szüleimet bújtatták.

– Egyfajta katakomba kultúra?

– Igen, és döbbenetes kötődés alakult ki, összefonódott a két család élete, segítették, és soha nem adták volna ki egymást. Sorsközösséget hozott számukra a történelem.

– Visszatérve a kitelepítésre, nekem úgy tűnik, annak ellenére, hogy édesapád a megélt fájdalmakat és veszteségeket nem tudta verbalizálni, azok mégis átszivárogtak valahogy belétek.

– Valóban nem beszéltek nekünk. Egyáltalán nem. Sem a sváb kitelepítésről sem a magyarról.

szél-járás2017-4.p65 60 2017.12.04., 17:22

Amit tudtunk, azt ellesett pillanatokból tudtuk, amikor például a lakodalmakban vacsora után a férfiak levonultak a pincébe, és hallottuk, hogy ott felvidéki dalokat énekeltek. Tehát megint a pince… nem fenn a lagziban szóltak a dalok, hanem lenn a pincében. A férfiak, amikor egymás között beszéltek, mindig odamentem, és próbáltam a történetek lényegét, jelentését elkapni. Aztán az évek során a családunk egyre népesebb lett, és a belénk nevelt legfőbb szabály a családi összetartás fontossága volt. Minden vasárnap a nagymise után a testvérek összegyűltek és mentek a nagymamához. A mai napig a fülemben cseng, ahogy nagymamám kikísér minket, és vagy tízszer elhangzik: „csak kicsinykóim nagyon szeressétek egymást”. A disznótorra nagymamám csak azért nevelt fel egy malacot, hogy a karácsony előtti időszakban összejöjjön az egész nagycsalád. Ilyenkor minden gyermeknek valamivel

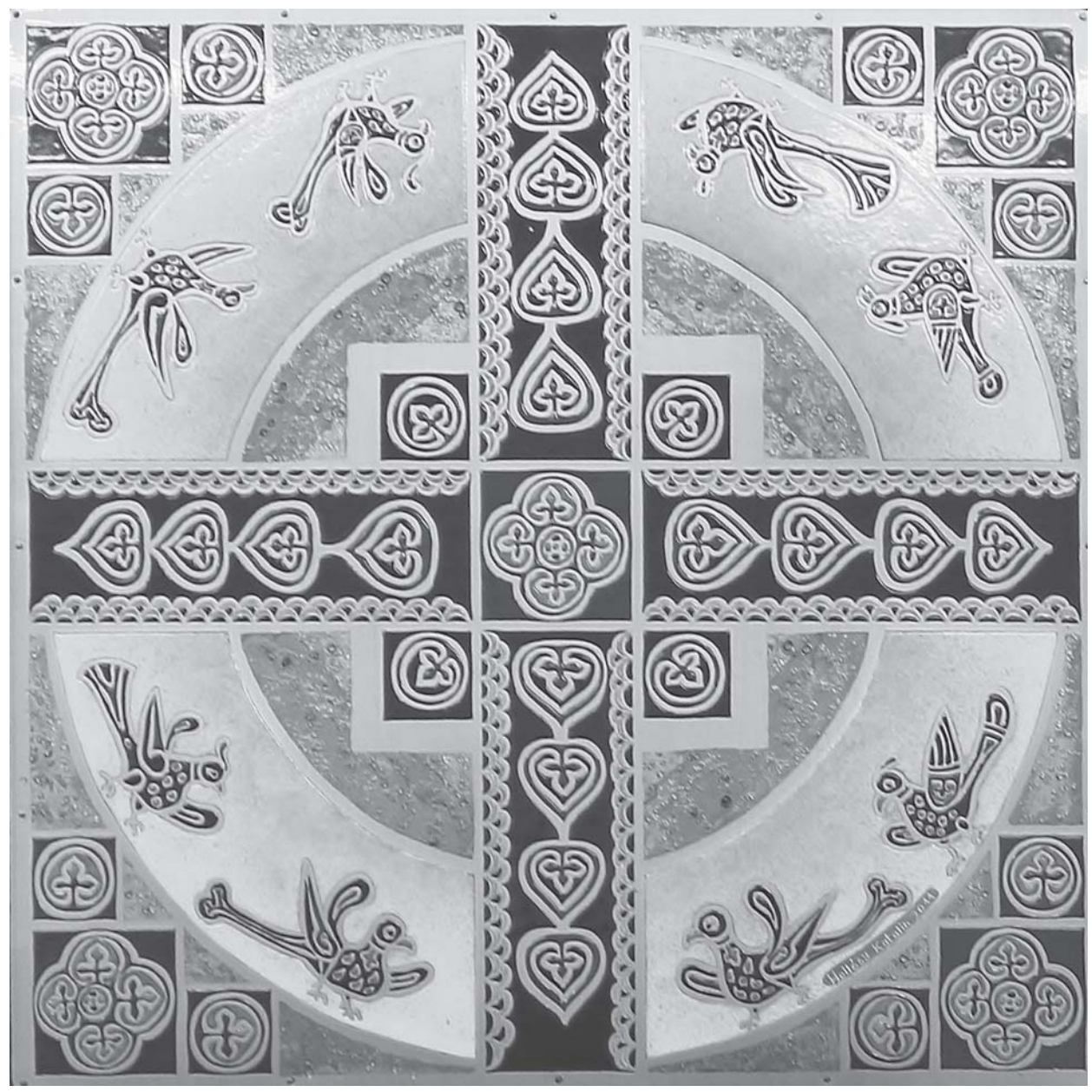

szél-járás2017-4.p65 61 2017.12.04., 17:22

készülnie kellett, például énekeltünk. Családon belül a betlehemest is megtanították nekünk. Mentünk házról házra, svábokhoz is és magyarokhoz is, és mi tudtuk, hogy melyik a betelepített család, mert ott az asztal alatt szalma volt, s az asztalon mindenféle finomság.

– Ott Nemesnádudvaron egy vegyes kultúra alakult ki a diószegi és nemesnádudvari elemekből. Mondhatjuk, hogy kultúrák házasságából születtél?

– Tulajdonképpen igen. A svábok között én *felvidéki telepes* voltam, és itt Felvidéken hallottam, hogy azokat a kitelepített magyarokat, akik az ottaniakkal kötöttek házasságot, *gyatra magyaroknak* nevezték. Mintha egy tőrt szúrtak volna belém.

Visszagondolva, nyelvükben a felvidéki betelepítettek gazdagabbak voltak. A helyiekhez képest mindig szebben, választékosabban, több szóval tudtak árnyalatbeli különbségeket tenni. Azt veszem észre, hogy a mai ötvenöt felettiek most kezdik felfedezni ezeket az értékeket, és egymás között ismét használják is azokat.

– A kiállításodon melyik a számodra legkedvesebb kép?

– Inkább azt tudom, hogy melyiknek van a legtöbb köze a magyarságunkhoz. A magyar zsoltároknak. Ezt a képsorozatot a Kodály pályázatra készítettem. Egy népművészeti motívum fut végig a képeken, mely a nemzeti öntudatunk különböző állapotait szimbolizálja. Ábrázolásmódjai által egyfajta bujdokolás történet bontakozik ki – a hol eltűnő, hol megjelenő, hol lefelé, hol felfelé néző tulipánok által. Néhol a csúcspontra ér, és felragyognak a virágok, máshol lehanyatlik, megbicsaklik, és ott szinte csak a kép domborulatán érezhető, hogy alatta azért motívum van. A magyarságtudatunkkal van ez összefüggésben. Életem egy részében az internacionalizmust éltem meg, aztán a rendszerváltáskor mindenkiben öröm és remény volt, hogy végre a magyarságtudatunk egymáson visszatükröződik és felragyog, majd utána nálunk otthon sajnos mégis megbicsaklott ez a dolog. Lehet, hogy rajtunk kívül álló okok miatt, ezt nem tudom pontosan, mert ahogyan az embereknek van környezete, úgy az országoknak is van. Tehát lehet, hogy kívülről érkező hatásokra, történt, ami történt. Az ideáinkat hamissá nyilvánították, vagy nyilvánítódott számunkra. A képsorozat tehát a magyar nép nemzeti érzéseinek kiszolgáltatottságáról, különböző korszakairól szól.

Fel kell dolgozni az egészet, ami történt. Nyíltan, és tényleg az igazsággal kellene szembenézni. Mert hogyha mi nem, akkor ki fogja ezt megtenni?

szél-járás2017-4.p65 62 2017.12.04., 17:22

Gál Sándor

Az Anyanyelvi Konferencia

(Emlékek és dokumentumok)

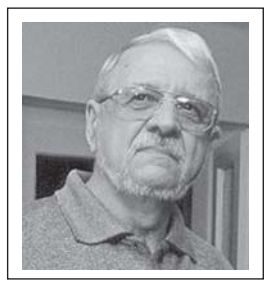

A „magyar-magyar” kapcsolatok szóösszetétel – emlékezetem szerint –1989. nyarán keletkezett, amelyet abban az időben, ma már okát nem tudom felidézni, magamban „negatív metaforának” éreztem. Feltehetően a rendszerváltások és változások forgataga hozta így, aminek – mostanról nézve – alig van jelentősége. Először Kecskeméten hallottam az AK tanácskozásának az idején, az akkor még meglévő szétszórtságunk valamiféle feloldásának a jeleként. De még ebben sem vagyok egészen biztos, hiszen az akkori tanácskozásnak a második félidejében, záró szakaszában lehettem csak jelen.

Akkor – 1989. augusztusában – egy éjfélutáni telefonhívás riasztott fel álmomból azzal a meghökkentő kérdéssel, hogy vállalnám-e az Anyanyelvi Konferencia társelnöki tisztségét. A kérdező Dobos László volt. A kérdésre Lacinak valami olyasmit dadogtam a készülékbe, hogy az ilyen megtisztelő felkérést nem illik elutasítani... „Ha vállalod – mondta Laci – akkor holnap délre legyél itt.”

Másnap délben Kecskeméten voltam. A többórás autózás közben aztán volt időm eltöprengeni tájékozatlanságom kuszaléka, s a mi sajátos Közép-Kelet-európai helyzetünk felett. Hogy miért? Mert tudtam én már arról, hogy létezik a Magyarok Világszövetsége, meg az Anyanyelvi Konferencia is, de e szervezet, vagy szövetség atlantiszi távolságra volt tőlem. De nem csak tőlem, ez nyilvánvaló, hanem az utódállamokba kényszerített magyar etnikumoktól általában is. E két szervezet 1989. előtti idejében Csehszlovákia, Kárpátalja, Románia, Jugoszlávia magyarsága más megítélés alá esett, mint a nyugati magyar diaszpóra. „Hivatalosan a kisebbségi magyarság helyzete rendezett” volt. Emberi és nemzetiségi jogaink milyensége szigorúan az adott ország belügyének számított. (Például nálunk a deportáció, Romániában a falurombolás és így tovább...). Ebből következett az a számomra felfoghatatlan és abszurd helyzet, hogy magyarként – bárha kisebbségiként, vagy főleg azért! – nem lehetek tagja például a Magyarok Világszövetségének?! Micsoda illetlenség lett volna tőlem valamiféle védelmet keresni a folyamatos és tágas internacionalista összeborulások közepette! Ha mégis veszem magamnak ezt a bátorságot, azon nyomban rám sütik a narodnyikság bélyegét. Később a nacionalizmust, s még később az irredentizmust. (Történt ilyen, amikor néhány írásom miatt nyilvános pártgyűléseken marasztaltak el Pozsonyban, hogy nem veszem tekintetbe az „osztályszempontokat, és egyéb szempontokat.”) Folytatólagosan: voltak helyzetek, amikor okkal – s joggal igényelhettük volna akár nemzetközi szinten is a „magyar-magyar” támogatást egy-egy vészhelyzetben.

Kassa és Kecskemét között valami ilyen, vagy ehhez hasonló összegzésre jutottam magamban, ami ugye, majdnem a semmivel egyenlő. Így aztán csak sejtettem, mintsem tudtam, hogy mi felé indulok. Kétségeim nem abból fakadtak, hogy az Anyanyelvi Konferencia által megszabott feladatokat el tudom-e végezni, hanem hogy elvégezhetők-e azok egyáltalán. (Akkor már több, mint tíz éve voltam a Csemadok Járási Bizottságának az elnöke, sok- sok rendezvénnyel a hátam mögött – a Fábry Napok, Művelődési táborok népművészeti rendezvények...) Mert akkor még állt a Berlin fal, Csehszlovákiában fennen hirdették a „reális szocializmus” mindenhatóságát, s Romániában is sziklaszilárdnak tűnt a diktátor hatalma.A magyarországi reformokat ezekben az országokban veszedelmeseknek és károsaknak találták, s mélységesen elítélték. Így abból a politikai helyzetből, amely 1989 nyarára kialakult

szél-járás2017-4.p65 63 2017.12.04., 17:22

ebben a térségben, sejteni is alig lehetett, hogy mi várható. Ahogy aztán Kecskeméten is tapasztaltam, az AK tanácskozásának a középpontjában is a "mi várható?" kérdése került.
Ebben a kérdésben valamiképpen benne rejlett a változás és a változtatás majdani lehetősége: nyitás a magyar nemzeti kisebbségek irányába. *A változás a szervezet belső megújulására irányult, a változtatás pedig a negyven év óta kirekesztett magyar etnikum nyilvános vállalására. Az akkor és ott megfogalmazott Szándék-nyilatkozat bevezető mondta ezt egyértelműen igazolja:* „Az *AK autonóm, demokratikus nemzetközi magyar mozgalomként kívánja folytatni munkáját."*

Kecskemét volt az a város, ahol hosszú évek után a nyugati magyar emigráció, az utódállamokban lévő kisebbségi magyarok és Magyarország képviselői első alkalommal találkozhattak, s tanácsokozást folytathattak a magyarság egyetemes gondjairól. Ezt igazolja a VI. Anyanyelvi Konferencia műsora is. Az a tény is egyebek mellett, hogy a tanácskozást Pozsgay Imre államminiszter nyitotta meg. Nemkülönben az együttes ülés fő témája: *"A magyarságtudat megtartása a határokon kívül élő magyarság körében."*

Megérkezésem napján a délutáni órákban került sor a választásokra. Az Anyanyelvi Konferencia elnökévé ismét Lőrincze Lajost választotta az Együttes ülés, aki ezt követően a két társelnök megválasztására tett javaslatot. Szlovákiából engem, Magyarországról pedig Pomogáts Bélát javasolta megválasztani az AK társelnökévé .Továbbá egy munkabizottság létrehozását is javasolta, a "szomszédos országokban élő kisebbségi és a nyugati országokban élő magyarság ismert személyiségei közül...amely bizottság az 1990-es év közepéig benyújtja az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének a mozgalom megújítását szolgáló javaslatait." Ez a munkabizottság később a „Huszonötös Bizottság" néven kezdte meg tevékenységét. A bizottság elnöke pedig Dr. Szabó Zoltán lett.

Szóval Kecskemét... Volt ebben a „magyar-magyar" tanácskozásban-találkozásban valami különleges kettősség – a lehetőség és a bizonytalanság keveréke. Ott ültem, immár társelnökként a Huszonötös Bizottság első megbeszélésén, kiváló nyelvészek, történészek, irodalmárok társaságában, akik a világ minden sarkából ideseregltettek, ám halvány sejtelmem se volt arról, hogy mi a dolgom, netán feladatom. Hallgattam csak, s úgy találtam, hogy legtöbben a saját sérelmeikről, jobb esetben a nyugati magyarság – akkor még: emigráció – dolgairól tartottak tájékoztatót. De hogy teljesítette elsődleges feladatát az az 1990.augusztus l-én elfogadott jelentésében – valóban széleskörű konzultációk alapján – az alábbiakban jelölte meg a mozgalom helyzetét és feladatait: „Az AK eddig végzett munkája mellett a jövőben fokozottabban és hatékonyabban támogatja a szomszédos országokban kisebbségi helyzetben élő magyarság anyanyelvi kultúrájának és nemzeti tudatának megtartását, illetve fejlesztését. Ebben a tevékenységben nagymértékben támaszkodik a Magyarországon és bárhol másutt élő magyarságra. Az összmagyarság egyetemes nemzeti felelőssége és kölcsönös szolidaritása alapján minden téren szervezi és fejleszti a „magyar-magyar kapcsolatokat. Fenntartja és fejleszti a nyugati szórványmagyarság körében végzett eddigi munkáját."

A tennivalók és a feladatok ilyetén való sűrítménye akkori megítélésem szerint új minőségi helyzetet teremthet és megadja a cselekvés lehetőségét is. De hogyan? Mit lehet mindebből a hétköznapi gyakorlatban megvalósítani? Mert az elhatározás nem elég. Nem láttam azt a szervezeti keretet ott és akkor, amely erre alkalmas lett volna. Mert nem elég kimondani és leírni szándékainkat, azok attól még nem válnak napi gyakorlattá. A több, mint tíz éves "Csemadokos" tapasztalataim óvatosságra késztettek. Az Anyanyelvi Konferencia a Magyarok Világszövetségének a keretei között végezte vállat föladatait eddig. A továbbiakban is ez tűnt a járható útnak. Azonban az akkor éledező Világszövetség a saját programjának a kidolgozásában is eléggé bizonytalannak tűnt. Amikor az első tanácskozáson jelen voltam, az elnökség tagjai elsősorban a nyugati magyarság aktuális gondjaival foglalkoztak , a kisebbségben lévő magyarságról inkább csak érintőlegesen esett szó... A Magyarok Világszövetségének székházában az AK irodája egy kicsike helyiség volt, ahol két-három embernek ha jutott hely leülni, szót váltani.

szél-járás2017-4.p65 64 2017.12.04., 17:22

Természetesen ennek nem volt különösebb jelentősége, de mégis csak meghatározta helyzetünket, ha jelképesen is. Az első benyomásaim alapján naivság lett volna azt hinni, hogy egy szándéknyilatkozat, vagy feladat-meghatározás máról-holnapra valósággá válhat. Még ha kedvezőek is a föltételek – politika, gazdaság , kapcsolatrendszer stb. –, akkor is sok időt és még több erőfeszítést igényel az ilyen méretű vállalkozás elindítása, s eredményessé tétele. A mi tájainkon – a volt szocialista térségben – azonban az imént jelzett föltételek egyáltalán nem voltak kedvezőek.

1990. áprilisában Lőrincze Lajostól, az AK elnökétől kaptam levelet, amelyben ugyanezeket a gondolatokat fogja egybe: *" Mindeddig – írja – sajnálatos fogyatékossága volt az anyanyelvi mozgalomnak, hogy eltekintve az ausztriai Burgenlandban élő magyar népcsoporttól – a szomszédos országokban élő magyarsággal csak eléggé laza, esetleges kapcsolatok alakultak ki."* A továbbiakban *"a közeli múltban bekövetkezett politikai-társadalmi változásokra"* utalva, "*lehetőség nyílt a kapcsolatok kiszélesítésére."* Ezzel kapcsolatban három kérdésre kér javaslatokat:

1. Milyen lehetőséget lát arra – kérdi – hogy a Felvidéken működő különböző magyar egyesületek, kulturális intézmények – vezetőik, legjobb szakembereik révén – bekapcsolódjanak az anyanyelvi mozgalom munkájába?

2. Ön szerint mik az anyanyelvi mozgalomnak a közeli jövőben elvégzendő feladatai?

3.Hogyan, milyen formában és milyen eszközökkel segíthetné a felvidéki magyarok körében végzendő jövőbeli magyar kulturális tevékenységet?

Mint látható, még az olyan kiváló ember is, mint amilyen Lőrincze Lajos volt, a határon túli magyarság helyzetében – enyhén szólva is eléggé tájékozatlan volt. Mivel korábban a "Huszas bizottság" elnökének Dr. Szabó Zoltánnak a felkérésére még az előző év őszén elkészítettem egy javaslattervezetet a lehetséges kapcsolatok kialakításáról, az alábbi levelet írtam Lőrincze tanár úrnak:

Kedves Tanár Úr!

Megkaptam április 5-én kelt levelét, a benne foglaltakkal kapcsolatban a következőket szeretném elmondani, hogy ne az üres szalmát csépeljük. Én az együttműködés gyakorlati lehetőségeit gondoltam végig, annál is inkább, mivel tavaly novemberben ez irányú javaslataimat elküldtem a Védnökség Titkárságának. Választ javaslataimra mindmáig nem kaptam. Ezért örültem az Ön levelének, s a Csemadok Országhos Választmányának elnökségi ülésén javaslatot tettem a kapcsolatfelvételre, ahol is megbíztak az együttműködési tervezetnek a kidolgozására. (A tervezetet mellékelem). Ugyanakkor megpróbáltam egy általánosabban is használható javaslatot is egybefogni az Ön kérdései alapján. Ezt, ha megfelelőnek találja a Nyelvünk és Kultúránkban közölni lehet. (Az utolsó kérdésével kapcsolatban nem tudok állást foglalni, mert az AK anyagi lehetőségei – ha erről van szó –, előttem ismeretlenek.

A Csemadok OV-e javaslata alapján még ebben a hónapban megköthetnénk az AK-val az együttműködési megállapodást, s akkor a többi magyar etnikum számára már volna alap és precedens a kapcsolatfelvételre. Az ide mellékelt javaslatokból Pomogáts Bélának is adok egy példányt, hogy Ő is véleményt alkothasson róla. (Keszthelyen találkozok vele, ha igaz pár nap múlva). Mivel úgy döntöttünk – Dobos László indítványa alapján –, hogy a Magyarok Világszövetségével is hasonló együttműködési megállapodást kötünk, valószínű, hogy május 20-án Dobos László, Neszméri Sándor (a Csemadok főtitkára) és jómagam Budapestre utazunk, hogy az együttműködési megállapodást tető alá hozzuk. Arra kérem Tanár Urat, hogy Pomogáts Bélával gondolják át javaslataimat, hogy az együttműködés az elmélet vizeiről a gyakorlat szárazföldjére érhessen.

Közös ügyünket szolgálva tisztelettel üdvözli és válaszát várja: Gál Sándor

Kassa 1990. május 2.

szél-járás2017-4.p65 65 2017.12.04., 17:22

(Akkor még “magázódtunk”, ezért a kissé merev hivatalosság, ami aztán átfordult barátságba, amikor egyebek mellett kiderült, hogy megjelent néhány könyvem is...)

Még egy megjegyzést kell tennem a történelmi hűség okán: A Magyarok Világszövetségével nem csak együttműködési megállapodást kötöttünk. A találkozó előtt felvetettem a Világszövetség akkori elnökének, Randé Jenőnek azt a kérdést, hogy a Csemadok mint szövetség tagja lehetne-é a Magyarok Világszövetségének? Mivel a Világszövetség alapszabályában tiltás nem volt, logikusan következett, hogy amit nem tiltanak, az lehetséges. Így az együttműködési megállapodás a Csemadok kollektív tagságát is tartalmazta. Az eléggé megritkult tagságú szervezet a dokumentumok aláírásának pillanatában közel nyolcvan ezer Csemadok-taggal – csehszlovákiai magyarral – gazdagodott. Én ezt óriási sikernek éreztem, s még azon a napon Tornalján egy választási gyűlésen ezt a történelmi eseményt be is jelenthettem. A gyűlés résztvevői a tényt felállva tapsolták meg, amit ott és akkor én az egyetértés jelének tekintettem. Az is volt!

Az AK-val megkötendő együttműködési megállapodást később dolgoztam ki, annak aláírására Kassán került sor, a Fábry Napok idején. A megállapodás szövegét az események sorában majd a maga helyén ide másolom.

Most pedig következzen az a javaslattervezet, amelyet Lőrincze Lajos kérésére készítettem a magyar nemzeti kisebbségek bekapcsolására az AK munkájába.

Javaslat a magyar nemzetiségi kisebbségek bekapcsolására az AK munkájába

Az AK Szándéknyilatkozatában megállapítja, hogy autonóm, demokratikus, nemzetközi magyar mozgalomként kívánja folytatni munkáját. A Szándéknyilatkozat ezzel kapcsolatban javaslatot tesz a mozgalom munkájában részt vevő szervezetek, csoportok és egyének körének kibővítésére.

Mindezek alapján a mozgalom megújítására és tartalmi gazdagítására az alábbi javaslatokat terjesztem a Húszas Bizottság elé: A Javaslattervezetben foglaltak kiegészítésére indítványozom a Húszas Bizottság elnökségének a létrehozását 5-7 taggal, s ezen belül a társelnökök munka- és jogkörének meghatározását a föladatok arányos elosztása céljából. Tapasztalataim szerint egy ilyen elnökség rugalmasabban működhet a társelnökök vezetésével, mint a nagyon szétszórt Húszas Bizottság. Természetesen a feltételezett elnökség döntéseit a Bizottság folyamatosan véleményezné. A Bizottság elnöksége legalább félévenként tarthatná üléseit Budapesten, illetve a szükség szerint.

A nemzeti kisebbségeknek az érdemi munkába való bekapcsolása megítélésem szerint komoly lendületet adhatna az AK-nak. Ezzel kapcsolatban az elmúlt év novemberében egy tervezetet készítettem, amelyet elküldtem az AK Titkárságának, de erre mindmáig nem kaptam választ. Ezért most az akkori javaslataimat megismétlem.

1. Az AK vegye fel a kapcsolatot az egyes nemzetiségi szövetségekkel és intézményekkel. Csemadok, RMDDSZ, KMDKSZ, továbbá a Madách Kiadóval, a Kriterionnal stb., a különböző országok magyar egyetemeivel, vagy magyar tanszékeivel, valamint a magyar írók egyesületeivel, tagozataival. 2. Bekapcsolni az egyes rokonjellegű rendezvényeket az AK munkájába (Csehszlovákiában a Kazinczy Nyelvművel Napok, Fábry Napok, nyári művelődési táborok). Hasonló módon a Kárpátalján, Romániában és Jugoszláviában is. E rendezvényekre az előadók kölcsönös meghívása, illetve kiküldése az egész magyar nyelvterületről, beleéretve a nyugati magyarságot is. 3. A nemzetiségi tudományos élet legjobbjait felkérni tudományos munkák elkészítésére, előadások megtartására az irodalom és nyelvtudomány, a társadalomtudományok, valamint a néprajz és a népművészet területéről. 4. Művészeti előadók, együttesek kölcsönös szerepeltetése közös rendezvényeinken. 5. A Madách Kiadó a Magyarok Világszövetségével közösen az idén megkezdi az egyetemes magyar irodalom kiskönyvtára soro-

szél-járás2017-4.p65 66 2017.12.04., 17:22

zatának a kiadását. Az AK a maga lehetőségeivel járuljon hozzá, illetve támogassa a kiadvány-sorozatot. (Okát nem tudom, de ez a kiadói terv nem valósult meg).

Ismereteim és tapasztalataim alapján a megváltozott Európában a fentiek alapján ezeket a kapcsolatokat – az egyes országok sajátosságaihoz igazítva – rövid idő alatt felvehetjük és megfelelő jogalapot teremtve az AK tevékenységébe beilleszthetjük.

A kapcsolatfelvétel példája lehetne a Csemadok Országos Választmánya vezetőségének 1990. április 27-én elfogadott szándéka az AK-val való együttműködésre. A Csemadok elnöksége az említett tanácskozásán úgy döntött, hogy hajlandó az AK Szándéknyilatkozatában foglaltak alapján együttműködési megállapodást kötni az AK-val.

A Csemadok elnöksége az együttműködési megállapodás megszövegezésével engem bízott meg.

A javaslattervezetet elkésztettem, de annak aláírására csak októberben kerülhetett sor Kassán a Fábry Napok keretei között. Az elfogadott véglegesített szöveg a következő:

EGYÜTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS
a Csehszlovákiai Magyarok Demokratikus Szövetsége
és az Anyanyelvi Konferencia között

A Magyarok Világszövetségének autonóm mozgalma: az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének szándéknyilatkozata és a Csehszlovákiai Magyarok Demokratikus Szövetségének programja értelmében a két fél az alábbi együttműködésben állapodott meg:

1. A Csehszlovákiai Magyarok Demokratikus Szövetsége az anyanyelvi kultúra ápolását magára vállalva együttműködésre kéri fel az Anyanyelvi Konferencia Védnökségét az anyanyelv ápolása és fejlesztése kapcsán. Tudományos dolgozók, előadók közvetítését igényli különböző szakmai és tudományos-ismeretterjesztő rendezvényeire az irodalom, anyanyelv és társadalomtudományok, valamint a néprajz terén. 2. Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének programja szellemében szorosan együttműködik a Csehszlovákiai Magyarok Demokratikus Szövetségével, rendezvényeire rendszeresen meghívja a csehszlovákiai magyarság tudományos életének képviselőit, közös tanácskozásokat tart a magyarság tudatának megtartása és fejlesztése érdekében, a közös cselekvési formák kialakítása céljával.

Ez a megállapodás a Csehszlovákiai Magyarok Demokratikus Szövetsége Országos Választmánya vezetőségének 1990. április 27-i határozata és az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének 1990. augusztus 1-i döntése értelmében született.

A szerződő felek e megállapodás értelmében rendszeresen pontosítják az együttműködés tartalmát.

Kassa 1990. október 13.

Azt reméltem, hogy e megállapodás nyomán további hasonló együttműködési megállapodás születhet, s a szándéknyilatkozatok gyakorlattá változhatnak. Annál is inkább, mert a Lőrincze Lajos kérésére elkészített javaslataim, miután megjelentek, kedvező visszhangra találtak.

Tasnády T. Álmos (Belgium) a kisebbségek bekapcsolásáról az AK-a ezt írja: " Itt aligha lesz nézeteltérés a védnökségi ülésen. Önhibánkon kívül rengeteg pótolnivalónk van. Korábban csak aggódhatunk, most tettekkel bizonyíthatjuk nem csupán az együttérzésünket, de segítőkészségünket is. Gál Sándor javaslatával egyetértek, szívből ajánlom a védnökségi ülés résztvevőinek."

Fekete Pál (USA): " Gál Sándor, Lőrincze Lajos és Pomogáts Béla gondolatai, tervei az AK megújítására a Szándéknyilatkozat figyelembe vételével készültek, jó alapot nyújtanak a tárgyalások lefolytatására."

Várdy Huszár Ágnes (USA) : *"A Gál Sándor által felvetett javaslatok a magyar nemzetiségi kisebbségek bekapcsolására figyelmet és támogatást érdemelnek, s ezeknek a megvalósítása az AK hatáskörét is*

szél-járás2017-4.p65 67 2017.12.04., 17:22

kibővítené. Helyeslem azt, hogy minden külön feladatnak legyen gazdája. Szintén jónak tartom Gál Sándor gondolatát a Húszas Bizottság elnökségének létrehozásával kapcsolatban, amely elősegítené a kisebb csoportokon belüli működés hatásosságát."

1989. augusztusa óta bő másfél év telt el. Ebben az időszeletben számtalan elképzelés, szándéknyilatkozat született, ám a mozgalom gyakorlatában mindebből szinte semmi se valósult meg. Gond volt a Magyarok Világszövetsége és az AK közötti helyzet tisztázása is: a két szövetség szándékai szinte teljesen azonosak voltak. A kérdés az volt, hogy miként oszthatók el arányosan az összmagyarság, a nyugati magyarság és a kisebbségben élő magyarság aktuális gondja a távolabbi és a közelebbi térségekben. Hogy melyek az elvégzendő tennivalóink ebben az irányban, s ha azokat megneveztük és elosztottuk, e feladatokat ki, mikor és hol szervezi- és valósítja meg.

Az én itthoni "csemadokos" tapasztalataim alapján tettem meg az AK szervezeti felépítésére a javaslatomat: felülről lefelé – elnök, társelnökök, elnökség, választmány és közgyűlés. Ez idáig megoldható lett volna, meg is oldódott. Hanem a következő két nagyon fontos rész, a járási választmányok és az alapszervezetek – a gyakorlati munka végrehajtói – hiányoztak. Nálunk – csak a példa okán írom – az Országos Választmány után tizenkét járási választmány és több, mit ötszázötven alapszervezet dolgozott. Például abban az időben a Kassai járásban évente több tucat járási rendezvényt szerveztük, ilyenek voltak a Fábry Napok (később országos, majd nemzetközi rendezvénnyé emelkedett), az Országos Nyári Ifjúsági Tábor Somodiban (Volt amikor a táborozók létszáma meghaladta az ötszázat.) Mindezek mellé az alapszervezetek saját rendezvényei társultak.

Ha csak azt jelzem, hogy volt egy íratlanul elfogadott „szabályuk", miszerint "minden alapszervezetben minden hónapban egy rendezvényt tartunk", ami nem tűnik soknak, de ha azt mondom, hogy közel harminc alapszerveztünk volt, akkor kiszámítható könnyen milyen erőt jelentett a járási választmányok és az alapszervezetek magyarság-megtartó munkája és e munka hozadéka.

És ez érvényesnek mondható az egész korabeli Csehszlovákiára. Ezekben az években – ahogy már korábban is leírtam – a Csemadoknak több, mint nyolcvan ezer tagja volt! És bennem – az AK társelnökeként – ez a szervezeti rendszer és ez a szervezettség működött! Munkámat is azzal a hittel végeztem az AK-ban, hogy hasonló rendszer kialakításával itt is lehetőség nyílik megvalósítani néhány elképzelésemet. Amikor például javaslatot tettem a határon túli intézmények bekapcsolására, akkor a Csemadokra, a Madách Kiadóra, a Színházakra és az egyetemekre gondoltam – Prága, Pozsony, Nyitra. Rendezvényeink közül a Kazinczy Napok, a már említett Fábry Napok, a Komáromi Jókai Napok, a Szepsi Csombor Napok. És mindezt abban a hitben, hogy a többi magyar enklávé ilyen jellegű rendezvényeit gond nélkül bekapcsolhatnánk ebbe a rendszerbe, a nálunk évtizedek alatt kialakult szervezeti struktúrába. Egyetlen példát – javaslatot – másolnék ide, amely különösebb gond nélkül megoldható lett volna. Tehát: Kedves Barátaim!

Április első hetében részt vettem a Sárospatakon rendezett Szép Magyar Beszéd versenyének országos döntőjén, amelyre a magyarországi versenyzők mellett Csehszlovákiából, Romániából és a Kárpátaljáról is érkeztek meghívott versenyzők. Az ottani tapasztalatokból kiindulva, az alábbi javaslatot terjesztem az AK Védnöksége elé: 1992-ben indítsunk Magyarországon és az elszakított magyar területek magyar ifjúsága számára, közép- és főiskolás kategóriában – azonos versenyszabályokon alapuló Szép Magyar Beszéd versenyt és az egyes régiók győztesei – esetleg helyezettjei – részvételével szervezzünk meg a Magyarok III. Világkongresszusa idején – annak műsorába iktatva – egy Szép Magyar Beszéd seregszemlét. Megítélésem szerint ezzel elfogadott munkaprogramunk egyik leglényegesebb pontját – a magyar etnikumok bekapcsolását az AK munkájába – változtathatnánk gyakorlattá.

A javaslat kivitelezéséhez ajánlom a Kassai Kazinczy Nyelvművelő Napok kiejtési versenyének általunk kialakított versenyrendjét. Ez a következőkből áll: 1. kötelező szöveg , 2. választott szöveg, 3.

szél-járás2017-4.p65 68 2017.12.04., 17:22

három megadott téma alapján készült szövegszerkesztés és előadás. Az AK Védnökségét kérem javaslatom mérlegelésére és támogatására.

Barátsággal és tisztelettel: Gál Sándor
Kassa 1991. április

Mindezt azzal az itthoni tapasztalattal készítettem el, amely nálunk elég jól működött: hogy minden iskolában, sőt, minden osztályban tartottak „kiejtési versenyt", aztán következett – kategóriánként – a járási megmérettetés, s csak a legjobbak kerültek be a kassai országos döntőbe. Vagyis több száz magyar iskola több száz diákja – együtt tanáraikkal – kapcsolódott be évente ebbe a nemes versengésbe.

És hány ezer magyar iskola és tanár és diák mozdulhatott volna meg együtt e „magyar-magyar" vetélkedőbe a Magyarok III. Világtalálkozóján, mondjuk Budapesten. De a Védnökségtől nem kaptam választ.

A kecskeméti találkozó óta több tucat javaslat, szándéknyilatkozat készült, több tanácskozást folytatunk a Világszövetséggel az együttműködés lehetséges formáit keresve, de a szándéktól a cselekvésig igazából soha sem sikerült eljutnunk.

Amikor ezt a javaslattervezetet készítettem nem igen értettem még, hogy miből következik, vagy következett ez a bizonytalanság-szindróma. Hiszen mindkét szervezetben kiváló tudós elmék vállaltak szerepet, s dolgoztak ki javaslatokat. Mert végül arra az egyszerű kérdésre nem volt válasz, hogy mikor, hol és ki szervezzen meg egyet a sok javaslatból. Mondjuk egy szavalóversenyt, nyári művelődési tábort, népművészeti fesztivált, irodalmi emlékestet, Jókai Napokat, Duna-menti Tavaszt, Nyári Szabad-egyetemet. Meg hogy mi legyen a program, kiket meghívni előadónak. S legvégül: van-e lesz-e közönség, hallgatóság? S leges-legvégül: lesz-e anyagi fedezet a tervezett rendezvényre?

Sok minden ilyen kicsiségeken áll, vagy bukik.

S van – illetve volt – még egy tényező, amit nem lehet megkerülni. Mégpedig az, hogy a korábbi évtizedekben a MAVASZ és az AK alapvető cselekvési területe a nyugati, meg a világ minden táján szórványban lévő magyarság anyanyelvi-kulturális gondozása volt. Ami roppantul fontos és érzékeny terület volt, de nagyságrendben meg se közelítette az elcsatolt területek magyarságának igényeit és saját lehetőségeit nemzeti, nyelvi és kulturális téren. De – és ez gyakorta elfelejtődik – mindenkori saját politikai szerveződését, együtt azok ellentmondásaival.

Vagyis amikor a magyarság egyetemessége a politikában is újra megjelenhetett, az és annyi, amit e két szervezet korábban vállalt és képes is volt teljesíteni, a Kárpát-medence kisebbségi régióira már – enyhén szólva is – kevésnek bizonyult.

A kiútkeresés azonban továbbra is napirenden volt. 1990. június 26. készült Körlevélben az AK titkársága a "25-ös bizottság" és a védnökség tagjai számára a következő tájékoztatót küldte meg: *„Május 3-án kelt előző körlevelünkre hivatkozással mellékelten megküldjük Lőrincze Lajos elnök, Gál Sándor és Pomogáts Béla társelnökök által készített vitaanyagokat. Megerősítjük, hogy a "25-ös bizottság" tanácskozása 1990. július 30-31-én, a védnökség ülése augusztus 1-én lesz.*

A szállásunk a Hotel Tusculanumban volt, a tanácskozásokra pedig egy közeli művelődési házban került sor. Ezen a tanácskozáson részt vett Göncz Árpád, ideiglenes köztársasági elnök, aki – amiként az egyik napilap írta – *„kötetlen beszélgetést folytatott a külföldi és a hazai magyarság képviselőivel."* De arról is beszélt, hogy a most zajló *"belpolitikai folyamatokban illeszkedik az Anyanyelvi Konferencia munkája. E mozgalom gondolatköre, alapeszménye – mondta Göncz Árpád –, értékmegőrző és értékmegújító is egyszerre, de a gyors változások szükségessé teszik e téren is a szervezeti és tartalmi megújulást."*

(Itt most egy zárójeles kitérőt kell eszközölnöm, hogy valami módon az összefüggések követhetőek legyenek. Tehát: a tanácskozás szünetében Göncz Árpád félre hívott, s megkérdezte, hogy a Márai emléktábla ügyében sikerült-e előbbre haladni. Mindez abból következett, hogy amikor a Magyar Írók

szél-járás2017-4.p65 69 2017.12.04., 17:22

Szövetségének az elnöke volt, a határon túli magyar írók akkor lettek – vagy: lehettek – „tiszteletbeli tagjai” a szövetségnek. Nagy és fontos eseményként éltem meg azokat a napokat. Ebbéli „jogomnál” fogva felkerestem a szövetség elnökét, hogy szándékunkban áll Márainak emléktáblát állítani szülővárosában. Nos ott és akkor ehhez kértem a segítségét. Ezt követően 1990. március 17-i dátummal kaptam tőle egy szlovák nyelven írt levelének a másolatát, amelynek eredetijét Kassa város főpolgármesterének küldte el. A főpolgármester Göncz Árpád levelére nem válaszolt, s amikor egy alkalommal rákérdezetem, nem is emlékezett erre a levélre. Ennek ellenére az emléktábla később elkészült.)

A kétnapos tanácskozás eredményeként megfogalmaztuk a védnökség számára azt a jelentést, amely az AK jövőbeni tevékenységének elvi alapjául szolgálhat. A “25-ös bizottságot” fogadta Jeszenszky Géza külügyminiszter is. Mivel Kolozsvárott azokban a napokban nyitották meg Magyarország Főkonzulátusát, megkérdeztem Jeszenszky Gézát — Dobos László jelenlétében —, hogy nem volna-e mód Kassán is hasonló intézmény létesítésére? Jeszenszky Géza ezt válaszolta: *„Szlovákiában nincs meg rá a fogadókészség.”* Kereken tíz évnek kellett eltelnie, hogy ez a „készség” megváltozzon!

Még visszatérek, mert fontosnak érzem, a háromnapos tanácskozás zárónyilatkozatához, mégpedig azért, mert abba lényegében minden korábbi javaslatom belekerült. Lőrincze Lajos hosszú, az AK jövőjéről szóló elképzelései is lényegében ezt erősítik meg. Mivel ez a tanácskozás és az itt elfogadott nyilatkozat lényegében az Esztergomi találkozó meghatározó alapvetését is magába jelezte, ide másolom.

Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének
Nyilatkozata

Az Anyanyelvi konferencia Védnökségének 1990. augusztus 1-i ülése döntött az anyanyelvi mozgalom megújítása felől. Elfogadta az 1989-es kecskeméti Anyanyelvi Konferencián kiküldött különbizottság jelentését, úgy határozott, hogy a jövőben autonóm, demokratikus, pártoktól független, nemzetközi magyar mozgalomként végzi munkáját, és egyetértésre törekedve, szoros együttműködésben dolgozik a Magyarok Világszövetségével. Az Anyanyelvi Konferencia megújulásának az eddigi közös tevékenysége során létrehozott szellemi és intézményi értékekre kell épülnie, azokat kell gazdagítania és fejlesztenie.

A megváltozott közép- és kelet-európai helyzet lehetővé és szükségessé teszi, hogy az anyanyelvi mozgalom eddig végzett munkája mellett a jövőben fokozottabban és határozottabban támogassa a szomszédos országokban kisebbségi helyzetben élő magyarság anyanyelvi kultúrájának és nemzeti tudatának megtartását és fejlesztését. Ezeket a nemzeti feladatokat elsősorban pedagógiai és kulturális, valamint tájékoztatási és érdekvédelmi tevékenysége által végzi el. Ebben a munkájában nagymértékben támaszkodik a Magyarországon és bárhol másutt élő magyarságra, és kéri ennek még szélesebb körű és hatékonyabb közreműködését.

A Védnökség határozott az anyanyelvi mozgalom vezető szerveiről és meghatározta ezek feladatait és jogkörét. A vezető szervek: a konferencia, a választmány és az elnökség. E szerveket a hazai, a kisebbségi sorban és a szórványokban élő magyarság arányos képviseletére kívánja építeni. Konferenciáin szavazati joggal társadalmi, kulturális, tudományos, egyházi és ifjúsági szervfezetek, mozgalmak, egyesületek és intézmények küldöttei, valamint az elnökség által az anyanyelvi mozgalomban végzett munkájuk alapján meghívott és a választmány által jóváhagyott személyek rendelkeznek.

Az egyetemes magyarság iránt érzett felelőssége és szolidaritása alapján az Anyanyelvi Konferencia kész támogatni és segíteni a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem helyreállítását és a komáromi magyar főiskola megalapítását. Felhívással fordul a világ magyarságához, hogy nyújtson segítséget e két létfontosságú magyar intézmény létrejöttéhez.

A Védnökség megerősíti azt, hogy az Anyanyelvi Konferenciának az egyetemes magyarság összefo-

szél-járás2017-4.p65 70 2017.12.04., 17:22

gását, kulturális együttműködését és a magyar nemzeti tudatának ápolását kell szolgálnia.

Budapest 1990. augusztus 1.

Lőrincze Lajos elnök, Gál Sándor (Kassa) társelnök, Nagy Károly (Edison USA) társelnök, Pomogáts Béla (Budapest) társelnök

Ahogy látható, a nyilatkozatok sora tovább nőtt, együtt azzal a bizonytalansági tényezővel, hogy a deklaráltakat miként lehet majd megvalósítani. Lőrincze Lajos közel tíz oldalas összefoglalója a Kecskemét utáni helyzetet és az AK gondjait jól tükrözi. Ám valós megoldásra nincs se elképzelése, se javaslata. Lényegében – s ez már Kecskeméten is szóba került – az egyik alapkérdés az volt, hogy az AK a MAVASZ keretin belül tevékenykedjen, vagy váljon el a Világszövetségtől, s alakuljon át önálló szervezetté? Mindkét változatnak voltak hívei és ellenzői. Kezdetben magam is azokkal tartottam, akik a Világszövetséggel együttműködve véltem megvalósítani a többször is megismételt és hangsúlyozott terveinket. Azonban később kiderült, hogy a Világszövetség a saját vállalásait is csak üggyelbajjal tudja teljesíteni. A tervek valóra váltásának a következő akadálya, s erre Lőrincze Lajos is utalt az említett írásában, az, hogy *„Az AK hazai állandó munkatársaitól – sokirányú tudományos és társadalmi munkája mellett – aligha lehetne elvárni, hogy ezt a nagy felelősséggel járó feladatot elvállalják.”* Azonban ez csak részben elfogadató érv, hiszen a „határon túliak”– ide értve a teljes nyugati magyar diaszpórát is – már csak a távolságok miatt sem vállalhattak nagyobb hányadot a hazaiaknál. Ezen kívül volt ennél sokkal súlyosabb gond is: a tervek megvalósításához szilárd anyagi hátország is kellet volna. A MAVASZ éves költségvetéséből – már ha volt ilyen – legfeljebb az adminisztrációra futotta. Tapasztalatból tudtam, hogy például a Somodi Országos Ifjúsági Tábor megszervezése sok ezer koronába került. Vagy a Fábry Napok, amikor közel száz hallgatónak kellett teljes ellátást biztosítani Kassán. És természetesen az előadóknak is!

Ahogy korábban is említettem már, ez a tanácskozás az 1992-re tervezett Esztergomi Konferencia jegyében zajlott. Odáig eljutottunk, hogy az AK szervezeti felépítése — elnökség, választmány — részben megtörtént. Ami ebből a szervezeti struktúrából hiányzott, az a területi- és a helyi szerveződést jelenti, jelentette. Nem részletezem, mert felesleges. Az esztergomi és az egri két konferencia táján kiderült számomra, hogy önálló rendezvények megtartására alig is vagyunk képesek. Ami később gyakorlattá vált, az zömmel a „társrendezői” rovatba sorolható. Jelen voltuk Kolozsváron, Lendván, Kassán és más városokban, rendezvényeken, tartottunk előadásokat, de végső soron a négyévenként rendezett Anyanyelvi Konferencián kívül elég sovány a leltár.

Ebben az időben azonban egyéb gondok is jelentkeztek. Többen ,s egyre nyomatékosabban követelték, hogy az AK váljék önálló szervezetté. Lőrincze Lajos ezzel szemben ezt írta: *„A lehetőségeket áttekintve végül is azt kell mondanom, hogy az Anyanyelvi Konferenciának ma nem látok megfelelőbb szervezeti keretet, mint a Magyarok Világszövetsége.”*

Ezt az együttműködést azonban csak nem sikerült megoldanunk, annak ellenére, hogy több megbeszélést, egyeztetést tartottunk. Erről most már csak annyit , hogy a viták oda vezettek, hogy – zömmel a nyugati magyar szórványban lévők határozott véleménye szerint – az AK-nak önálló szervezet keretei között kell a továbbiakban dolgoznia!

Lényegében az Esztergomi Konferencia ezt a kérdést egyértelművé tette! Kimondta, hogy „Az Anyanyelvi Konferencia – A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – független egyesület.”

A társaság a névváltoztatást Nagy Károly társelnök (USA) javaslatára fogadta el Esztergomban 1992. augusztus 15-én. Ezen a jelentős tanácskozáson elkészült néhány fontos alapokmány is. Azokat a fontosságuk szerint, részben, vagy egészben ide másolom.

Az elnöki tisztségéről leköszönő Lőrincze Lajos múlhatatlan értékű vállalását megköszönve, a Konferencia Pomogáts Bélára ruházta át az elnöki teendőket. Társelnöki tisztségemben engem is megerősítettek.

szél-járás2017-4.p65 71 2017.12.04., 17:22

Az Anyanyelvi konferencia – A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága
A l a p í t ó l e v e l e

Az Anyanyelvi Konferencia – A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága független egyesület, amely a világ bármely részében – különösen a kisebbségben – élő magyarság magyar anyanyelvének, kultúrájának megtartását, művelését, fejlesztését szolgálja.

Feladatait elsősorban kulturális és pedagógiai tevékenysége által végzi. Ennek a tevékenységnek a körébe tartoznak az időszaki tanácskozások és konferenciák, az oktatási és kulturális gyermek- és ifjúsági táborok és tanfolyamok, a diákcsere-mozgalom, a pedagógusok, könyvtárosok, levéltárosok, újságírók és a nemzeti kultúra fenntartását és továbbadását szolgáló más szakemberek képzését, továbbképzését elősegítő tanfolyamok és találkozók, szakelőadók kiküldésének és cseréjének megszervezése, továbbá tankönyvek és más kiadványok, valamint a Nyelvünk és Kultúránk című negyedéves folyóirat megjelentetése. Feladatának tekinti a céljainak megfelelő tájékoztatást, valamint a magyar anyanyelv és kultúra megtartását és művelését, mint alapvető egyéni és kollektív emberi jogot védő tevékenységet is.

Az Anyanyelvi Konferencia együttműködik minden olyan hazai és határokon túli társadalmi, kulturális, tudományos, egyházi és ifjúsági szervezettel és intézménnyel, amely a magyarság nemzeti értékeinek, nyelvének és kultúrájának védelmét és fejlesztését tekinti feladatának, vagy azt támogatja.

Az Anyanyelv Konferencia abban a meggyőződésben vállalja feladatait, hogy a világ minden részében élő magyarság lelki és szellemei egységének helyreállítását, magyar nemzeti tudatának fejlődést szolgálja. Törekvéseiben a nemzet iránt érzett és vállalt felelőssége vezérli.

Esztergom 1992. augusztus 15.

Az esztergomi tanácskozás legfontosabb dokumentuma – a Világszövetségtől való különválás és a névváltás mellett – az ott és akkor elfogadott Alapszabály volt. Én ugyan „ideiglenesnek” tekintettem, de egy lehetséges alapvetést deklarált a Társaság jogállásáról, az AK szerveiről: tagság, közgyűlés (konferencia), választmány, elnökség, az elnök és a társelnökök feladat- és jogköre. Nemkülönben a Társaság gazdálkodásáról. A Záró-rendelkezés szerint: *„A társadalmi szervezet neve: Anyanyelvi konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága. Székhelye: 1068 Budapest, Benczúr utca 15.”*

Esztergom 1992. augusztus 15.

Az AK 1992. augusztusban tartott konferenciája az alábbi zárónyilatkozattal fogadta el:

A VII. Anyanyelvi Konferencia zárónyilatkozata

Az anyanyelvi mozgalom, amely 1970 óta végzi munkáját a magyarság kulturális egységének és összefogásának szolgálatában, 1992. augusztus 12-e és 16-a között Esztergomban rendezett találkozóján létrehozta az Anyanyelvi Konferencia — A magyar Nyelv és kultúra Nemzetközi Társasága elnevezésű egyesületet.

Társaságunk a magyar alkotmányosság alapján, mint szabad polgárok egyesülete kívánja végezni további munkáját. Továbbra is az Anyanyelvi Konferenciák hagyományaira, értékeire és eredményeire támaszkodik, egyszersmind a visszaszerzett nemzeti függetlenség és polgári szabadság nagyobb lehetőségeit igénybe véve szélesebb területen és módszeresebb munkával kíván tevékenykedni. Továbbra is a magyarság anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti tudatának és összefogásának szolgálata szabja meg feladatait.

Ennek a feladatnak az elvégzésében együtt kíván működni a Magyarok Világszövetségével és más

szél-járás2017-4.p65 72 2017.12.04., 17:22

azonos célú egyesületekkel Magyarországon és külföldön egyaránt. Abban a meggyőződésben kívánja küldetését betölteni, hogy a világ minden részében élő magyarság szellemi és lelki egységének helyreállítását, magyar nemzeti tudatának védelmét és fejlesztését kell szolgálnia. Törekvéseiben a nemzet iránti érzett és vállalt felelőssége vezérli.

Esztergom, 1992. augusztus 16.

Itt tartottunk 1992. második felében. A főbb gondokat azonban az önállóvá válás nem oldotta meg. A Világszövetséggel csak nem tudtunk zöld ágra vergődni. Inkább folyamatosan növekedtek az együttműködés akadályai. Több együttműködési tervezet látott napvilágot, de a két fő kérdésre – az irodahelyiség és az anyagiak biztosítása – konkrét és megnyugtató választ nem találtunk. Az AK-nak nem volt saját költségvetése, s hogy a Világszövetség miből gazdálkodott, milyenek voltak az AK támogatására fordítható eszközei, arról fogalmam se volt. De egy „feljegyzés", amit Pomogáts Béla elnökünk kapott, abban azt olvastam, hogy *„az MAVSZ-tól kapott magas bérleti ajánlat ismeretében – írja Komlós Attila ügyvezető elnök – elkezdtem olyan irodalehetőség után kutatni, amely jó megoldást jelentene számukra."* De más bajok is mutatkoztak a Benczúr utcában. Egy következő együttműködési tervezetben már egyebek mellet ez áll: *„A MNyKNT(AK) maga gondoskodik működésének fenntartásáról, azaz munkatársainak béréről, illetve tiszteletdíjáról, infrastruktúrájának működtetéséről, a működésével kapcsolatos postai, telefon, telefax és egyéb költségeiről. Az AK nem fizet bért az iroda után, csupán a méltányos rezsiköltségeket (fűtés, takarítás) köteles megtéríteni."* Ha pedig mindezt teljesítettük, akkor, *„Az AK anyagilag támogatja a MVSz határon túli kulturális programjait."*

Végül is albérletbe kerültünk, s néhány évig az elnökségi ülésekre a Nádorfejérvári úton lévő irodában tartottuk a Benczúr utca helyett. A változás egyben – akkor úgy éreztem – az AK társadalmi „megbecsülését" is jelezte és jelentette.

Ebben az „új helyzetben" készültünk az AK VIII. konferenciájára, amelyre 1996 augusztus 12-15-e között szándékoztunk megtartani. Ennek a konferenciának az egyik feladata volt a már Esztergomban ideiglenesen elfogadott Alapszabály mellet előkészíteni és elfogadni a Társaság egyéb Alapokmányait. Ez meg is történt. Az Alapítólevelet változatlan formában hagytuk jóvá Egerben 1966. augusztus 12-én. Az Alapokmány II. része az Alapszabályt véglegesíti. Rendelkezik az AK tagjairól, a tagság megszűnéséről, a tagok jogairól... Az AK szervezeteiről, a választmány és az elnökség összetételéről, faladatairól... Meghatározza az elnök, az ügyvezető elnök és a társelnökök feladatait. Rögzíti a társaság gazdálkodását és a társaság megszűnését is.

Nekem az egri tanácsozásra, az elnökség megbízásából, egy aktuális bevezető előadást kellett készítenem az előttünk álló föladatokról, illetve azokról a szándékokról, amelyek megvalósítását fontosnak találtuk akkor. A magam részéről a következő eseményekre-gondokra igyekeztem a figyelmet ráterelni, s írásom fölé ezt a címet írtam:

AMI A REMÉNYT ÉLTETI

Nem minden nemzedéket részesített az idő és a szerencse abban, hogy a honfoglalás kerek évfordulóján visszatekinthessen történelmünk évszázadaira. Nekünk ma és itt megadta az idő és a sors, hogy együtt és egyszerre két nagy történelmi eseményre is emlékezhessünk. A legnagyobb és az első, természetesen a honfoglalás millecentenáriuma, amely kárpát-medencei jelenlétünk, államiságunk és európaiságunk történelmi alapja. A másik ünnepelnivalónk pedig a magyar oktatásügy ezeréves, milléneumi ténye. Ha az ezerszázadik évfordulót a haza birtokbavételének valósága jelenti, akkor a magyar oktatásügy ezer évét én a szellemi honfoglalásnak mondanám, s a kettőt együtt a magyar nemzet géniuszának.

szél-járás2017-4.p65 73 2017.12.04., 17:22

Mert haza nélkül nincs szellem és szellem nélkül elvész a haza. Ezért azt hiszem, hogy a szellemi honfoglalás a történelmi honfoglalás sugárzó tényével egy magasságba emelendő. Mert a kettőben van együtt az anyaföld és az anyanyelv megőrző folytonossága.

Most, amikor megemlékezünk ezekről az évszázadokról, európai jelenlétünk felemelő, vagy gyötrelmes idejéről, magyarságunk vállalt osztályrészéről, amikor ok volna az ünneplésre, s nem is kevés, úgy találom, hogy a Kárpát-medence magyarsága lehajtott fejjel él, elvesztette az ünnepre való hajlamot. A huszadiki század történelme, a trianoni erőszaktevés óta folyamatosan darabolják és pusztítják nemzetünket. Milliók sorsa lett a kivetettség, az emigráció, a kisebbségi megaláztatás, a kisemmizettség. S ebben a kisemmizettségben a nemzetállami gátlástalan diktatúrák embertelensége, a lakosságcserék, a deportációk, a jogfosztottság máig érő – ma is élő! – traumáival kell együtt élnünk.

Régóta tudom, hogy a világ történelmének mozgásában a kis népek sorsa, léte alig porszemnyi. Ugyanakkor azt is tudom, hogy e porszemnyi lét a mi számunkra a teljességet jelenti. Anyanyelvünket, családunkat, munkánkat, iskoláinkat, gyermekeink és unokáink jövőjét. Ezért mindazt, ami ebből a mi legsajátabb tulajdonunk, védeni kell és minden áron! Nem lehet, nem szabad meghátrálnunk a hatalom vak és elbutult erőszaktevései előtt. Nem szabad elfogadnunk azt az igyekezetet, amely az alsóbbrendűségi érzést szeretné belénk oltani. Nem lehet, nem szabad elfogadnunk, hogy a trianoni határok, csonkoltságunk a térképekről a tudatunkba kerüljenek. Meg kell védenünk önmagunkat, az ezer éves történelmet és kultúrát, magyarságunk mindenkori attribútumait, mindazon elorozhatatlan értékeinket, amelyek az európai nemzetekkel egyenlőkké tettek bennünket.

Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a harmadik évezredbe lépő emberiség valamiféle abszurd globalizáció irányába tart, bárha erről vajmi kevés szó esik. Ebben a globalizációs mozgásban egyetlen alapkérdésre kell választ találni korunk emberének: miként őrizhető meg földünkön az élet? Ugyanis mára már egyértelművé vált, hogy ha az "emberi civilizáció" a következő évezredben is a huszadik századi tempóval pusztítja mindazt, ami a földi létezéshez szükséges, akkor esetleg dédunokáink számára már nem biztos, hogy lesz elegendő művelhető mezőgazdasági terület, s megtörténhet az is, hogy elfogy az oxigén. Ez a „lehetséges globalizáció" egyik jelen idejű mozgásiránya. Ha ez válik döntővé, akkor az olyan kicsiségek, mint a nemzet, a nyelv, a kultúra, harmadrendű, elhanyagolható feleslegként jelennek majd meg. Hogy ötven, vagy nyolcvan év múltával, az lényegtelen kérdés, mert az emberidő és a mindenség-idő között nagy a különbség. Ami a mi számunkra egy-két emberöltő, az a mindenség-időben nem is érzékelhető pillanat-töredék.

Ha mindezt az értelmünkkel tudjuk, ha erre a veszedelemre és lehetőségre korunk legnagyobb tudósai figyelmeztetnek, akkor egy nemzet – bármelyiké a földön – nyelvi és kulturális állapotának a vizsgálata nem tűnik-e – elnézést a kifejezésért – hóbortosságnak?

Bizony mondom, hogy annak tűnhet! Ennek ellenére, vagy éppen ezért kell – fokozott figyelemmel és fegyelemmel – megvizsgálni kultúránk és anyanyelvünk állapotát. Az ok roppant egyszerű és világos: a teljes globalizáció ellen csak úgy és az által védekezhetünk, ha a történésekre pontos fogalmaink lesznek. Tudom, természetesen, hogy ez így túlságosan is általános, elvont, s jókora távolságra van jelenünk napi gondjaitól. De mégsem tehetünk úgy, mintha ez lenne, amaz meg nem.

Amiként azt valahányan tapasztaljuk, az említett globalizációval párhuzamosan zajlik még számos hasonló folyamat. Ezek egyike a kulturális és nyelvi globalizáció, amelynek erejét és hatását több, mint fél évszázada a saját bőrünkön érezzük-tapasztaljuk. Ha most eltekintünk a korábbi russzofil igyekezettől és a jelenleg divatban lévő anglomániától, a mi számunkra ott marad, s nem kis gondokat görgetve maga előtt, a magyar nyelv és kultúra trianonizációja.Ez nem jelent se többet, se kevesebbet, minthogy a mai magyar nyelv és kultúra – ha a volt jugoszláv térség felosztását is ide számolom –, csak itt a Kárpát-medencében vagy tíz ország határai között él – pontosabban: nyomorog, tengődik-vergődik, különböző

szél-járás2017-4.p65 74 2017.12.04., 17:22

tiltások és embertelen törvények kalodájába zártan. S akkor még a nyugati és a keleti szórványok anyanyelvét és kulturális lehetőségeit nem is említettem.

Ha a magyarság nyelvi és kulturális gondjait, annak helyzetét és lehetséges életterét erről az oldalról közelítjük meg, akkor óhatatlanul elénk mered a kérdés: hány magyar nyelv és kultúra van ma a világon?!

Egy – következhetne a határozott válasz. S ez igazis lenne. De, ha azt mondom, hogy számos, arra is rá kellene bólintani. Mert az is igaz lenne.

Azt hiszem, most, a közelgő ezredforduló előtt elsősorban erre a „trianonizált" nyelvi és kulturális állapotra kellene elsősorban figyelnünk, hogy azt, ami megóvható, azt óvjuk, lett légyen az a világ bármely táján is. Mert ami a széleken elvész, az a belső egésznek is hiányozni fog. S nem, csak a holnapi „majd"-ban. Mert már ma is hosszú hiánylistát készíthetnénk lemészárolt igéinkből és főneveinkből. S e folyamatban a legfőbb bajt nem abban látom, hogy ez-az elvész, kihull a nyelvből, — kihullottak fogalmak más időkben is –, hanem, hogy igéinkhez, főneveinkhez magunk válunk hűtlenekké! Magyarországon is, Szlovákiában is, a Kárpátalján is, meg Romániában is – vagy bárhol a világon. Hogy azt adjuk fel, vagy el, ami létezésünk teljességével egyenlő.

Másutt, más alkalommal már leírtam és el is mondtam, most csak újra ismétlem, hogy van három szavunk, amely e teljességet meghatározza. Az első az anyaöl, a második az anyaföld, s a harmadik az anyanyelv. Az első az életet adó, az életre nevelő, a második az életünk, a munkánk színtere, s majdani nyugvóhelyünk is. S ami a kettőt egybefogja: az anyanyelv.

Azt hiszem, hogy ezt az anya szavunkkal egybekapcsolt egészet kell megőriznünk a következő nemzedékek számára. Azért tartom ezt mindenekelőttinek, mert amíg lesz magyar nyelv, lesz magyarság is. Ebből következik, hogy a nyelvvesztés a nemzet elvesztését jelenti.

Mindezt annak a keserves tudásnak és tapasztalatnak a nyomán mondom, amelyre az elmúlt évtizedek két- vagy többnyelvű hétköznapjai figyelmeztetnek, s nem is akármilyen üstökös-csóvával.

Az a közösség, amelyben felnőttem, gyermekkorom idején még nyelvileg érintetlen volt. Az "ízés és ózás" – játéknak is szép: „ízes ízés" – adta és adja a zenéjét, ritmusát. S mellé a képiséget, a tárgyak tiszteletét. Benne nőttem, természetes tulajdonommá vált, s a legszebb zenéjű szavunknak ma is ezt a szót tartom: *ídesanyám.* Így, hosszú í-vel. Mert igazán csak így "szíp." És, bármerre is forduljon a világ sora, tudom, hogy ezt a "szípet" semmilyen globalizáció, semmilyen trianonizáció nem irthatja ki belőlem, és – ez életi a reményt: *belőlünk*.

Ebből következtetve érzem úgy, hogy az új évezred küszöbén nemzeti stratégiánk középpontjába a szellemi Magyarország újjáformálását kell helyezni, azt ami elé sem erő, sem erőszak nem vonhat határokat. És ezt a szellemi Magyarországot a honfoglalás millecentenáriumi évében tizenöt millió magyar népesítheti be. Ez az, amit én a jövő reménységénk látok és hiszek, ez az, ami megújíthatja bennünk a kitartáshoz szükséges erőt, ez az, amivel szétszórtságunkban, megalázottságunkban is megőrizhetjük emberi máltóságunkat. Őrizzük magunkban ezt a szellemi Magyarországot!

(Vitaindító előadás a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia 1996. aug. 12-én rendezett tanácskozásán, Egerben).

Az egri tanácskozás lényegében véglegesítette, vagy pontosabban: lezárta a Társaság önállóvá válásának folyamatát. Természetesen annak minden kockázatával együtt. A legégetőbb feladat a gazdasági függetlenség, a működési költségek biztosítása volt. Ezért a Társaság megválasztott tisztségviselői úgy döntöttünk, hogy közösen levélben fordulunk a Magyar Országgyűléshez ez irányú segítségért. Tehát:

Az Anyanyelvi Konferencia levele a Magyar Országgyűléshez

A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága Egerben 1996. augusztus 12-15. között megtar-

szél-járás2017-4.p65 75 2017.12.04., 17:22

tott VIII. Anyanyelvi Konferenciáján, amely három világrész magyar tanárait, íróit, tudósait, kulturális munkásait gyűjtötte össze, elhatározta, hogy nyílt levélben fordul a Magyar Országgyűléshez. Megbizonyosodtunk ugyanis arról, hogy Magyarország Parlamentje máig sem ismerte fel kellő mértékben, hogy mit jelent ez a Kodály Zoltán, Illyés Gyula, Bárczi Géze, Lőrincze Lajos által 1970-ben kezdeményezett, 1992-től (az esztergomi VII. Anyanyelvi Konferenciától számítva) önálló jogi személyiséget nyert, a magyar nyelv és kultúra egészére kiterjedő szervezet. A Magyarországon, a Kárpát-medencében és a nyugati világban tömbökben szigetekben és szórványokban élő magyarság nyelvi jogainak védelmét, iskolaügyét, kulturális szervezeteit, írott és elektronikus sajtóját, irodalmát és színházát egyaránt felvállaló Társaság – amely a British Council, vagy a Goethe Institut mintájára nemzetközi jelleggel kíván működni – csakis intézményesült formában teljesítheti nagy horderejű, állami művelődési politikát, kötelességvállalást teljesítő tehermentesítő feladatait. Ehhez pedig meggyőződésünk szerint mindenekelőtt a Magyar Országgyűlésnek kell megteremtene az anyagi feltételeket. Ez nem ajándék, nem alkalomszerűen hol megadott, hol megtagadott támogatási tételnek kell lennie. Magyarország számára a magyar nyelv és a magyar kultúra nem lehet másodlagos, ez létkérdés – állampolgárai s az egész magyar nemzet jelenének és jövőjének az ügye.

Ennek végiggondolását, s megfelelő következtetések levonását kérjük a Magyar Országgyűlés tagjaitól, pártállástó függetlenül.

Eger,1996. augusztus 15.

Pomogáts Béla elnök, Komlós Attila, ügyvezető elnök, Gál Sándor (Kassa) Kántor Lajos (Kolozsvár), Lázár Oszkár (Svédország), Nagy Károly (USA) társelnökök, Kolczonay Katalin, alelnök

Nem vagyok biztos benne, hogy a Parlament e beadványunk hatására adott támogatást, de az tény, hogy 1999-ben – amiként Pomogáts Béla egyik elnöki beszámolójában megjegyzi – *„az eddigi információk szerint 40 millió forintot terveznek a Nemzeti Örökség Minisztériuma részéről, ami azt jelenti, hogy a Társaság az eddigi színvonalon tudja a jövő évben folytatni a munkát.”*

Abban az időben ez igen sok pénz volt, s ebből következett, hogy az egyik elnökségi ülésen javasoltam, hogy vásároljunk az AK számára egy méltó irodát. Javaslatomat az elnökség elfogadta, s nem sokkal később ügyvezető elnökünk, Komlós Attila ez ügyben eredményesen járt el, s az albérletet egy korszerűen berendezett iroda váltotta fel a Rákóczi út 38. I. em. 2-ben.

Később határozat született arról is, hogy az állami támogatást három felé osztjuk: 1. a bérek s a rezsiköltségek, 2. a magyarországi rendezvények szervezésére és támogatására, 3. a határon túli magyar rendezvények támogatására. Ami egy ideig működött is, ám később a határon túli magyar rendezvények támogatása lassan elapadt.

Még ezeket az eseményeket megelőzően 1998. december 16-án elnökségi ülést tartottunk Budapesten az Agro Hotelben, majd a következő napon ugyanazon a helyszínen egy konferencia következett „A schengeni döntés utáni magyar-magyar kulturális kapcsolattartás” címmel.

Ezen a konferencián több aktuális előadás hangzott el. Egyebek mellett “A schengeni egyezmény nemzetközi jogi előzményei, létrejöttének körülményei.”(Kováts Péter), “Úton az Európai Unió közős jogalkotása felé (Beck András), *„Mennyiben és kinek jelent biztonságot a közös Európában, a keletre tolt schengeni határ”*.

Egy – az Írószövetség székházában tartott – tanácskozásról is említést kell tennem a Schengeni egyezmény okán, amelynek aktualitása kikerülhetetlenek mutatkozott. S ez nem volt egyéb, mint anyanyelvünk gondozása szórványban. Elsősorban a nyugati térségben jelentkeztek abban az időben komoly gondok, ahol *„folyamatosan szűnnek meg a magyar iskolák, olvadnak be a magyar tömbök.” Az USA-ban, Kanadában, Dél-Amerikában, ahol korábban nagy létszámú magyar kolóniák éltek, mostan-*

szél-járás2017-4.p65 76 2017.12.04., 17:22

ra asszimilálódtak, s ahol az anyanyelv megtartása komoly nehézségekkel jár.”

Az is kiderült, hogy a környező országokban élő magyarság jelentős hányada is szórványnak tekinthető, s a huszadik század végére mintegy két millió magyar került ilyen rendkívüli kiszolgáltatott helyzetbe. Aminek következtében e szórványtérségekben egy generáció múltán az ott élő magyarok nyelve már nem a magyar lesz.

A tanácskozás legfontosabb kérdése a megmaradt feljegyzések szerint az alábbi volt: *„Hajlandó-e az óhaza a szórvány magyarság problémáját felvállalni államilag, intézményesen. Megállapítja azt is, hogy ma már nem működik a régi forma, amikor szórvány az óhaza ellenében erősödött.”*

Annyi idő eltelte után mára világossá vált, hogy az akkori felvetések megoldatlanok maradtak, s az asszimilációs folyamatok – schengen ellenére – arányaikban megsokszorozódtak. Azonban ennek összefoglalása nem a jelen emlékezés feladata, mert-hisz a létező biológiai korlátok határt szabnak minden napomnak. Vagyis itt és most az AK következő, IX. konferenciájának előkészítésének az idejében vagyunk. Amint az ismeretes, az AK Lőrincze Lajos kezdeményezésére az 1960-as években indult, s négyévenként tartott egy „közgyűlést” – Anyanyelvi Konferenciát, amelyek az egyetemes magyarság szempontjából kiemelkedő események voltak. Két alkalommal Budapesten – 1970, 1981), továbbá – Debrecenben, Szombathelyen, Pécsen, Veszprémben, Kecskeméten – erre a találkozóra kaptam az első meghívást –, s ezt követte Esztergom, a már korábban leírt önállóvá válással, s végül Eger zárta ezt a sort.

Amikor a IX. konferencia megrendezésnek is elérkezett az ideje, az európai változások lehetővé ették, hogy ezt a tanácskozást valamelyik határon túli magyar régióban tartsuk meg. Ma is jól emlékszem arra az elnökségi ülésre, amelyen Ábrám Noémi Marosvásárhelyt javasolta a konferencia színhelyéül, s ezt a javaslatot az elnökség elfogadta. Ez azt jelentette, hogy a következő, IX. Anyanyelvi Konferenciát a Társaság történetében első alkalommal nem Magyarországon, hanem Romániában, Marosvásárhelyen tartja, 2000. augusztusában.

Akkor és ott ezt a tényt különösen fontosnak éreztem, hiszen olyan áttörésnek véltem, amely a későbbiekben más irányban is folytatható lehet. Az is e döntés jelentőségét emelte, hogy a millenniumi megemlékezések sorában ez lehet az egyik legtágasabb kulturális esemény, s ha jelképesen is, de jelzi a közös, történelmi folytonosságot, az együvé tartozást.

Ábrám Noémi és Gálfalvi György eredményesen tárgyalt Marosvásárhely polgármesterével, aki levelében megerősítette a konferencia közös rendezését: *„Örömmel vettem tudomásul — írja —, hogy 2000. augusztusában megrendezendő IX. Anyanyelvi Konferencia színhelyéül városunkat, Marosvásárhelyt választották. A konferencia városunkban történő megrendezéséhez elvi belegyezésünket adjuk és a szervezés általunk felvállalt részéért felelősséget vállalunk.*

Javasolni fogom, hogy a konferenciát a városi tanács iktassa be a 2000-ik évet ünneplő rendezvények közé. Fodor Imre, polgármester.”

Mindezt egy közös megbeszélés követte Marosvásárhelyen, amelyen megállapodtak abban, hogy a marosvásárhelyi szervezőbizottság vezetője Gálfalvi György lesz, az elszállásolással és az étkeztetéssel foglalkozó szervező pedig Ábrám Noémi. Meg kellett oldani hozzávetőlegesen 300 ember elhelyezését, a plenáris ülés megrendezésére alkalmas helyiség és egyéb munkacsoportok tanácskozására alkalmas termeket.

A konferencia fő témája: Anyanyelvűség és nemzeti identitás az integrálódó Európában.

Az 1999. november 12-én tartott választmányi ülés ebből következően a következő év programjának a megvitatásával foglalkozott. Az Agro Hotelben tartott tanácskozáson a marosvásárhelyi konferencia dátumát véglegesítettük, miszerint azt 2000. augusztus 10-15. között tartjuk meg.

A fő témával kapcsolatos, abban az időben aktuális kérdéseket öt pontban foglaltuk össze: 1. Kon-

szél-járás2017-4.p65 77 2017.12.04., 17:22

tinensünk népeinek jóléti, politikai, gazdasági, kulturális fejlődésének esélyei egybe esnek az európai integrációs folyamat kibontakozásával és az Európai Unióban való kiteljesedésével. 2. Az anyanyelvhasználat és a sajátnak tudott nemzeti kultúra megélése minden európai nép alapvető emberi joga, amit valamennyi európai ország által aláírt és törvénybe iktatott nemzetközi dokumentumok is igazolnak. 3. Kontinensünk azon népei és társadalmai erősítik igazán azt az integrációs folyamatot és lesznek hatékonyan az Európai Unió társadalmi alkotóelemei, amelyek tudatosan felvállalják anyanyelvi és kulturális nemzeti önazonosságukat, mivel az integráció nem a különbözőségek elhalványulásának, hanem azok pozitív társadalmi hajtóerővé való folyamatának az összegzése. 4. A Kárpát medence magyar nyelv és kultúra ápolása, nemzeti kisebbségekbe való tudatos megélése tehát az összeurópai integráció egyik fontos alkotóelem. 5. Mindezek a megfontolások gyakorlati tennivalókat vonnak maguk után, az anyanyelvhasználat és a kulturális élet széles területén.

Amint látható, lényegében a marosvásárhelyi tanácskozás sínre került, s az előkészületek rendben folytatódtak. Azonban eközben azt tapasztaltam, hogy olyan, nem várt változások is mutatkoztak, amelyekre korábban nem számítottunk. Tanácskozásaink, rendezvényeik szervezése közben azt láttam, hogy a nyugati magyar szórványból egyre kevesebben és egyre ritkábban érkeznek az AK tagjai ezekre a rendezvényekre. Ez egyként vonatkozik azokra, akik a Társaság elnökségében, vagy a választmányban vállaltak tisztséget, s azokra még inkább, akik "csak" tagjai voltak az AK-nak. A marosvásárhelyi tanácskozás előkészítésekor erre a tényre, ahogy az előbb is említettem, nem igen figyeltem oda. Akkor még valójában amolyan átmenetnek véltem, amelyet a nyugati magyarság második, vagy harmadik nemzedéke folyamatosan kiegyenlít majd.

A marosvásárhelyi tanácskozáson döbbentem rá, hogy nagyon komoly válság elébe nézünk, amelyet ha nem tudunk kezelni és megoldani, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága pár éven belül egy budapesti hivatallá mumifikálódhat. A nyugati magyarság elfogy, a kisebbségben lévők pedig szórványba kerülnek, jobb esetben elszigetesednek.

És létre jön a Kárpát-medencei magyar „gulagok" sora! És ma – ezt tapasztalatból mondom – az Európai Unió liberális ringyókratái mindmáig semmit se tudtak – tudnak – változtatni: megtörtént! Csak itt Szlovákiában több százezer a magyarság veszteség.

Röviden: az AK társelnökeként Marosvásárhelyen egy feladatom volt, levezetni az alapszabály módosítását. Erre azért volt szükség, mert az érvényes alapszabály nem tartalmazta az ügyvezető elnöki státuszt, egyrészt, másrészt az európai változások által hozott, nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó törvényeket is egyeztetni kellett.

Így lett akkor és ott Komlós Attila ügyvezetői elnök az Alapszabály szerint is!

Ezeket a veszteségeket valójában akkor éltem meg igazán, amikor az USA-ban jártam1994-ben, hiszen a fogyatkozás a kéthónapos utazás során szinte a szemem előtt zajlott, s amiről "Két óceán között" című útinaplómban több helyen is írtam. Tényként kellett elkönyvelnem, hogy a nemzedékváltással legtöbb esetben bekövetkezett a nyelv-váltás is. És lettek az „amerikai magyarokból" „magyar amerikaiak."

És a kettő nem ugyanaz!

Megszűntek például a hétvégi magyar iskolák, a korábban működő különböző magyar egyesületek is lassan megszűntek. *„Valamikor úgy tudtam – áll az úti jegyzeteim Clevelend-i fejezetébe –, hogy Budapest után Clevelend a legnagyobb magyar város, amivel arra utaltak, hogy a század elején kitántorgó milliónyi magyar közül vagy háromszázezren ebben a városban telepedtek le. (...) A százados fogyatkozás ezt az epitetont folyamatosan felszámolta."* Holott az akkoriak Kossuthnak is állítottak szobrot, s volt e közösségnek több mint hatvan hold saját birtoka, rajta focipálya és – igen! – rangos focicsapata, meg rádióadója is. Mindez az AK amerikai tagjainak elmaradozását is egyre fokozottam mértékben

szél-járás2017-4.p65 78 2017.12.04., 17:22

mutatta meg. Volt, aki még évente hazalátogatott, volt aki, ereje és anyagi lehetősége folytán még ennyit sem engedhetett meg magának.

A nyugat-európai magyarok ebből a szempontból kedvezőbb helyzetben voltak – itt a távolságok elviselhetőbbek. Olaszországból, Franciaországból, vagy Németországból Budapest elérhetőbb volt. Ennek ellenére ezekből a térségekből is egyre kevesebben vettek részt az AK munkájában és a rendezvényeken.

Mindezt az tetézte, hogy – bár ekkor már méltányos állami támogatást is kapott az AK – annak zöme nem a rendezvényekre, hanem az adminisztrációra lett felhasználva. Holott volt egy korábbi elnökségi határozat, mi szerint – ahogy ezt már korábban is jelezem – e támogatást három részre osztjuk: 1 bérek és az iroda rezsiköltségei, 2 magyarországi rendezvények, 3 határon túli rendezvények. Nos, amikor a 2003-as „Szakmai beszámolót" átlapoztam, azt tapasztaltam, hogy „önálló saját programunk" alig akadt,s azok jelentős része is zömmel a „határokon túl" zajlott, vagyis azokon lényegében mi „társszervezők" voltunk. Aminek a fele se igaz. Lévén abban az időben a CSEMADOK Kassa-vidéki JB elnöke a járásban zajló különböző rendezvényeket a Járási Bizottság tervezte és valósította meg, ide értve az anyagiakat is. Nos a 2003-as beszámoló azt így prezentálja a 13-as tételben: XXXIII. Fábry Napok (társszervező: Csemadok) Kassa (Szlovákia), 2003. október 24-26. Ugyanez vonatkozik a Galántaiak által szervezett Anyanyelvi Napokra is. A beszámoló 18 így elkönyvelt rendezvényt tartalmaz. Ebből azonban csupán az és annyi az igaz, hogy e rendezvényeken az AK elnökségéből valaki jelen volt. A gyakorlatban ez azt jelentett, hogy mi Kassán megszerveztük a XXXIII. Fábry Zoltán Irodalmi és Kulturális Napokat, s a rendezvényre felkértem egy előadás megtartására elnökünket, Pomogáts Bélát. És mindig örültem annak, hogy egy-egy előadásával, – évtizedeken át – gazdagította rendezvényünket. A lényeg az, hogy nem voltunk a Fábry Napok t á r s r e n d e z ő i, mi voltunk a mindenkori *rendezői és szervezői!* Ez az apró stilisztikai csúsztatás az AK ügyvezető elnökének a találmánya. Még a Jászói Nyári Szabad-egyetemnek is – ebből következően – csak társrendezői voltunk. Holott azt én találtam ki, s a Csemadok Járási Bizottsága elnökségével és választmányával együtt szerveztük meg, s tartottuk életben mindmostanáig.

Amikor eljutottam idáig, akkor kezdtem gyanakodni, hogy a mi kitűnően berendezett és működő irodánk az elnökség döntéseit nem mindig tartja magára nézve kötelezőnek. Ezt követően a legközelebbi elnökségi ülésen, már a Komáromba tervezett esedékes konferencia előkészítésének idején rákérdeztem ennek a kisded csúsztatásnak a mikéntjére, amikor ügyvezető elnökük egy sajtótájékoztató megtartását javasolta.

Kiderült eközben, hogy az AK-nak mindössze már csak 106 tagja van. „Ha a sajtótájékoztatón ez kiderül, s mellé az is, hogy társaságunk milyen nagyvonalú anyagi állami támogatásban részesül, darabokra szedik az Anyanyelvi Konferenciát." A sajtótájékoztató „természetesen" elmaradt. Amikor pedig átlapoztam a tájékoztató gazdasági részét, egyértelművé vált számomra, hogy az AK egy egészen jól működő magánvállalkozássá változott.

Mivel határozat született arról, hogy Marosvásárhely után nálunk, Komáromba rendezzük meg a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaság következő konferenciáját, vállaltam, hogy elutazok diákkorom városába, s elkészítek egy lehetséges forgatókönyvet az ottaniakkal, s az ottani intézmények vezetőivel. Ezt el is végeztem, együtt a gazdasági lehetőségekkel, amelyek minden tekintetben kedvezőnek mutatkoztak. A záró-fogadást pedig szülőfalumban Búcson gondoltam megtartani .

Mindeközben egyre inkább megerősödött bennem az az elhatározás, hogy tovább nem vállalom a társelnöki tisztséget, ugyanis olyan helyzet alakult ki, amely számomra elfogadhatatlan volt. És elhatározásom okát, vagy okait Komáromban szándékoztam a konferencia elé tárni.

És Komáromban, amikor elérkezett az ideje az alábbi összefoglalóval vettem búcsút társelnöki szereplésemtől és az Anyanyelvi Konferenciától:

szél-járás2017-4.p65 79 2017.12.04., 17:22

Bizonyára észrevettétek, hogy több, mit 15 évnyi társelnökségemet követően, a következő időszakra nem vállaltam a társelnökségre való jelölést. E döntésem okairól szeretnélek nagyon röviden tájékoztatni benneteket.

Már tavaly, a novemberi választmányi ülésen tapasztaltam olyan jelenségeket, amelyek ellentétesek Társaságunk Alapítólevelével, amely egyben Alapszabályuk preambulája is. A december 5-i népszavazást megelőző ülésen a kettős állampolgársággal kapcsolatos vélemények komoly nézetkülönbségeket jeleztek. Ott és akkor nem értettem e jelenség okát. Később kiderült, hogy Társaságunk ügyvezető elnöke a magyar miniszterelnök tanácsadója lett. Vagyis azoknak az oldalára állt, akik a nemzet egységesítése helyett a trianoni diktátum véglegesítését erősítette meg. Ügyvezető elnökünk tanácsadói mivoltában nyilván egyetértett mindazzal, amit a kormányfő a határon túli magyarsággal kapcsolatban azokban a napokban világosan kifejtetett nemzetpolitikai elképzeléseiről. Ha Komlós Attila csupán egyet értett volna ezzel a „nemzetpolitikával", már akkor is megszegte volna Társaságunk Alapítólevelében megfogalmazott általános alapelveket. Azonban ügyvezető elnökként, tanácsadói minőségben politikai szerepet vállalt, ami szintén ellenkezik Társaságunk alapokmányával, amelyben ez áll: *"Társaságunk pártoktól független, politikai tevékenységet nem folytat, politikai szervezeteket, pártokat nem támogat és tőlük támogatást nem fogad el."* Az én értelmezésem szerint a miniszterelnöki tanácsadói tisztség egyértelműen egy párt iránti teljes elkötelezettséget jelent. Ha ez így van, márpedig így van, akkor ügyvezető elnökünk osztja, elfogadja és igenli a jelenlegi miniszterelnök nemzetpolitikáját. Ez a tény ismételten ellentétes Alapítólevelünkkel, amelyben ez olvasható: *„A Társaság abban a meggyőződésben vállalja feladatait, hogy a világ minden részében élő magyarság lelki és szellemi egységének helyreállítását, magyar nemzeti tudatának fejlődését szolgálja."* Ügyvezető elnökünk vállalt tanácsadói szerepe egyértelműen ellentétben áll Alapítólevelünk ezen szakaszával is.

A Marosvásárhely-i tanácskozás óta véglegesen megszűntek a korábban jól működő szekcióink, s a Társaság taglétszáma a tavalyi, novemberi választmányi ülés idejére 106 főre apadt. Azóta, „gyorsított tempóban" megtörtént tagtoborzás eredménye, hogy a világon jelenleg mintegy 160 tagja van Társaságunknak. Ezzel szemben társaságunk munkáját négy teljes állású és egy fél-állású munkaerő végzi. Vagyis megközelítően minden 30 tagra jut egy ügyintéző! Társaságunk működési célokra több, mint 37 millió forintot kapott a magyar államtól. Ennek több, mint a fele – huszonöt- és fél millió –, bérekre és ügyviteli költségekre fogy el. A maradék az általános költségek rovatba kerül, s ennek fele lényegében a Nyelvünk és Kultúránk megjelenését biztosítja. A két nyári ifjúsági táborra, saját rendezvényeinkre, a közös programokra már csak eloszthatatlanul csekélyke összegek maradnak.

Lényegében az elmúlt öt évben Társaságunk egyetlen jelentősebb saját programot sem tudott megvalósítani. Az ún. „közös programok" pedig a látszattevékenység statisztikájaként értelmezhetők.

Ha a fentieket összefogom, akkor világossá válik, hogy Társaságunk egy nagyon jól jövedelmező, politikailag elkötelezett magánvállalkozássá alakult át, amelynek ma már alig van köze az Alapítólevélben és az Alapszabályban megfogalmazott célokhoz. E tények alapján döntöttem úgy, hogy amíg nem térünk vissza az Anyanyelvi Konferencia küldetésének alapelveihez és gyakorlatához, nem vállalok szerepet a Komlós Atilla által irányított magánvállalkozás munkájában."

Aznap este még jelen voltam szülőfalumban Búcson, a Pincesoron nem régen épült új panzióban a borkóstolóval egybekötött zenés búcsúvacsorán.

Buzita 2016. március — augusztus

szél-járás2017-4.p65 80 2017.12.04., 17:22

Tápláló áldott forrás

Véget értek a Szenci Molnár Alber Napok

Immár 48 esztendeje megszokott esemény, hogy ősszel többnapos rendezvénysorozat keretében emlékeznek meg a CSEMADOK rendezésében Szenc jeles szülöttéről, Szenci Molnár Albertről. Ebben az esztendőben, a reformáció 500. emlékévében Magyarország határain belül és a határain kívül is sok rendezvény keretében sok helyen és sokszor idéztük fel alakját, méltattuk munkásságát.

1574-ben, amikor megszületett, Luther Márton (1483-1546) már közel negyven esztendeje, Kálvin János (1509-1564) pedig húsz esztendeje nem élt, ám tanításuk, szellemiségük bejárta egész Európát, és ebből a magyarok sem maradtak ki. *„Az Isten igéje villámlani kezdett”* – írta nagyon találóan Heltai Gáspár (Háló, 1570) – s valóban a XVI. század utolsó harmadára a *Biblia* üzenete sokféle formában hozzáférhetővé vált annak ellenére, hogy a teljes magyar bibliafordítás csak 1590-ben született meg Károlyi Gáspár és fordítótársai áldozatos munkájának köszönhetően.

Molnár Albert belföldi peregrinációja során Göncön volt éppen 1590 első hónapjaiban, és a *Vizsolyi Biblia* nyomdai munkálataiban - ahogyan ő írta – *„akkori gyermekségemben is részessé tött engemet az Istennek gondviselése. Holott az időben lábánál forganék az böcsületes embernek, Károli Gáspárnak, az gönci prédikátornak, aki fő igazgatója volt a kinyomtatásnak, és engem gyakorta a vizsolyi nyomtatóhelyben kiküldött az őtőle írott levelecskékkel.”* A 15 éves Molnár Albert ekkor még nem tudta, hogy nem sokkal később ő lesz ennek a monumentális alkotásnak az újrakiadója. 1608-ban Hanauban, majd 1612-ben Oppenheimben megjobbítva rendezte sajtó alá Károlyiék fordítását. Ezeknek a bibliakiadásainak köszönhető, hogy a *Vizsolyi Biblia* szövege állandósulni tudott, és a magyar nyelven értő protestáns hívők számára az isteni kinyilatkoztatás-lánc részévé vált, és még ma is. Károlyi Gáspár és Molnár Albert nyelvhasználata ugyanis a később kialakult, ma is használt irodalmi nyelvünk, vagyis a nyelvi sztenderd bölcsőjének, kiinduló, kezdeti szakaszának tekinthető. A magyar irodalmi nyelvünk alapja ugyanis az az abaúj-zemplém megyei nyelvjárás, amelyet Károlyi Gáspár, majd századokkal később Bessenyei György és a nyelvújító Kazinczy Ferenc beszélt. Ennek köszönhető, hogy XVI. századi irodalmunkat, a *Vizsolyi Bibliá*t, Szenci Molnár Albert zsoltárfordítását lényegében ma is értjük és élvezni tudjuk.

Ugyanakkor őneki köszönhetjük az első teljes magyar nyelvtan, valamint az első latin–magyar, majd azt követően latin-görög-magyar és magyar–latin szótár megszerkesztését is. És még nagyon sok olyan hiányt pótolt munkásságával, amellyel a hazai művelődés is fel tudott zárkózni a külföldi országokéhoz. Lefordította azokat a kálvinista istentiszteleteken és magánáhítatokon használt műveket, amelyeket megfelelő patrónus és megfelelő kapacitású nyomda hiányában a magyarság addig nélkülözni volt kénytelen. Ezzel akarta Magyarországot is részévé tenni a *Res publica Christiana*-nak, „a keresztény hívek seregének” – ahogyan ő fogalmazott.

Fordításai közül a *Psalterium Ungaricum*, a bibliai Dávid király Marot és Bčze által megverselt 150 zsoltárának a magyarra fordítása legjelentősebb munkája. Ezek az általa magyarított zsoltárénekek 410 év óta vasárnapról vasárnapra ma is felhangoznak a templomokban határinkon belül és kívül egyaránt, elkísérik a protestáns híveket születésüktől halálukig. Méltán írta Molnárról Szilágyi Domokos *Dávid unokája* című versében a következőket: „Dávidnak unokája, Marot Kelemennek / Fia, friss csermelyekül / Folynak körül szavaid – legyen áldott / A forrás – / Folyjék tovább mibennünk / Eleven álmod. / Folyjék tovább szavainkban, / Holtunkiglan. – Nem az, aki voltál, / De aki vagy: „azkit igírt” / A Szükség Istene: / Pengő, zsongó magyari Zsoltár, / Dávidnak unokája, Marot Kelemennek / Fia. / Tiszta szív örökkön akadt, / Ha fázott, ha lánggal égetett / Földi világunk.” (Vigadjatok és énekeljetek, akiknek vagyon tiszta szívetek. - XXXII. Zsoltár)

Molnár Albert egész életműve „áldott forrás”, amelyből ma is táplálkozunk: földiei itt, Szencen és minden magyar nyelven tudó honfitársunk a világon. Tiszta szívvel tápláljuk hát lelkünket ezután is ebből a forrásból bánatunkban és örömünkben egyaránt, és mindig elismerő és hálás szívvel gondoljunk Molnár Albertre!

Vásárhelyi Judit

szél-járás2017-4.p65 81 2017.12.04., 17:22

Életem állomásai – Münchenben

A müncheni Széchenyi Társaság meghívására az '56-os forradalom 61. évfordulójának előestéjén látogatott Münchenbe dr. Deák Ernő történész, a Bécsi Napló főszerkesztője, és Böröndi Lajos költő, szerkesztő, hogy a Bécsi Naplóról, 1956 örökségéről és Deák Ernő öméletrajzi kötetéről beszélgessen.

A müncheni katolikus karitas közösségi helyiségében mintegy félszáz érdeklődő ismerkedhetett meg a Bécsi Napló történetével, s szerkesztőjének kalandos, és küzdelmes életútjával. De szóba került Mosonmagyaróvár véres '56-ja is, s a szórványban élő magyarság helyzete.

A vendégek másnap ragyogó őszi napsütésben ismerkedhettek meg München nevezetességeivel, gyönyörű templomaival, a városházával, s a csodálatos nap a híres sörözőben, a Hofbrauhausban ért véget.

Múzeumi körkép

Mit jelent a kulturális javak és a szellemi kulturális örökség elemeinek tudományos, örökségvédelmi, oktatási és ismeretátadási céllal való gyűjtése, feldolgozása és közzététele a szlovákiai magyar múzeumokban 2017-ben? Erre a kérdésre adott választ a Museum Hungaricum című konferencia, mely idén októberben XIV. alkalommal került megrendezésre. A szlovákiai magyarság tárgyi emlékeiről szóló konferencia szokásosan a Fórum Intézetben, a Mátyusföldi Muzeológiai Társaság és a Galántai Honismereti Múzeum szervezésében valósult meg, az elhangzott előadások pedig a múzeumok aktuális tevékenységéről tájékoztattak, egy-egy fontosabb projektet kiemelve.

Az előadások érzésem szerint a jó értelembe vett tudományos ismeretterjesztő kategóriát jelentették, hiszen többségében olyan témákat jártak körül, olyan művészeket mutattak be az előadók, melyek a nagyközönség számára valószínűleg alig ismertek. Az első blokkban Uršula Ambrušová beszélt II. Rákóczi Ferenc lovasszobrának nem megvalósított terve Kassán a korabeli sajtó tükrében címmel, majd Elena Kuricová A kétnyelvűség és a háromnyelvűség használata a Pozsonyi Városi Múzeum műtárgyain címmel, L. Juhász Ilona pedig a komáromi emlékjelekről,

szél-járás2017-4.p65 82 2017.12.04., 17:22

végül Novák Margaréta a lévai Nőegylet története címmel mutatta be, hogy a lévai asszonyok a 19. század második felétől kezdődően milyen jótékonysági feladatokat láttak el. Milyen szervezett és komoly munkát végeztek elsősorban az árvaellátás terén. A délutáni blokkban egy-egy fontos felvidéki személyiség, művész munkásságát ismerhettük meg jobban: Kolár Angelika Sándy Gyula, Gaál Ida Bánsági Vince, Németh-Bozó Andrea pedig Gyurkovics Ferenc munkásságát ismertette. Csütörtöky József pedig Selye János életútjának felidézésével születésének 110. évfordulójára emlékeztetett. A szünetekben pedig az első világháború eseményeiről való tudásunk gazdagodhatott érdekes adalékokkal szenci katonák és családjaik személyes történelmén keresztül a Szenci Városi Múzeum roll up kiállításának köszönhetően.

A program zárásaként pedig az Ártatlan bűnösök – gömöriek a szovjet lágerekben című filmet vetítették. A nap végén pedig az új ismereteken túl azzal a nyugalommal távozhatott az érdeklődő, hogy vannak helyek, ahol a múlt és a jelen összeér.

Bedi Kata

Szerzőink

Bedi Kata esztéta (Budapest/Pozsony) • **Borbély Károly** festőművész (Ravazd) • **Deák Ernő** történész (Wien/Bécs) • **Fehér Márta** szerkesztő, újságíró (Szabadka/Subotica) • **Fellinger Károly** **költő** Jelka/Jóka) • **Gál Sándor** író, költő (Buzita) • **Görföl Jenő** helytörténész (Bratislava/Pozsony) • **Kerék Imre** költő (Sopron) • **Murányi Veronika** kulturális antropológus, néprajzos (Budapest) • **Nagy Erika** író, szerkesztő (Dunajska Streda/Dunaszerdahely) • **Nagygábor Margit** költő (Győr) • **Neszméri Tünde** újságíró (Dunaújfalu/Nova Dedinka) • **Olasz Valéria** költő (Győr) • **Thullner István** helytörténész (Mosonmagyaróvár) • **Tönköl József** költő (Győr) • **Vásárhelyi Judit** tudományos kutató (Budapest)

szél-járás2017-4.p65 83 2017.12.04., 17:22

Zobor – Leletmentő könyv, szlovákul

A közelmúltban jelent meg Imrich Tocka helytörténész legújabb könyve Zobor címmel, luxuskivitelben, már méreteiben is tekintélyt parancsolva. Ez a könyv Nyitra város egyik részét, a gazdag múlttal rendelkező Zobort mutatja be. A szerző több évtizedes kutatómunkájának eredményeként több tévesnek bizonyult adatot pontosít, vagy igazít helyre ebben a tíz fejezetben megírt 300 oldalas kötetben. A rég várt „leletmentő" könyv lapjain megelevenedik a gazdag múlt.

A kiadvány bevezetőjében olvasható, hogy Zobor történetéről egészen idáig nem jelent meg mindent átfogó és felölelő monográfia. A múlt század hetvenes éveiben Mártonvölgyi Laci bácsinál – öreg barátomnál – volt szerencsém olvasgatni egy hasonló erejű kéziratot magyarul, amely sajnos az idő martalékává vált.

A kötet lapozgatása, olvasgatása közben végig követhető a szerző szándéka, hogy ebben a valóban hiánypótló munkában közöljön, összegezzen, és mindent közkinccsé tegyen, amit a történészek, régészek, történetírók és mások leírtak.

Valószínűleg még a Nagymorva Birodalom idejében itt alakult meg a szent Hyppolit bencés apátság, mint az első, egyben legrégibb keresztény kolostor ezen a területen. A városrész területén számos szakrális és egyéb technikai emlékmű található, amelyekkel a kiadvány részletesen is foglalkozik.

Mintegy nyolc oldalon tárgyalja a kötet, hogy 1896-ban a Zobor hegyen épült meg az egyik millenniumi emlékmű. Az emlékoszlop Berczik Gyula műszaki tanácsos tervei alapján készült. Egy szélesebb alapépítményen álló, 22 méter magas gránit obeliszk, oldalain négy felszállni készülő turullal. Sajnos 1921-ben a bevonuló cseh legionáriusok felrobbantották.

A bencések honosították meg Zoboron a szőlőművelést. A helyi szent Orbán templom is eredetileg a szőlészek kápolnája volt.

A vaskos könyv egyes fejezeteiben bemutatja a gyógyítást, az egészségügyet, a gasztronómiát és a nevelést is, amelyek meghatározó hatással voltak a hely fejl ődésére és a lakosok életére. A befejező részben a ma már nem élő újkori személyiségek listája található, akik személyes, vagy hivatalos élete Zoborhoz köthető. Itt találhatjuk többek között Bártfay Gyula szobrászművész, Mártonvölgyi László író és Pongrác Károly festőművész nevét is.

A tartalmi igényességen túl a monográfia ésszerűen tagolt, jól átlátható oldalakkal, gazdag és jó minőségű képanyaggal. A kötetet szlovák, angol, német és magyar nyelvű összefoglaló teszi teljesebbé. A csodálatos könyv számos olvasónak szerez majd tanulságos olvasási és művészeti élményt. Azt hiszem, sokan látnák szívesen magyar fordításban is a Zoborról szóló monográfiát.

Száraz Pál

szél-járás2017-4.p65 84 2017.12.04., 17:22